

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

AKVILĖ RUTKAUSKAITĖ
II kurso studentė

**Vokietijos užsienio politika su Rusija – "Naujosios Ostpolitik"
efektyvumo ribos**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. L. Kasčiūnas

Vilnius, 2016

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Rutkauskaitė A. Vokietijos užsienio politika su Rusija – „Naujosios Ostpolitik“ efektyvumo ribos. Tarptautinių santykių ir diplomacijos specialybės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas dr. L. Kasčiūnas. – Vilnius, 2016. – 67 p.

Reikšminiai žodžiai: ekonominiai interesai, dvišalė diplomacija, liberalizmas, Vokietijos užsienio politikos modelis, institucinis susisaistymas, Naujoji Ostpolitik, tarptautiniai santykiai.

Šiame darbe nagrinėjama Vokietijos užsienio politika su Rusija pagal „Naujosios Ostpolitik“ koncepciją nuo 1990 m. iki 2015 m. Užsienio politikos dinamika vertinama politinių ciklų formatu, pristatant Vokietijos vyriausybių kaitą ir konkrečiu laikotarpiu dominavusius santykius su Rusija. Identifikuojamos „Naujosios Ostpolitik“ ištakos, jos genezė, esminiai bruožai. Išskiriamos vidinės užsienio politikos prielaidos – Vidaus politinių partijų perspektyva ir užsienio politikos formavimo iššūkiai. Atskleidžiamas Vokietijos ir Rusijos institucinis bei ekonominis susisaistymas – strateginė partnerystė, verslo įtaka, ekonominių ir politinių interesų sąveika kintant saugumo aplinkai regione. Įvardijamos „Naujosios Ostpolitik“ silpnybės ir stiprybės bei pateikiamas 2015 m. situacijos įvertinimas.

Turinys

ĮVADAS	4
1. Taikios užsienio politikos modeliai: liberalizmo paradigma.....	9
1.1. „Naujosios Ostpolitik“ ištakos.....	17
1.2. „Naujosios Ostpolitik“ ideologiniai pagrindai ir poveikio instrumentai.....	20
1.3. Vidinė Vokietijos politinių partijų polarizacija.....	23
2. Vokietijos ir Rusijos prekybinis susisaistymas ir ekonominė dimensija.....	25
2.1. Vokietijos ir Rusijos strateginė partnerystė.....	25
2.2. Vokietijos verslo interesai ir jų reikšmė.....	28
3. Vokietijos vyriausybės kaita ir santykiai su Rusija.....	31
3.1. Vokietijos užsienio politikos raida nuo 1990 iki 2005 m.....	31
3.2. Vokietijos užsienio politikos raida nuo 2005 m.....	33
4. „Naujosios Ostpolitik“ erozija.....	35
4.1. Rusijos revizionistinė politika ir Ukrainos konfliktas.....	35
4.2. Vokietijos ir Rusijos santykių krizė.....	45
4.3. „Naujosios Ostpolitik“ nesėkmės priežastys	46
4.4. Pateikiamas 2015 m. situacijos įvertinimas.....	51
IŠVADOS	56
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	59
SUMMARY.....	67

Terminų santrumpų sąrašas

VFR – Vokietijos Federacinė Respublika

VDR – Vokietijos Demokratinė Respublika

SSRS – Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga

EESRK – Europos Ekonominių ir Socialinių reikalų komitetas

ESBO – Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija

G20 – Dvidešimties finansų ministrų ir Centrinų bankų valdytojų grupė

G8 – Didysis aštuonetas

G7 – Didysis septynetas

DSP – Vokietijos Demokratų Socialistų Partija

VSDP – Vokietijos Socialdemokratų partija

KDS/SKS – Vokietijos Krikščionių Demokratų sąjunga/Socialinė Krikščionių sąjunga

LDP – Vokietijos Laisvoji Demokratų partija

JTO – Jungtinių tautų organizacija

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

PPO – Pasaulio prekybos organizacija

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

ES – Europos Sąjunga

Įvadas

Vokietijos santykiai su Rusija nuo pat Šaltojo karo pabaigos buvo matomi kaip fundamentalią svarbą Europos saugumui ir visai Vakarų sąrangai turintis dėmuo. Vokietija, kaip pagrindinė Europos Sąjungos architektė ir didžiausia ekonomika, savo užsienio politiką su Rusija beveik keturis dešimtmečius formavo pagal V. Brandto inicijuotos „Neue Ostpolitik“ („Naujoji Rytų politika“), principus.¹ „Naujosios Ostpolitik“ koncepcija yra grindžiama liberalizmu, kurio pagrindinis tikslas yra taikus, bendromis normomis paremtas bendradarbiavimas bei institucinis šalių partnerių susisaistymas, o iš to kylanti abipusė priklausomybė, manomai, turėtų laiduoti stabilių bei konstruktyvių santykių plėtrą. Vadovaudamasi „Naująją Ostpolitik“ santykiuose su Rusija Vokietija siekė sukurti tokius santykius, kuriuose institucinis bei ekonominis susisaistymas tarnautų kaip abipusės naudos maksimizavimo įrankis ir konfliktų prevencijos priemonė, o auganti Rusijos galia nekeltų pavojaus esamam tarptautinės sistemos stabilumui.

Visgi abipusiai santykių paaštrėjimai, įtakoti Rusijos įsitraukimo į konfliktą Ukrainoje bei įvykdytos Krymo pusiasalio aneksijos, atskleidžia tai, kad „Naujoji Ostpolitik“, turėjusi tapti institucinio susisaistymo bei saugumo užtikrinimo garantu nepasiteisino, o Vokietijos liberalizmu grindžiama Rytų politika atsimuša į dilemą plėtojant santykius su valstybėmis, esančiomis anapus demokratinio pasaulio, šiuo atveju Rusija. Besikeičianti saugumo aplinka daro didelį spaudimą Vokietijos politinių partijų elitui greitai reaguoti bei perorganizuoti savo užsienio politikos koncepciją, o atitinkama reakcija į Rusijos vykdomus pažeidimus išlieka vienu svarbiausių uždavinių Vokietijos užsienio politikos strategijai.

Šiame darbe bus siekiama atlikti kokybinę Vokietijos užsienio politikos su Rusija analizę ir dvišaliame kontekste įvertinti „Naujosios Ostpolitik“ silpnybes bei stiprybes Vokietijos ir Rusijos santykiuose. Visa tai skatina plačiau pažvelgti į šios politinės koncepcijos nuostatas ir vyraujančias tendencijas, jų priežastingumą, ryšius bei politinių sprendimų priėmimo problematiką. Svarbu analizuoti Vokietijos „Naujosios Ostpolitik“ efektyvumą Rusijos atžvilgiu dėl kelių pagrindinių priežasčių:

Vokietijos užsienio politika vaidina pagrindinį vaidmenį formuojant visos ES užsienio politikos strategiją;

Vokietijos ir Rusijos santykių stabilumas ir raida daro tiesioginę įtaką ES valstybių saugumui ir ekonominiam potencialui;

¹ Szabo, S. F., *Germany, Russia and the Rise of Geo-Economics*, Bloomsbury Academic, 2015, p. 10-12

Būtina gilintis į Vokietijos užsienio politikos vaidmenį siekiant tinkamai įvertinti esamą situaciją, konfliktų prevenciją bei plėtoti bendradarbiavimą su artimojo ES pasienio valstybėmis, šiuo atveju Rusija.

Šio darbo **problema** apibrėžtina taip: nors nuo 1990 m. Vokietijos užsienio politika su Rusija buvo grindžiama „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcija, turėjusia užtikrinti stabilų bei konstruktyvių santykių plėtrą, tačiau Ukrainos konfliktas aktualizavo bei išryškino „*Naujosios Ostpolitik*“ silpnybes bei poreikį šią politiką modifikuoti.

Tikslas: Ištirti, kodėl nesuveikė Vokietijos liberalizmu grindžiama Rytų politikos supratimo logika bei įvardyti „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos silpnybes bei stiprybes santykiuose su Rusija. Siekiant nurodyto tikslo keliami šie **uždaviniai**:

1. Remiantis liberalizmo teorija suformuoti tyrimo modelį skirtą įvertinti Vokietijos užsienio politikos su Rusija silpnybes ir stiprybes dvišalių santykių kontekste;
2. Išanalizuoti „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepciją;
3. Aptarti Vokietijos užsienio politikos bruožus ir interesus po Šaltojo karo;
4. Išanalizuoti Vokietijos – Rusijos santykių dinamiką nuo 1990 m. Iki 2015 m.;
5. Nustatyti „*Naujosios Ostpolitik*“ sėkmės/nesėkmės priežastis bei pagrindinius A. Merkel vyriausybės užsienio politikos su Rusija principus.

Pagrindinis šio darbo **analizės objektas** yra Vokietijos užsienio politika su Rusija 1990 – 2015 m.

Temos aktualumas Net ir pasibaigus Šaltajam karui Vokietijos ir Rusijos santykiai daro tiesioginę įtaką Europos politinei, socialinei bei ekonominei raidai. Vokietijos vykdoma politika Rusijos atžvilgiu yra itin svarbi Lietuvos ir visų Baltijos valstybių ekonominiam ir nacionaliniam saugumui. Pagal tai, kokį bendradarbiavimo modelį Vokietija taiko bei taikys santykiuose su Rusija, koks vaidmuo bus skiriamas užsienio politikai ir kaip bus tvarkomasi su konfliktais artimajame Europos Sąjungos pasienyje esančiose postsovietinėse zonose, bus galima projektuoti būsimus Europos ateities scenarijus.

Tiriamieji metodai – teorinė analizė, mokslinės literatūros analizė, dokumentų turinio analizė.

Teorinės analizės metodas taikytas suformuojant liberalizmo teorija grįstą tyrimo modelį, skirtą įvertinti Vokietijos užsienio politikos su Rusija silpnybėms bei stiprybėms dabartinių geopolitinių pokyčių kontekste.

Mokslinės literatūros analizės metodas taikytas apžvelgiant Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepciją, Vokietijos bei Rusijos užsienio politikos dinamiką bei strateginius interesus.

Dokumentų turinio analizės metodas taikytas analizuojant Vokietijos užsienio politikos strategiją su Rusija.

Darbe naudotos literatūros pagrindą sudaro Lietuvos ir užsienio autorių monografijos ir straipsniai iš periodinių mokslinių žurnalų. Taip pat remtasi pirminiais šaltiniais, iš kurių daugiausiai – lyderių kalbos ir interviu, oficialūs pranešimai bei kiti dokumentai apibrėžiantys Vokietijos užsienio politikos gaires. Naudoti Valstybės institucijų svetainių duomenys, oficialios ataskaitos bei kiti šaltiniai.

Literatūros apžvalga Lietuvoje Vokietijos – Rusijos santykiai analizuojami plataus rato akademikų ES ir Rytų šalių bendradarbiavimo kontekste, tačiau mokslinių tyrimų, skirtų išimtinai Vokietijos „*Naujajai Ostpolitik*“ kaip valstybės Rytų politikos koncepcijai, analizuojant jos stiprybes bei silpnybes kol kas nėra. Tai skatina gilintis į šio užsienio politikos modelio sąrangą bei dvišalių santykių kontekste atskleisti jame slypinčią problematiką.

Tarptautinėje bendruomenėje Vokietijos užsienio politiką ir šalies geopolitinę tradiciją darbuose analizuoja Stephen F. Szabo – šiame darbe remiamasi Stephen F. Szabo publikacijomis ir ypač paskutiniąja (2015 metų) jo knyga „Germany, Russia and the Rise of Geo-Economics („Vokietija, Rusija ir Geoekonomikos iškilimas“)“. Daug vertingų įžvalgų Vokietijos–Rusijos dvišalių santykių tema savo studijose „An Alienated Partnership: German–Russian relations after Putin’s return („Susvetimėjusi partnerystė: Vokietijos – Rusijos santykiai po Putino sugrįžimo“)“ (2012); „Germany’s Russia policy under Angela Merkel: a balance sheet („Vokietijos politika su Rusija vadovaujant A. Merkel: balanso paieškos“)“ (2013); „Reframing Germany’s Russia policy – an opportunity for the EU („Besikeičianti Vokietijos politika su Rusija: galimybė ES“)“ (2014); „How Russia lost Germany: and how it can win it back („Kaip Rusija prarado Vokietiją: ir kaip gali susigrąžinti atgal“)“ ir „Politics trump economics („Politika triumfuoja prieš ekonomiką“)“ (2015) pateikia politologas – Stefan Meister – tiesa, pastarasis autorius šiuose ir kituose savo darbuose gilinasi, kaip Šaltojo karo pabaigos realijos implikavo ES ir Rusijos bendradarbiavimą tarptautinio ir nacionalinio saugumo srityse bei postsovietinės erdvės transformacijos įtaka Europos Sąjungos Rytų Partnerystės iniciatyvoms, tačiau atitinkamai daug dėmesio skiriama ir Vokietijos – Rusijos dvišalio bendradarbiavimo realijoms.

Pasaulio akademinė bendruomenė, studijuodama liberaliosios galios apraiškas tarptautiniuose santykiuose, kol kas daugiausiai remiasi minkštosios galios teorijos autorių J. S. Nye ir R. O. Keohane

darbais, ypač jų monografija šia tema – „Power: and Interdependence („Galia: ir tarpusavio priklausomybė“)“ – kuria remiamasi ir šiame darbe. Taip pat verta paminėti Waheeda Rana 2015-ųjų metų straipsnį „Theory of Complex Interdependence: A Comparative Analysis of Realist and Neoliberal Thoughts (Kompleksinė tarpusavio priklausomybės teorija: Lyginamoji Realistinės bei neorealistinės minties analizė“)“ akademiniame žurnale „International Journal of Business and Social Science“ bei M. W. Doyle studija „Liberalism and foreign policy („Liberalizmas ir užsienio politika“)“, kurioje daug vertingų įžvalgų užsienio politikos vystymo su demokratiniam pasauliui nepriklausančiomis valstybėmis, tema.

Išskirtinio dėmesio nusipelno ir konkrečiai Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ ištakoms bei pagrindiniams bruožams atskleisti skirta vokiečių politologo ir J. W. Gėtės Frankfurto Universiteto tarptautinės politikos profesoriaus Gert Krell studija „West German Ostpolitik and the German Question („Vakarų Vokietijos Rytų politika ir Vokietijos klausimas“)“ (1991) kurioje apžvelgiami sisteminiai „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos elementai. Taip pat Christopher S. Chivvis bei Thomas Rid studija „The Roots of Germany's Russia Policy („Vokietijos politikos su Rusija šaknys“)“ (2009); Norviko Universiteto (Norwich University) mokslininko Yangmo Ku darbas „The Politics of Historical Memory in Germany: Brandt's Ostpolitik, the German – Polish History Textbook Commission, and Conservative Reaction („Vokietijos istorinės atminties politika: Brandto Rytų politika, Vokietijos – Lenkijos istorijos komisija ir konservatyvi reakcija“)“ (2010); Carole Fink ir Bernd Schaefer kolektyvinė monografija „Ostpolitik, 1969–1974, European and Global Responses („Ostpolitik, 1969–1974, Europos ir Pasaulio reakcija“)“ (2011) bei kiti darbai, kuriuose tiriamos istorinės šios Vokietijos Rytų politikos prielaidos, dvišalių santykių problematika bei atskleidžiama Vokietijos – Rusijos dvišalių santykių specifika. Pakankamai svarų indėlį į Vokietijos užsienio politikos su Rusija tyrimus pastaraisiais metais taip pat įnešė ir Ryszarda Formuszewicz darbas „Germany's Policy towards Russia: New Wine in an Old Wineskin („Vokietijos užsienio politika su Rusija: naujas vynas sename vynmaišyje“)“ (2014) bei Andreas Rinke studija „How Putin lost Berlin: Moscow's annexation of Crimea has transformed Germany's Russia policy (Kaip Putinas prarado Berlyną: Maskvos įvykdyta Krymo aneksija transformavo Vokietijos politiką su Rusija“)“ (2014) – atskleidžiama Vokietijos užsienio politikos su Rusija transformacija bei naujo, efektyvaus dvišalio bendradarbiavimo paieškos. Dvišaliai santykiai analizuojami Rusijos įsitraukimo į Ukrainos konfliktą kontekste bei vertinamos Vokietijos – Rusijos dvišalių santykių politinės implikacijos.

Be jau minėtų veikalų nagrinėjant Vokietijos užsienio politiką šiame darbe taip pat pasitelkiami straipsniai iš įvairių JAV ir Europos akademinų žurnalų (tokių kaip „Foreign Affairs“,

„The National Interest“, „The Washington Quarterly“ ar „International Affairs“) – įskaitant naujausią (2016 metų) Tuomas Forsberg studiją Vokietijos užsienio politikos su Rusija tema – „From „Ostpolitik“ to „frostpolitik“? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia (Nuo „Ostpolitik“ prie „frostpolitik“? A. Merkel, V. Putinas ir Vokietijos užsienio politika su Rusija)“, taip pat vadinamųjų politikos mokslų „think-tank“ų“ („Council on Foreign Relations“, „Center for Security Studies“, „Carnegie Endowment“ ir t.t.) interneto tinklalapiuose publikuojamos analitinės apžvalgos.

Struktūrinis darbo pagrindas remiasi keturiais pagrindiniais struktūriniais elementais. Pirmojoje dalyje susitelkiama į teorinę prieigą siekiant apibrėžti valstybių ir jų grupių tarptautinius santykius, liberalizmo, kaip tarptautinių santykių paradigmos kontekste. Pristatoma „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcija, jos genezė, istorinė evoliucija ir esminiai bruožai, taip pat ideologinis atstumas tarp Vokietijos politinių partijų, o ši analizė padės detaliau suvokti vidinę logiką, kuria remiasi „*Naujoji Ostpolitik*“. Antroji dalis skirta Vokietijos ir Rusijos prekybiniam susisaistymui ir ekonominei dimensijai. „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijoje itin svarbus ekonominis dėmuo, todėl bus pristatoma strateginė partnerystė, ekonominių ir verslo interesų politinės implikacijos, prekyba energetiniais resursais ir iš to kylantis tarpusavio priklausomybės veiksnys, o tai padės atskleisti, kaip šis susisaistymas veikia dvišalių santykių dinamiką bei kokią įtaką Vokietijos užsienio politikos strategijai daro verslo interesai. Trečioji dalis pristato Vokietijos vyriausybės kaitą ir konkrečiu laikotarpiu dominavusius santykius su Rusija. Analizuojama po 1990 m. sekusių politinių ciklų formatu. Atskleidžiama, ką tuo laikotarpiu vadovavusi politinė klasė darė, kokius sprendimus priėmė, koks jėgų išsidėstymas, programos, dokumentai, pagrindiniai lyderiai ir kaip priimtų sprendimų pagrindu buvo orientuojama Vokietijos užsienio politika su Rusija. Ketvirtoji dalis pateikia apžvalgą, skirtą įvertinti Vokietijos ir Rusijos dvišalių santykių pokyčius, saugumo aplinkos kaitą ir 2015 m. situaciją, ko pasėkoje bus galima išsiaiškinti „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos silpnynes bei stiprybes.

1. Taikios užsienio politikos modeliai: liberalizmo paradigma

Idėjų, vertybių, tarptautinių normų ir konceptualinių modelių vaidmens augimas bei jų analizė valstybių užsienio politikoje neretai siejami su XXI a. postmodernaus Vakarų pasaulio, nusisukančio nuo galios politikos, epocha. Tačiau nuo tarptautinių santykių disciplinos susiformavimo po Pirmojo pasaulinio karo, priklausomai nuo skirtingų didžiųjų politikų ar mąstytojų idėjų (V. Wilson, H. Kissinger) ir nuo konkrečiam laikmečiui būdingų iššūkių kaip pasauliniai karai ar ginklavimosi varžybos, idėjinei ir vertybinei dedamajai buvo lemta varžytis su realistine kietosios galios politika ir galios santykiais grindžiama analizės tradicija. Į tarptautinių santykių problematiką po Šaltojo karo pabaigos į užkulsius besitraukiant kietosios galios vedamai *Realpolitik* (ar tik esant šio besitraukimo iliuzijai), vis labiau žvelgiama pro savo prarastas pozicijas besusigrąžinančios liberaliosios tarptautinių santykių paradigmos prizmę. Keliant prielaidą, jog pasirenkama teorinė perspektyva lemia ne vien atskirų tarptautinės politikos aspektų ir išryškinimą analizuojant atskiras problemas bet ir sistemos veikėjų teikiamas prasmes vykstantiems procesams ir pasirenkamus tikslus bei vertybes kurios teikia pagrindą konkrečių tarptautinės bendruomenės vizijų gimimui ir jų praktiniam įgyvendinimui, liberalioji paradigma greta metodologinės dimensijos tarnauja kartu ir kaip instrumentas, kurio pagrindu siekiama kurti naujos pasaulio tvarkos pagrindus. Todėl greta analitinio adekvatumo (kuris bus aptariamas vėlesnėse šio darbo dalyse) šios paradigmos aktualumas ir vaidmuo bei iš to kylantis siekis pažinti atskirus valstybių tarpusavio santykių aspektus formuojamus šios paradigmos, tik išauga. Prieš pradėdant detalesnę Liberalizmo teorijos analizę kartu pabrėžtina, jog liberaliosios tarptautinių santykių paradigmos skiriamas esminis dėmesys valstybių bendradarbiavimui ir tarpusavio priklausomybei, bendroms vertybėms, institucijoms ir normoms, taip pat prioriteto teikimas diplomatijai ir politiniams, instituciniams bei ekonominiams instrumentams vietoje karinių ar tapatybinių veiksmų akcentavimo (skirtingai nei Realizmo ir Konstruktivizmo tradicijose) suteikia šiai teorijai didžiausią aiškinamąją galią analizuojant ekonominių veiksmų, bendrų normų, idėjų, universalių vertybių, institucijų ir taisyklių vietą ir vaidmenį valstybių tarpusavio santykiuose ir šiuos santykius grindžiančioje užsienio politikoje viena kitų atžvilgiu. Todėl tiriant Vokietijos užsienio politikos modelius aplinkinių šalių – šiuo atveju Rusijos vektoriumi, ši teorinė prieiga dėl metodologinio tinkamumo ir aiškinamosios galios pasirinkta kaip teorinis pagrindas, kuriuo bus grindžiama „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos vieta Vokietijos užsienio politikoje su Rusija, analizė. Šiame skirsnyje siekiama išanalizuoti Liberaliosios tarptautinių santykių teorijos metodologinius ir

normatyvinius pagrindus, taip pat šios teorijos taikymą Vokietijos ir Rusijos užsienio politikos analizėje.

Mąstymo apie tarptautinius santykius tradicija Vakarų pasaulyje grindžiama skirtingomis paradigmomis, kurios remiasi skirtingomis žmogaus prigimties sampratomis bei dvejomis esminėmis perskyroms, kurios struktūruoja esamas teorijas ir nubrėžia jų metodologines ribas; pirmoji perskyra siejama su ontologinėmis ir epistemologinėmis skirtimis. Pastarosios perskyros suskirstydamos teorijas į materialistinės – idealistinės ontologijos ir individualistinės – holistinės epistemologijos perskyrą nustato šių teorijų metodologinio taikymo ribas ir analizės sritis.² Jei Realizmo ir jai giminingos paradigmos dėl materialistinės ontologijos taikytinos materialiams tarptautinių santykių aspektams kaip ginklavimasis ir pan., tai Liberalizmo paradigma dėl idealistinės ontologijos taikytina idėjų, normų, institucijų, bendradarbiavimo, teisės ir kitų giminingų veiksnių analizei tarptautiniuose santykiuose. Individualizmo skirtis skiria teorijas į tarptautinę sistemą aiškinančias individualių veikėjų (pvz.: nacionalinių valstybių ir pan.) lygmeniu, o holistinė skirtis tarptautinius santykius analizuoja sisteminiu lygmeniu.

Ginčas dėl žmogaus prigimties tarptautinių santykių teorijoms teikia normatyvinę dimensiją, kuri lemia tarptautinių santykių procesų vertinimą, prasmių suteikimą konkreitiems veikėjų veiksams bei keliamus tikslus. Ginčas dėl antropologinės žmogaus sampratos, kuri savo ruožtu persismelkia į tarptautinių santykių erdvę, taip nulemdama tarptautinių veikėjų elgesį ir žaidimo taisykles: egzistuoja ilga istorinė Realizmo tradicija, kurios atstovai besiremiami empiriniais istoriniais pavyzdžiais žmogaus prigimtį suvokiančia kaip agresyvią ir blogą, o santykius tarp jų – kaip nuolatinę konfliktų ir įtampos būseną. Savo ruožtu šiai pasaulėžiūrai persismelkiant į tarptautinių santykių aiškinimą, valstybių santykiai interpretuojami kaip permanentinė ir natūralia skaitoma kova dėl galios ir fizinio išlikimo, kurią lemia materialūs kiekvienos šalies disponuojami resursai ir pajėgumai.

Opoziciją šiam mąstymui sudarė kita paradigma – Apšvietos epochoje kilusi Liberalizmo tradicija, žmogaus prigimtį reginti kaip gerą ir racionalią; nors iš jos kylantis liberalusis tarptautinių santykių aiškinimas sutinka su Realizmu dėl anarchinės tarptautinės sistemos būklės, natūralią žmonijos ir valstybių sąveikos būseną regi kaip taikią o ne konfliktinę ir pabrėžia taikaus, bendromis normomis paremto bendradarbiavimo grindžiamo abipusės naudos maksimizavimu, o ne galios varžybų reikšmę. Skirtingai nuo realistų, liberalizmo tradicijoje tarptautiniai santykiai ir valstybių būtis interpretuojami

² Wendt, A., *Tarptautinės politikos socialinė teorija*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 40-45

ne kaip kietosios galios politika „*Machtstaat*“, bet kaip „*Rechtstaat*“, kuri grindžiama teisinėmis normomis, tolerancija, pagarba individams ir piliečių laisvei.³

Liberalizmo teorijos išiegos taškas – racionaliai veikiantys individualūs tarptautinių santykių veikėjai; skirtingai nei kai kurios kitos klasikinės teorijos (pvz: Realizmas), Liberalizmas į tarptautinių santykių veikėjų kategoriją greta nacionalinių valstybių įtraukia tarptautines organizacijas, viršnacionalines institucijas, tarptautines korporacijas, nevyriausybinės organizacijas ir kai kuriais aspektais pastariesiems veikėjams netgi teikia didesnę prioritetą nacionalinių valstybių atžvilgiu.² Ryšium su anksčiau paminėtu faktu, jog Vakarų mąstymo tradicijoje antropologinė individo samprata atstovaujama skirtingų krypčių persismelkia ir į tarptautinių santykių aiškinimą; gera žmogaus prigimtis referuoja į individo racionalumą ir proto visagalybę; o geros prigimties vedamas žmogaus protas sudaro prielaidas socialinei pažangai.² Todėl liberalizmo tradicijos išplėtotą pozityviosios – taikaus ir racionalaus individo prigimties sampratą grindžiama ir tarptautinės bendruomenės būtis. Racionaliems ir geranoriškiems tarptautinių santykių veikėjams būdingas natūraliai taikus sambūvis ir naudos maksimizavimo siekis; ir nors šioje teorinėje tradicijoje išpažįstama socialinės konkurencijos idėja, tačiau konfliktinės situacijos ir karai traktuojama kaip visų pirma neracionali, nenormali, patologinė ir iš prigimties nebūdinga tarptautinės bendruomenės būsenai, kuri neva kyla ne iš šių veikėjų prigimties, bet dėl nederamų išorinių veiksnių (pvz: blogų taisyklių ir kitų socialiai sąlygojamų veiksnių). Dėl šios priežasties liberalizmo paradigma po Pirmojo Pasaulinio karo išgyveno pakilimą – buvo tikimasi, jog bendri instituciniai tarptautinės bendruomenės narių bendrabūvio rėmai, bendros universalios vertybės, normos ir politinė kultūra nepaliks prielaidų kilti karams.

Šiuolaikiniame teoriniame diskurse išskiriamos kelios liberalizmo analitinės kategorijos, kuriomis grindžiamas tiek tolimesnis šios teorijos ir jos krypčių vystymas, tiek tarptautinių santykių tyrimai: Pirmoji jų yra „Tarpusavio priklausomybės“ („*Interdependence*“) kategorija, išplėtotą R. Keohane ir J. Nye. Ši kategorija daro skirtį tarp ties kietąja galia, saugumo politika ir nacionaliniu interesu sukongcentruota „*High politics*“ ir ties „*Low politics*“, kurios prioritetas yra piliečių ekonominė gerovė ir socialinių reikalų darbotvarkė. *Interdependence* idėja siejama būtent su pastarąja „*Low politics*“ skirtimi. Valstybės prioritetizuojančios ekonominės ir socialinės gerovės vystymą bus mažiau susikoncentravusios ties galios politika ir tai teiks mažiau prielaidų konfliktų ir nestabilumo kilimui. Galios politikos ir ekonominio liberalizmo integracijos idėja *per se* neišsklaido tikimybės konfliktams, tačiau valstybių santykiai grindžiami šiuo modeliu, skirtingai nei Realizmo tradicijoje, nulinės sumos

³ Jackson, R., Sørensen, G. G., *Introduction to international relations: Theories and approaches*, Oxford University Press, 2007, p. 99 – 130

galios žaidimu. „*Interdependence*“ sistemoje valstybės kooperuojasi vedamos bendro siekio ir tikslo sukurti gerovės ir stabilumo pagrindais grindžiamą tarptautinę sistemą.⁴

Tarpusavio priklausomybės idėja projektuoja taikų tarptautinių veikėjų bendrabūvį, kuris anot šios paradigmos, bendrų normų, vertybių ir institucijų pagrindu grįsdamas tarpusavio bendradarbiavimą, padės maksimizuoti veikėjų naudą ir didins atvirumą bei tarpusavio priklausomybę. Naudos maksimizavimo kategorija užimanti vieną svarbiausių vietų šioje teorijoje siejama su materialia, ekonomine nauda, (Socialinių santykių ekonomizavimas neišskiriant ir tarptautinių santykių srities yra viena iš liberalizmo kertinių idėjų ir praktinių padarinių) kurios racionalus maksimizavimas pasiekiamas plėtojant tarpusavio ekonominius santykius, kuriant bendras ekonomines ir finansines institucijas bei rinkas, tuo pačiu įgalinant nevalstybinių veikėjų, ypač verslo subjektų veiklą. Tokiu būdu didėjant įvairialypiam tarpusavio susisaistymui ir iš jo kylančiai tarpusavio priklausomybei (*interdependence*) valstybės įgyja socialinės kontrolės galimybes viena kitos atžvilgiu, o siekis iš ekonominių santykių gauti naudos atliepia klasikinio liberalizmo vieną postulatą, teigiantį, jog tinkamai išnaudojamas individų savanaudiškas naudos siekis gali tarnauti bendrajam gėriui. Tarptautinių santykių srityje to išdava yra vizija apie konfliktų ir karų išnykimą iš žmonijos istorijos, bet kokius konfliktus padarant ekonomiškai rizikingais ir nenaudingais.

Ekonominiai veiksniai ir jų pagrindu glaudėjantis šalių bendradarbiavimas skatina bendrų institucijų kūrimą ir/arba jau esamų įtraukimą, taip pat kitų nevalstybinių veikėjų, kaip interesų grupių, pavienių individų, bendrų normų ir reguliavimo mechanizmų įtraukimą į vykstančius procesus, ko rezultatas yra tarpusavio priklausomybės ir bendrų normų sąlygotas taikus tarptautinės bendruomenės sambūvis.

R. Keohane ir J. Nye iškiria šiuos *Interdependence* koncepcijos elementus: 1. Daugybiniai kanalai, kurie sujungia skirtingų šalių visuomenes, įskaitant transnacionalinius, tarpvalstybinius ir tarpvyriausybinius aktorius. Tarpusavio priklausomybės modeliu grindžiamame pasaulyje ši idėja nebėra vien tik formalios interakcijos tarp vyriausybinių elito grupių, kaip vienintelės jungiamosios grandies, bet ir kaip daugiadimensiniai ryšiai tarp nevyriausybinių ir transnacionalinių agentų, kurie ilgainiui užima vis didesnę vaidmenį tarptautiniuose santykiuose. Transnacionaliniai ekonominiai ir finansiniai subjektai kaip korporacijos, įmonės ir bankai turi didelę įtaką vidiniuose ir išoriniuose santykiuose. 2. Problemų hierarchijos išnykimas. Ilgainiui išnyksta skiriamosios linijos tarp vidaus ir užsienio politikos. Užsienio reikalų darbotvarkė tampa vis įvairesnė ir daugialypiška (skirtingai nei Realizmo tradicijoje) įtraukiant ekonomines, socialines bei kitas darbotvarkes. 3. Karinės galios vaidmens mažėjimas. Liberalioji pasaulio tvarka ir jos principais grindžiami santykiai tarp valstybių

⁴ Keohane, R. O., Nye, J. S., *Power and interdependence*, Longman, 2001, p. 90 - 103

remiasi kitais galios svertais, kaip ekonominiai, kultūriniai ir finansiniai. Karinės galios svarbos nunykimas sietinas tiek su liberalizmo vertybinėmis – pasaulėžiūrinėmis nuostatomis, tiek su praktinėmis realijomis, kuomet dėl ekonominės, socialinės ir technologinės pažangos vieni galios svertai tampa efektyvesni kitų atžvilgiu; ekonominė plėtra ir tarptautinė prekyba tampa adekvatesnis ir netgi efektyvesnis galios elementas nei karinės priemonės.⁵

Antroji analitinė kategorija yra Transnacionalizmas – tai tarpvalstybinių santykių papildymas santykiais tarp nevalstybinių agentų. Sociologinis liberalizmas postuluoja, jog santykiai tarp visuomenių yra taikesni ir labiau gyvybingi nei santykiai tarp valstybių. Anot K. Deutscho, aukštas transnacionalinių santykių intensyvumas sąlygoja taikius ir stabilius tarpvalstybinius santykius.⁶

Metodologiniu aspektu liberalizmas užsienio politiką analizuoja išryškinant kaip individai ir jų reprezentuojamos idėjos (žmogaus teisių ir laisvių, demokratijos idealų ir pan.), socialinės jėgos (kapitalizmas, laisvosios rinkos idėjos ir t.t.) ir politinės institucijos gali turėti tiesiogines ir praktines implikacijas šalių užsienio politikai bei tarptautiniams santykiams.⁷ Nors liberalizmas nedemonstruoja kategoriško požiūrio į kitų teorijų akcentuojamą kietosios galios svarbą ir jos neneigia,⁸ tačiau pagrindinius akcentus tarptautiniuose santykiuose ši paradigma deda ties kitais prioritetais, kurie tariamai labiau adekvatūs ir savalaikiai formuojant pasaulio tvarkos kontūrus.

Kaip ir minėta ankstesniuose teiginiuose, vietoje nacionalinio intereso sureikšminimo ir kietosios galios siejimo su kariniais jos elementais, kaip naujus ir potencialiai efektyvesnius įtakos svetus liberalizmas regi ekonomiką ir finansus. Tarptautinių santykių veikėjai siekia ne vien su ekonominiais kriterijais susijusios naudos, tačiau ekonomines priemones gali naudoti savo interesų patenkinimui. Nuo Šaltojo karo pabaigos Vakarų pasaulio ekonominė lyderystė ir iš jos kylanti su kultūriniais, technologiniais, ideologiniais, švietimo ir socialinės gerovės pasiekimais siejama Švelnioji galia iki šiol tarnauja kaip vienas pagrindinių Vakarų dominuojamos pasaulio tvarkos legitimizavimo būdų, verčiančių kitas pasaulio šalis priimti ar bent jau susitaikyti su Vakarų pasaulio šalių skleidžiamomis vertybėmis ir normomis, taip pat ir diegiamais tarptautinių santykių organizavimo taisyklėmis ir mechanizmais. Tačiau įspūdingas pastarųjų dešimtmečių kitų kontinentų nepriklausančių Vakarų pasauliui ir ypač nedemokratinų šalių (Kinija) vystymasis ir ekonominiai pasiekimai bei Vakarų pasaulio patiriamos politinės, ekonominės ir socialinės problemos didina įtampas tarp liberalios

⁵ Rana, W., *Theory of Complex Interdependence: A Comparative Analysis of Realist and Neoliberal Thoughts*, International Journal of Business and Social Science, 2015, p. 290 - 292

⁶ Keohane, R. O., Nye, J. S., *Power and interdependence*, Longman, 2001, p. 90 - 103

⁷ Doyle, M. W., *Liberalism and foreign policy*, Oxford University Press, 2008, p. 54 – 78

⁸ Jackson, R., Sørensen, G. G., *Introduction to international relations: Theories and approaches*, Oxford University Press, 2007, p. 99 – 130

Vakarų pasaulio politinės bendruomenės ir su liberalia tvarka savęs nesiejiančių tarptautinės sistemos veikėjų, įskaitant ir Rusiją.

XXI a. Valstybių tarpusavio santykiuose liberalizmas įgyja naujų krypčių ir funkcijų; jei šios teorijos ištakų laikais svarbiausias tikslas buvo panaikinti prielaidas karų ir kitų žmonijos katastrofų kilimui, tai XXI a. Dėl sąlyginai stabilios Vakarų pasaulio šalių konsolidacijos ir didele dalimi įgyvendintų liberalizmo vizijų, šios paradigmos interesai įgauna naujas kryptis ir funkcijas posūkyje į Vakarų pasaulio šalių santykius su ne Vakarų šalimis. Kylant prieštaravimams ir iš jų kylančioms grėsmėms tarp skirtingų Vakarų ir ne Vakarų šalių išpažįtamų normų, pasaulėžiūrinių vertybių, interesų ir iš šių elementų kylančių pasaulio tvarkos vizijų bei keliamų tikslų, adekvačios ir efektyvios užsienio politikos modelių ir bendradarbiavimo idėjų paieškos yra vienas svarbiausių šiuolaikinių tarptautinių santykių uždavinių. Istoriniu požiūriu, nūdienos įtampos tarp liberaliosios tarptautinės Vakarų pasaulio bendruomenės ir neliberalių ar nedemokratiškos veikėjų dalinai atliepia ilgą istorines tradicijas turinčią Vakarų kaip civilizacijos nešėjos eurocentristinę laikyseną kitų, pagal Vakarų šalių standartus „atsilikusių“ šalių atžvilgiu. Šiame epizode Liberalizmas atranda naujas erdves išpildyti savo ideologinę prigimtį naujoje „makro“ erdvėje: Nuo susiformavimo pradžios, Liberalizmas save pozicionuoja kaip emancipacinę ideologiją, kurios tikslas išlaisvinti individus nuo bet kokių socialinių ir kitokių suvaržymų. Tarptautiniuose santykiuose ši ideologija regi savo mesianistinę prigimtį išlaisvinti nedemokratiškas šalių visuomenes diegiant svetur šios ideologijos principus.

Anot iš liberalizmo paradigmos kildinamos Demokratinės taikos teorijos, demokratijos plėtra ir kitų šalių modernizacija (slepianči globalią Vesternizacijos ir Apšvietos projekto ekspansiją) yra ko ne vienintelis kelias į taikų ir stabilų šalių bendrabūvį; tačiau santykiai tarp demokratiškos ir nedemokratiškos valstybių pripažįstami kaip konfliktiniai; todėl tiek pati Vakarietiškojo politinio gyvenimo modelio sklaida tiek santykiai tarp Vakarų Pasaulio ir ne Vakarų pasaulio šalių tampa ypač problemiški.

Vienas ryškiausių ir problematiškiausių pavyzdžių aptariamų šiame darbe yra Vokietijos santykiai su Rusija. Šiame kontekste Vokietijos efektyvios užsienio politikos modelių su Rusija paieškos atspindi liberaliosios demokratijos bendruomenės narių siekį rasti abipusiai priimtinas bendradarbiavimo ir tarpusavio koegzistavimo būdus su šalimi, esančia anapus demokratinio pasaulio. Keltina prielaida, jog Vokietijos, pasirinkusios mediatoriaus vaidmenį tarp Rusijos ir ES, užsienio politikos strategijų Rusijos vektoriumi paieškos atspindi ir gerokai platesnio masto – Europos Sąjungos siekį peržengti pragmatinio koegzistavimo ribas tarpusavio susisaistymo instrumentų kaip finansiniai, ekonominiai, verslo ir įgyjamų bendrų sąlyčio taškų pagalba siekiant skatinti demokratizacijos ir europinių vertybių

sklaidos procesus Rusijoje. Vakarietišku politinio, socialinio ir ekonominio gyvenimo standartų sklaida Vakarų pasauliui nepriskiriamų šalių vektoriumi yra vienas būdingiausių Vakarų pasaulio šalių, įskaitant ir Vokietijos, užsienio politikos bruožų.

Todėl vienas iš nūdienos liberaliosios tarptautinių santykių paradigmos iššūkių yra sukurti prielaidas stabilų santykių plėtotei ir Vesternizacijos projekto sklaidai tarp vakarietišku liberaliosios demokratijos šalių ir tų šalių, kurios yra anapus vakarietiško politinio gyvenimo standartų, turinčios skirtingą strateginę kultūrą, užsienio politikos tradicijas, vertybes, išpažįstančias skirtingas tarptautinių santykių paradigmas ir skirtingą savęs suvokimą tarptautinėje bendruomenėje. Šie skirtumai programuoja skirtingus nacionalinius interesus ir keliamus tikslus. Šių paradigminių skirtumų egzistavimas skirtingų šalių užsienio politikoje yra viena prielaidų, sudarančių pagrindą potencialiems dvišaliams nesutarimams ar net krizinėms situacijoms.

Vakarų plėtojama susisaistymo ir tarpusavio priklausomybės principais grindžiama Rusijos įtraukimo projekcija, įvairiomis formomis (taip pat ir Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ formatu) praktikuota nuo Šaltojo karo pabaigos iki antrojo XXI a. dešimtmečio buvo laikoma kaip sąlyginai sėkminga, perspektyvi ir teikianti vilčių, jog pragmatine tarpusavio nauda paremtas ir valstybinių bei nevalstybinių agentų (ekonominių interesų grupės, verslo korporacijos, tarptautinės organizacijos) forsuojamas metodiškas Rusijos integravimas į Vakarų struktūras bus sėkmingas. Prielaidas tikėjimui šio projekto sėkme teikė ir sėkmingo bendradarbiavimo dešimtmečiais (1990 m. – 2007 m.) egzistavusi Vakarų šalių intencijoms palanki Rusijos pasirinkta ir praktikuota provakarietiška Liberalioji užsienio politikos tradicija, konstravusi nacionalinius interesus, kurie savo ruožtu buvo sąlyginai suderinami su Vakarų šalių projekcijomis. Liberalistinė (Zapadninkai) tradicija Rusijos užsienio politikoje greta Nacionalistų (Slavofilai) ir Balansuotojų⁹ yra viena iš trijų pagrindinių paradigmu, kuriomis skirtingomis epochomis formuojama Rusijos užsienio politika. Šios tradicijos pasirinkimas po Šaltojo karo pabaigos ir Sovietų Sąjungos dezintegracija, sietinas su dviem veiksniais: 1. Rusijos politinio elito suvoktu Rusijos ekonominiu, socialiniu ir technologiniu atsilikimu ir iš to kylančiu siekiu suartėjimo su Vakarais politikos pagrindu plėtoti šalies modernizaciją. 2. Nesėkmingomis Rusijos identiteto ir geopolitinės tapatybės paieškomis dešimtajame XX a. dešimtmetyje, dėl kurių nebuvo suformuluota patrauklesnių alternatyvų, nei šliejimasis prie ekonomiškai sėkmingo Vakarų pasaulio.

Anot provakarietiškos liberaliosios Rusijos užsienio politikos tradicijos kurią plėtojo B. Jelcino vadovaujamas Rusijos politinis elitas, Rusijos vystymosi tikslas yra tapti Vakarų pasaulio dalimi. To

⁹ Kuchins, A. C., Zavelev, I. A., *Russian foreign policy: Continuity and change*, The Washington Quarterly, 2012, p. 1-8

siekama diegiant Vesternizacijos projektą – t.y. vakarietiškas socialines institucijas, vertybes, politinio gyvenimo formas ir laisvosios rinkos ekonomikos modelius. To pasėkoje praktiškai taikydama šį modelį Rusija demonstravo palankų požiūrį į Eurointegracijos projektą, trišalę JAV, Europos Sąjungos ir Rusijos kooperaciją bendrą globalizacijos iššūkių kaip terorizmas įveikimui bei laisvai ekonomikos plėtrai. Nors ši užsienio politikos tradicija padėjo Rusijai įgauti tvirtesnes ekonomines pozicijas ir dalinai kompensuoti technologinį atsilikimą, tačiau B. Jelciną pakeitus prezidentui V. Putinui ir jo suformuotam politiniam elitui, Rusija pradėjo nuosekliai tolti nuo provakarietiškos B. Jelcino politinės linijos; nors greta pragmatiniais tikslais siekta išlaikyti Rusijos ekonomikai ir technologijų plėtrai palankius santykius, tačiau pradėta plėtoti daugiapolio pasaulio vizija ir rusiškojo išskirtinumo idėja bei galios balansu paremta užsienio politikos tradicija.

Simboliniu šio paradigminio lūžio momentu laikytina 2007 m. Miuncheno konferencijoje Rusijos Prezidento V. Putino pasakyta kalba, išreiškusi Rusijos nepasitenkinimą esama vienpole pasaulio tvarka ir nepriimtiniu vienvaldžiu JAV vadovaujamų Vakarų didžiųjų galių vaidmeniu.¹⁰ Užsienio politikos tradicijų lūžiai Rusijos politikoje kildinami iš skirtingų ištakų; vienas iš aiškinimų plėtojamų ir kai kurių lietuvių autorių, teigia, jog Rusijos užsienio politikos pokyčius lėmė Vakarų didžiųjų galių siekis primesti savas žaidimo taisykles tuo metu po Sovietų Sąjungos žlugimo nespėjusiai atsigauti Rusijai. Vakarų euroatlantinių struktūrų (NATO) artėjimas prie Rusijos sienos ir vengimas įsiklausyti į Rusijos interesus, taip pat dėl Vakarų spaudimo kylanti grėsmė Rusijai nebeteikti didžiosios galios statuso, privertė Rusiją iš naujo įvertinti pasirinktą užsienio politikos kryptį. Antrasis aiškinimas kildinamas iš sociokultūrinių argumentų. Vakarų modernybės vizija po Šaltojo karo pabaigos vis labiau demonstruoja paradoksalius rezultatus: Vakarų šalys tikėjo, jog vakarietiško gyvenimo būdo priėmimas, ekonomikos modelių laisvosios rinkos ir politinių institucijų diegimas ne Vakarų pasaulio šalyse (įskaitant ir Rusiją) realizuos dar F. Fukuyamos plėtotą hyperglobalistinę liberalaus pasaulio viziją; tačiau ne Vakarų pasaulio šalys nors ir noriai dalyvaudamos globalioje ekonomikoje, tarpusavio susisaistyme, švietimo, technologijų plėtros procesuose ir priimdamos Vakarų institucijas, ne tik, kad neatliepia Vesternizacijos projekto keliamų lūkesčių, tačiau netgi tolsta nuo Vakarietiško liberaliosios demokratijos vertybių, institucinių normų ir politinio bei socialinio gyvenimo formų atliepdamos S. Huntingtono plėtotą pasaulio raidos viziją. Šio paradokso aiškinimą pateikia J. Delanty ir N. Eisenstadto išplėtotą Daugialypės modernizacijos teorija, pagal kurią modernizacija yra tokia socialinė transformacija, kuri atveria naujas prieigas prie dar neišnaudotų socialinių, ekonominių, ideologinių ir

¹⁰ *Russian President Vladimir Putin's Speech at the 2007 Munich Conference on Security Policy*, International relations and Security network.

technologinių resursų.¹¹ Ši teorija demonstruoja didelę aiškinamąją galią tiriant nevakarietiškos modernizacijos fenomenus (įskaitant Rusiją, Kiniją, etc.) ir tuo pačiu pagrindžia liberalizmo paradigmos atvirkštinio taikymo negalimumą. Remiantis šiuo aiškinimu, Rusija noriai dalyvauja globaliuose ekonominiuose santykiuose ir vakarietiškose institucijose, tačiau priimdama jai naudingus bendradarbiavimo elementus, juos atsieja nuo su šiais elementais bandomos forsuoti vakarietišku vertybių, normų ir liberalių paradigmų sklaidos.

Nors ir remdamiesi skirtingomis išėigos pozicijomis, abu šie aiškinimai neteikia prieštaravimo vienas kitam ir demonstruoja bendrą vardiklį – t.y. pragmatiniu racionalizmu grindžiamą Rusijos požiūrį į tarptautinius santykius ir savo gelminius interesus užsienio politikoje su kitomis valstybėmis. Rusijos politinės praktikos atskleidžia, jog šios šalies užsienio politikos tradicijos pasirenkamos ir praktikuojamos pragmatiniais, o ne vertybiniais argumentais. Šios praktikos kyla iš Rusijos pasaulio suvokimo nacionalinio intereso maksimizavimo siekiu grindžiamos *Realpolitik* tradicijos. Todėl esant momentui, kuomet liberaliosios tradicijos praktikavimas neprieštaravo Rusijos *Realpolitik* idėjoms Rusijos santykiai su Vokietija pagal „*Naujosios Ostpolitik*“ modelį buvo stabilūs ir sąlyginai tenkino šiam modeliui keliamus lūkesčius; tačiau suartėjimui su Vakarais nebetenkinant Rusijos *Realpolitik* interesų, liberaliomis paradigmomis grindžiami Rusijos ir Vakarų santykių formatai pradėjo nebeatliepti jiems keliamų tikslų. Šios praktikos išryškina fundamentalius sunkumus užsienio politikoje tarp šalių, demonstruojančių skirtingomis paradigmomis grindžiamą tarptautinių santykių plėtrą.

1.1. „Naujosios Ostpolitik“ ištakos

Naujoji Rytų politika (vok. „*Neue Ostpolitik*“, toliau – „*Naujoji Ostpolitik*“), terminas, naudojamas apibūdinti Vakarų Vokietijos užsienio politikos su Rusiją kryptį, pasižymėjusiai siekiu normalizuoti abipusius santykius per prekybinius, ekonominius bei institucinius sąryšius. „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcija siejama su V. Brandt išrinkimu ketvirtuoju Vakarų Vokietijos kancleriu, šias pareigas ėjusiu 1969 – 1974 m. bei jo iniciuota eile susitarimų su tuometine Sovietų Sąjunga bei Rytų bloko šalimis¹². Visgi nebūtų tikslu teigti, kad Vokietija iki 1969 m. nepuoselėjo jokios Rytų politikos. Dar XIX a. Otas fon Bismarkas kalbėjo apie būtinybę iškovoti Vokietijai „vietos po saule“,

¹¹ Preyer, G., *The perspective of multiple modernities: on Schmuel Eisenstadt sociology*, Journal of Political and Moral Theory, 2013, p. 3 – 12

¹² Fink, C., Schaefer, B., *Ostpolitik, 1969–1974, European and Global Responses*, Cambridge University Press, 2011., p. 112

ekspansionistiniais metodais plečiant įtaką į kaimynines sritis ir taip didinant susivienijusios Vokietijos įtaką tarptautinėje politikoje. Hitlerinėje Vokietijoje terminas „*Ostpolitik*“ naudotas apibūdinti pastangoms turėjusioms sukurti ir išplėsti *Lebensraum* - gyvybinę erdvę Tūkstantmečio Reichui,¹³ vėliau, jau po karo, „*Ostpolitik*“ atgijo kaip Rytų politika, tuometiniam kancleriui K. Adenaueriui 1955 m. Maskvoje pasirašius sutartį dėl diplomatinių santykių užmezgimo su Sovietų Sąjunga. G. Schroderis, K. Adenauerio užsienio reikalų ministras ir ekonomikos ministras L. Erhardas siekė santykių stabilizavimo inicijuodami prekybos susitarimus su Rytų Europa. K. G. Kiedžsingeris, vadinamosios Didžiosios Koalicijos, sudarytos iš Krikščionių Demokratų Sąjungos, Krikščionių Socialistų Sąjungos ir Socialdemokratų partijų (1966 – 1969 m.) kancleris, taip pat pristatė savo „*Ostpolitik*“, kuri be visa ko išlaikė esminius pirmtakės bruožus¹⁴. Numatomu šių pastangų vaisiumi turėjo tapti ne tik Vokietijos suvienijimas, tačiau ir esamos skirties tarp Europos valstybių sušvelninimas. Visgi šie ankstyvieji „*Ostpolitik*“ žingsniai nebuvo pajėgūs įveikti esamų įtampų tarp Rytų ir Vakarų blokų ir buvo per daug padriki užsitikrinti paramą, todėl „Didžiosios koalicijos“ pastangos užmegzti diplomatinius santykius su Vengrija, Čekoslovakija ir Bulgarija buvo blokuojamos Rytų Vokietijos ir Lenkijos, kurioms įtaką darė Sovietų Sąjunga.

1955 m. Vakarų Vokietijos kanclerio poste esant K. Adenaueriui, bendradarbiavimo perspektyvos su Sovietų Sąjunga buvo ribotos dėka to meto politinės klasės praktikuojamos „Stiprybės politikos“ – t.y nesitaikstymo su Rytų Vokietijos padėtimi, jos diplomatinio nepripažindinimo, izoliacijos bei Hallsteino doktrinos implikuotos užsienio politikos, kurios aktyvus palaikymas buvo tapęs K. Adenauerio skiriamuoju ženklu valstybės tarnyboje. Tokia politinė situacija sudarė sąlygas opozicijos atsiradimui, kurios pagrindinis tikslas buvo ieškoti alternatyvų siekiant glaudesnio bendradarbiavimo su Rytų Europa ir Sovietinio bloko šalimis.¹⁵ Varomoji jėga atviresnei Rytų užsienio politikai tapo Socialdemokratų partijos branduolys, siūlęs „suartėjimo iniciatyvas“, kurios netrukus tapo žinomos kaip „*Naujoji Ostpolitik*“. Ši politinė jėga įgavo galimybę formuoti Vakarų Vokietijos užsienio politikos strategiją po kelerių metų, į valdžią išrinkus Socialdemokratų partiją, o ketvirtuoju Vakarų Vokietijos kancleriu tapus V. Brandtui. Naujasis kancleris ir jo centro – kairieji šalininkai tikėjo, kad tiesiausias kelias link Europos saugumo priklauso nuo stabilų ryšių su Sovietų Sąjunga, maksimaliai siekiant išvengti pozicijų aštrinimo ir galimų konfliktų. V. Brandtas tikėjosi, kad jis gali sustiprinti

¹³ Spaulding, R. M., *Osthandel and Ostpolitik: German Foreign Trade Policies in Eastern Europe - From Bismarck to Adenauer (Monographs in German History)*, Berghahn Books, 1997, p. 161

¹⁴ Lane, C., *Germany's New Ostpolitik*, *Foreign Affairs*, 74 (6), 1995, p. 78-84

¹⁵ Kiep, W. L., *Bridge Builder: An Insider's Account of Over 60 Years in Post-War Reconstruction, International Diplomacy, and German – American Relations*, Purdue University Press, 2012, p. 93-98

pasitikėjimą ir sukurti abipuse nauda grindžiamą bendradarbiavimą su Rytais, lygiai taip pat, kaip tai jo pirmtakui, kancleriui K. Adenaueriui pavyko padaryti su Vakarais¹⁶. V. Brandto įsitikinimu, tik laikydamosi švelnesnės nei iki šiol užsienio politikos krypties Vokietija galėjo pasiekti „*Wandel durch Annäherung*“ – „pokyti per suartėjimą“. Šios pastangos buvo įgyvendintos eile susitarimų tarp Vakarų Vokietijos ir Sovietų Sąjungos 1970 m.¹⁷

Vienas iš pirmųjų susitarimų, dėl kurių sutiko abi šalys buvo dėl Vakarų Vokietijos dujotiekio ir Sovietų Sąjungos naftos bei gamtinių dujų tiekimo. Tuo metu tai buvo didžiausias prekybinis susitarimas kada nors įvykęs tarp komunistinio ir nekomunistinio blokų. Vėliau tais pačiais metais abi šalys pasirašė istorinį susitarimą dėl karinės jėgos nenaudojimo. V. Brandtas pasistengė įtikinti Vakarų sąjungininkus kad „*Naujoji Ostpolitik*“ nei susilpnins Vakarų Vokietijos įsipareigojimus NATO, nei padarys ją priklausomą nuo Sovietų Sąjungos. Visgi laikydamasis „*Naujosios Ostpolitik*“ ir siekdamas sureguliuoti įtemptus Rytų ir Vakarų santykius, V. Brandtas visų pirma atsižvelgė į pačios Vokietijos interesus, nuosekliai įgyvendindamas savo koncepciją "viena tauta - dvi valstybės".¹⁸ Vadovaujant Socialdemokratams Vakarų Vokietija atsisakė ambicijų būti vienintele teisėta prieškarinės Vokietijos teisių perėmėja, tesėja ir vokiečių tautos interesų reiškėja. Faktas, kad dvi vokiečių valstybės netrukus galėtų pasikeisti net diplomatiniais pasiuntiniais, nepaisant abipusio susiskaldymo atrodė svarbus santykių normalizavimo požiūriu. Šios pastangos davė pradžią tolimesniems tarptautinės padėties pokyčiams.

Pagrindiniu „*Naujosios Ostpolitik*“ strategu laikomas E. Bahr, V. Brandto vyriausiasis patarėjas užsienio politikos klausimams. V. Bahr strategija rėmėsi siekiu į diplomatinį kontaktą sugrąžinti VDR, taip pat užmegzti santykius su Rytų Europos šalimis, atsižvelgiant į jų tiesioginę priklausomybę nuo Sovietų Sąjungos. Nuo 1969 m. iki pat 1989 m. Rusijos centriškumas niekada nebuvo kvestionuojamas tarp „*Naujosios Ostpolitik*“ šalininkų. Už sovietų bendradarbiavimą buvo „susimokama“ ekonomine pagalba, plėtojama prekyba ir esamų sienų Europoje pripažinimu, tame tarpe ir Vakarų Vokietijos vyriausybės pripažinta naująją vakarų Lenkijos siena ties Oderio ir Neisės upėmis. Nėra abejonių, kad ir sovietų dalyvavimas šioje „*détente*“ buvo ekonomiškai motyvuotas nuo pat pradžių.¹⁹ Abipusis interesas buvo pakankamai stiprus, kad atlaikytų ginklavimosi varžybas Šaltojo karo metu, o tai leido

¹⁶ Craig, G. A., *Did Ostpolitik Work?*, Foreign affairs, 73 (1), 1994.

¹⁷ Krell, G., *West German Ostpolitik and the German Question*, Journal of Peace Research, 28 (3), 1991, p. 315-323

¹⁸ Wolfe, J. H., *West Germany's Ostpolitik*, World Affairs 134 (3), 1971, p. 210-219

¹⁹ F. K. Chang., „*Legacy of Ostpolitik: Germany's Russia policy and energy security*“, Foreign Policy Research Institute, 2014.

kiek pagerinti kaimyninės Rytų Vokietijos gyventojų padėtį ir padėjo sukurti platesnius Vakarų Vokietijos verslininkų kontaktus.

Visgi nepaisant ekonominių interesų viršenybės, Šaltojo karo realijos implikavo atitinkamus pokyčius „*Naujojoje Ostpolitik*“. 1981 m. Sovietų Sąjungos spaudimas Lenkijos komunistų vyriausybei pažaboti „Solidarumą“, Lenkijos profesinių sąjungų judėjimą, agituojančią už socialinius pokyčius, paskatino Jungtines Amerikos Valstijas taikyti ekonomines sankcijas prieš Sovietų Sąjungą. V. Brandto įpėdinis, kancleris H. Schmidtas, priešinosi tokios konfrontacijos su Sovietų Sąjunga galimybei. Atvirkščiai, įgyvendindamas „*Naują Ostpolitik*“ H. Schmidtas paskatino Vakarų Vokietijos susitarimą su Sovietų Sąjunga dėl gamtinių dujų tranzito iš Sibiro į Europą, tuo sukeldamas JAV pasipiktinimą.²⁰ Sekantis Vakarų Vokietijos kancleris H. Kohl, atstovaujantis Krikščionių Demokratų sąjungą, buvo priverstas taisyti pleišną tarp JAV ir Vokietijos. Parama NATO ir Amerikos siekiamas dislokuoti priešraketinius įtvirtinimus Vakarų Europoje prisidėjo prie santykių atšilimo, tačiau H. Kohl neketino nutraukti ekonominio bendradarbiavimo su Sovietų Sąjunga. Kaip ir dauguma vakarų vokiečių, jis buvo susirūpinęs dėl Rytų Vokietijos likimo, ko pasėkoje atrodė prasminga puoselėti pragmatiškus santykius su Sovietų Sąjunga. Jau pasibaigus Šaltajam karui, susivienijus Vokietijai ir žlugus Sovietų Sąjungai, „*Naujoji Ostpolitik*“ įgavo įvaizdį politinės krypties, kurios pagalba įmanoma įtraukti Rusiją į platesnę Europą. Ši Rytų politika taip pat palengvino kelią daugumai Vokietijos įmonių atrasti rinkas Rusijoje, o tokia glaudi ekonominė integracija, manoma, tiesiogiai prisidėjo prie galimo konflikto deeskalacijos, kadangi abi pusės turėjo ką prarasti.

1.2. „Naujosios Ostpolitik“ ideologiniai pagrindai ir poveikio instrumentai

Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ specifika nėra atskiriama nuo istorinio periodo, kurio metu formavosi pagrindiniai šios koncepcijos bruožai. Šaltojo karo metu užgimusi „*Naujoji Ostpolitik*“ siejama su sisteminais pokyčiais, kurie paskatino VFR vadovybę ieškoti atitinkamo Rytų politikos formato, atspindinčio naujos politinės ir saugumo architektūros poreikį pokarinėje Europoje, siekiant politiniu dialogu paremto taikaus koegzistavimo. Gilinantis į „*Naujosios Ostpolitik*“ ideologinę sąrangą svarbu atsižvelgti į keletą veiksnių: nekarinį Vokietijos visuomenės savęs pozicionavimą bei iš

²⁰ *West Germany, East Germany, and the German Question: Five Lectures at the American Institute for Contemporary German Studies*, The Johns Hopkins University, 1986, p. 24-25

to kylantį pacifizmą, palankumą Rusijai už Vokietijos suvienijimą ir išmoktas istorines pamokas.²¹ Pokario Vokietijoje užgimęs šalies „mediatorės“ įvaizdis atliepia valstybės siekį neleisti pasikartoti situacijai, kai po Pirmojo pasaulinio karo, politiškai izoliuota ir ekonomiškai sužlugdyta Vokietija tapo valstybe revanšiste, siekiančia sugriauti tuometinę Europos sistemą. Būtent todėl V. Brandto Rytų politikos esmė nuo pat pradžių buvo orientuota į įtampos mažinimą tarp Rytų ir Vakarų. Dėl to Vokietija šiuo metu yra viena iš geopolitinių subjektų, pasisakančių už gerus santykius ir dialogą su Rusija, o ne oponavimą jai. Jeigu senoji Vokietijos „*Ostpolitik*“ gali būti suprantama kaip politinė ideologija turinti tikslą karinėmis bei socialinėmis priemonėmis išplėsti savo įtaką į Rytus, tai V. Brandto „*Naujoji Ostpolitik*“ apibrėžiama kaip įvairiapusiškumo ir integracijos strategija, pagrįsta siaurai suprantamais ekonominiais ir nacionaliniais interesais bei abipusės naudos siekimu.

Vokietijos „*Naujoji Ostpolitik*“ remiasi keliais pagrindiniais bruožais:

- jėgos atsisakymas ir susitaikymas su buvusiais priešais;
- nacionalinio intereso apibrėžimas ekonominiais terminais;
- verslo interesų dominavimas formuojant užsienio politiką;
- daugiašalė užsienio politikos orientacija;
- nacionalinių tikslų siekimas per įvairias tarptautines institucijas ir derybas.

Galima teigti, jog sugyvenimo su Rusija tradicija Vokietijos užsienio politikoje tiesiogiai susijusi su V. Brandto „*Naujosios Ostpolitik*“ paradigma. Rusija Vokietijai reiškia ne tik ekonominių, energetinių, prekybinių, kultūrinių interesų realizavimo erdvę, bet svarbiausia – galimybę aktyviai susaistyti ją su Europa bei tuo pačiu užkirsti kelią galimiems tarptautinio masto konfliktams.²² „*Naujoji Ostpolitik*“ santykiuose su Rusija Vokietijai tapo jos tikslus atspindinčios liberaliosios ideologijos geopolitine raiška – teikianti vilčių, jog pragmatine tarpusavio nauda paremtas ir valstybinių bei nevalstybinių darinių, tokių kaip ekonominių ir verslo interesų grupių, didelių korporacijų ir tarptautinių institucijų pagalba taps įmanoma sėkmingai integruoti Rusiją į Vakarų struktūras.²³ „*Naujosios Ostpolitik*“ šalininkai Vokietijos ir Rusijos santykius mato per abipusės priklausomybės įtvirtinimą, paramą bendroms vertybėms, institucijoms ir normoms, taip pat prioriteto teikimą diplomatijai bei taikiems politiniams, instituciniams bei ekonominiams instrumentams atsisakant karinių galios elementų demonstravimo.

²¹ Ku, Y., *The Politics of Historical Memory in Germany: Brandt's Ostpolitik, the German-Polish History Textbook Commission, and Conservative Reaction*, Journal of Educational Media, Memory, and Society, 2, (2), 2010, p. 75-92

²² Meister, S., *Reframing Germany's Russia policy - an opportunity for the EU*, European Council on Foreign Relations, 2014, p. 1-12

²³ Krumm, R., *Constructing Identities in Europe: German and Russian Perspectives*, Internationale Politik und Sicherheit, Nomos Publishers, 2012, p. 9-29

Ideologinis šios koncepcijos pagrindas taip pat lemia pragmatišką požiūrį į santykius tarp valstybių. Kaip ir liberalizmo tradicijoje, taiki ir racionali individo prigimties samprata atspindi tarptautinės bendruomenės sugyvenimo principus, tokius kaip racionaliai taikus sambūvis ir naudos maksimizavimo siekis, kuriais grindžiamas tolimesnis šios koncepcijos vystymasis ir poveikio priemonės. „*Naujosios Ostpolitik*“ poveikio instrumentai gali būti skiriami į tris pagrindines šakas:

- **Diplomatiniai:** elito grupių ir šalių lyderių tarpusavio interakcijos, energetinė diplomacija;
- **Ekonominiai:** tarpusavio priklausomybės (*interdependence*) principas per tarpusavio prekybą, technologijas, inovacijų projektus, parama Rusijos ekonominei infrastruktūrai, ūkio modernizacijai ir technologijų vystymui mainais į pigias žaliavas ir prekybos rinką;
- **Instituciniai:** Europos Sąjungos bendrosios užsienio politikos mechanizmai.

Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijoje ekonominės ir socialinės naudos siekis apeliuoja į įsitikinimą, kad esant abipusei priklausomybei valstybės teiks mažiau prielaidų konfliktų ir nestabilumo atsiradimui. Taip pat kaip ir „*Interdependence*“ sistemoje yra siekiama kooperotis vardan bendro tikslo sukurti gerovės ir stabilumo pagrindais grindžiamą bendradarbiavimą, o tarpusavio priklausomybės idėja užtikrina taikų tarptautinių veikėjų bendrabūvį, kuris anot šio modelio bendrų normų, vertybių ir institucijų padės maksimizuoti abipusę naudą, didins atvirumą bei padės suformuoti stabilius dvišalius ryšius.²⁴

Nors „*Naujojoje Ostpolitik*“ ėmė rasti tam tikrų pokyčių, įtakotų Šaltojo karo sistemos žlugimo, geriausiai atsiskleidžiančių per tokias prielaidas kaip *išorinės*, t.y: SSRS žlugimas, Vokietijos susivienijimas, posovietinės Rusijos gimimas, Vokietijos politinė lyderystė ES ir santykių išskirtinumas su Rusija, naujo politinio bendradarbiavimo ir partnerystės formato paieškos ir *vidinės*: palanki politinių jėgų ir interesų grupių konfigūracija, abipusės naudos tarp Rusijos ir Vokietijos siekis – tačiau koncepcijos sisteminis branduolys išliko toks pats.²⁵ Naudos maksimizavimo siekis, užimantis vieną svarbiausių vietų šioje politinėje kryptyje siejamas su materialia, ekonomine nauda. Praktikoje tai reiškė Vokietijos tikslus remti energetinį ES ir Rusijos dialogą, Rusijos įsijungimą į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO), paramą Rusijos prisijungimui prie G7 didžiųjų valstybių klubo ir stambias ekonomines iniciatyvas. Vokietija palaikė galimybę Rusijai artėti bevizio režimo su Europos Sąjunga link, kūrė bendrus infrastruktūros projektus bei darė prielaidą, kad visa tai susaistys Rusiją su Europa ir neleis jai virsti revizionistine valstybe. Dar vienas tokio tarpusavio susisaistymo ir iš jo

²⁴ Keohane, R. O., Nye, J. S., *Power and interdependence*, Longman, 2001, p. 90 - 103

²⁵ Forsberg, T., *From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia*, International Affairs 92 (1), 2016, p. 21-42.

kylančios tarpusavio priklausomybės bruožas yra tai, kad valstybės įgyja socialinės kontrolės galimybes viena kitos atžvilgiu, o siekis iš ekonominių santykių gauti naudos atliepia klasikinio liberalizmo vieną idėjų, kad tinkamai išnaudojamas pragmatiškas naudos siekis gali tarnauti bendrajai valstybių gerovei.

1.3. Vidinė Vokietijos politinių partijų poliarizacija

Vokietijos ir Rusijos santykių dimensija šiuo metu įtakojama dviejų pagrindinių srovių, numatančių skirtingą užsienio politikos strategiją. Pirmoji iš jų remiasi žmogaus teisių, teisinės valstybės viršenybės bei demokratijos plėtros idėja kuri ypač sustiprėjo vadovaujant kanclerei A. Merkel. Tokia užsienio politikos kryptis nėra atsiejama nuo demokratijos padėties Rusijoje vertinimo bei tarptautine teise ir bendromis vertybėmis grindžiamo santykių plėtojimo. Nevengiama kritikos dėl Rusijos režimo vykdomos agresyvios vidaus ir užsienio politikos, rinkimų rezultatų klastojimo, žmogaus teisių, asmens laisvių bei kitų vakarams fundamentalių vertybių pažeidimų. Dalis šios srovės atstovų aktyviai palaikė Rusijos prezidento D. Medvedevo pradėtas skelbti reformas siekiant modernizuoti Rusijos vidaus politiką. Pagrindinį šios srovės atstovų branduolį sudaro Krikščionių Demokratų sąjungos/Socialinės Krikščionių sąjungos (KDS/SKS) bei Žaliųjų partijos nariai, taip pat kanclerei A. Merkel artimas Vokietijos politinis elitas.

Antroji srovė yra atstovaujama daugumos Socialdemokratų partijos (VSDP) narių, tačiau apima ir dalį Krikščionių demokratų atstovų, kurie norėtų plėtoti pragmatišką bendradarbiavimą su Rusija. Pagrindinis dėmesys dvišaliuose santykiuose skiriamas strateginei bei ekonominei partnerystei. Šios srovės atstovų požiūris dažnai sutampa su Vokietijos lobistinių organizacijų siekais atstovauti Vokietijos ekonominius interesus, plėtoti abipuse nauda ir pagrindiniais „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos bruožais grindžiamą bendradarbiavimą su Rusija. Istorinių aplinkybių dėka būtent šios srovės atstovai ilgą laiką darė didžiulę įtaką Vokietijos užsienio politikai ir buvo pagrindiniai jos formuotojai.²⁶ Pažiūrų skirtumas tarp šių dviejų, skirtingoms srovėms atstovaujančių grupių iliustratyviai atsiskleidė po 2011 m. Rusijos parlamento rinkimų, kai Vokietijos verslo atstovai ir pragmatizmo šalininkai Bundestage šiuos rinkimus pavadino kaip „labiausiai laisvus ir demokratiškus“

²⁶ Meister, S., *Reframing Germany's Russia policy - an opportunity for the EU*, European Council on Foreign Relations, 2014, p. 1-12

nuo pat Sovietų Sąjungos žlugimo²⁷, tuo tarpu kitą pusę atstovaujantys parlamentarai buvo susirūpinę dėl rinkimų rezultatų klastojimo, teisinių pažeidimų bei vykdyto spaudimo užsienio stebėtojams.²⁸

Dialogo trūkumas tarp šių dviejų grupių riboja efektyvios Vokietijos užsienio politikos formavimą bei apsunkina galimybes adekvačiai įvertinti įvykius Rusijoje. Rusijos klausimas Bundestage tampa lobistine dilema „už ar prieš“, priklausomai nuo to, ar pasisakantysis atstovauja pragmatiško ekonominio bendradarbiavimo idėją, ar yra žmogaus teisių bei demokratijos gynėjas. Šis kone ideologinis nesutarimas atskleidžia Vokietijos užsienio politikos krypties diferenciaciją – „*orientuota į interesus*“ arba „*orientuota į vertybes*“.²⁹ Neigiama šios diferenciacijos pasekmė yra tai, kad iš esmės abi srovės tėra dvi tos pačios monetos pusės, o neaiški ir dažnai pavėluota Vokietijos reakcija į su Rusija susijusius įvykius siunčia atitinkamą žinutę pagal tai, kokia grupė einamuoju laikotarpiu formuoja vyriausybę. Apibendrinant, Vokietijos Konservatoriai yra labiau linkę kritikuoti Rusiją negu jų kolegos Socialdemokratai. Vienų pastangos stiprinti bendradarbiavimą su Rusija pagal vertybinių įsitikinimų diktuojamas taisykles, kitų yra matomos kaip perdėta kritika valstybei, nuo kurios priklauso Europos saugumas ir ekonominis progresas. Nerimaujama, kad pozicijų aštrinimas paskatins Rusiją grįžti prie izoliacijos, sukurs nesaugumo jausmą ir privers elgtis dar labiau nenuspėjamai. Tokios pažiūrų diferenciacijos pasekmė yra Vokietijos partijų požiūrio į santykius su Rusija poliarizacija, kuri silpnina Vokietijos užsienio politiką bei sudaro sąlygas Rusijai nereaguoti į jos atžvilgiu išsakomą kritiką bei neskirti deramo dėmesio Vokietijos inicijuojamoms tarpusavio bendradarbiavimo iniciatyvoms.

„*Naujoji Ostpolitik*“ yra 1969 m. Vokietijos Socialdemokratų partijos pradėta įgyvendinti politinė koncepcija, visų pirma orientuota į glaudesnio bendradarbiavimo paieškas su Rytų Europa ir Sovietų Sąjunga, pripažįstant Maskvos centriškumą bei ekonominių ryšių vystymo svarbą. Ekonominis ir institucinis susisaistymas atlieka pagrindinį vaidmenį siekiant artimesnės integracijos, o abipusė priklausomybė prisideda prie esamų įtampų sumažinimo. Ideologiniai šios Rytų politikos instrumentai atsiskleidžia per diplomatinės, ekonomines ir institucines poveikio priemones. Po Vokietijos susivienijimo bei Sovietų Sąjungos žlugimo ši koncepcija įgaudavo vis naujas formas, tačiau kertinė

²⁷ Vokietijos Ekonomikos Rytų komiteto vykdomojo direktoriaus R. Lindner kalba Vokietijos Užsienio ryšių tarnybos (DGAP) renginio metu, 2011.12.07

²⁸ Interviu su A. Schockenhoff, CDU/CSU parlamentinės grupės pirmininku užsienio reikalams Bundestage ir koordinatoriumi Vokietijos vyriausybės ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimui su Rusija, Rusijos sprendimą taikyti spaudimą nepriklausomoms NVO prilyginęs Stalinistiniams metodams, 2011.12.03.

²⁹ Formuszewicz, R., *Germany's Policy towards Russia: New Wine in an Old Wineskin*, Polish Institute of International Affairs (PISM), 2014

„*Naujosios Ostpolitik*“ ašis nesikeitė - ekonominiai bei instituciniai ryšiai išliko pagrindinis Vokietijos Rytų politikos dėmuo.

2. Vokietijos ir Rusijos prekybinis susisaistymas ir ekonominė dimensija

Vokietijos ir Rusijos bendradarbiavime reikšmingas vaidmuo tenka ekonominiams interesams, kurie sudaro „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos pagrindą. Šiame skyriuje bus siekiama atskleisti Vokietijos ir Rusijos strateginio bendradarbiavimo reikšmę, verslo grupių politines implikacijas ir iš ekonominio bei energetinio bendradarbiavimo kylantį abipusės priklausomybės veiksnį. Svarbu analizuoti ekonominio bendradarbiavimo procesus ir verslo bendruomenės poziciją, kadangi tai tiesiogiai atskleidžia, kokią įtaką Vokietijos užsienio politikai daro ekonominis susisaistymas bei verslo interesai.

2.1. Vokietijos ir Rusijos Strateginė partnerystė

Kompleksinių Vokietijos ir Rusijos santykių pasekmė yra ta, kad jų neįmanoma išreikšti paprasta formule. Terminas „žmonių draugystė“ plačiai vartotas Vokietijos Demokratinės Respublikos laikotarpiu, dabar dviprasmiškas ir nebevertojamas aukšto lygio Vokietijos politikų. Kanclerės A. Merkel dažnai minima „strateginė partnerystė“ su Rusija atrodo pakankamai objektyvus pasirinkimas, turintis šaknis dar kanclerio G. Schroderio ir V. Putino pasirašytame susitarime dėl strateginio bendradarbiavimo Vokietijos ir Rusijos viršūnių susitikime 2000 m.³⁰ Kita vertus, tokio pobūdžio terminas sukelia įvairius nesusipratimus iš Rusijos pusės, kurios užsienio politikos tradicijoje „partnerystė“ ir „draugystė“ suprantama nevienodai. Rusijos politikoje „strateginė partnerystė“ reiškia interesų sąjungą, kai dvi valstybės, turėdamos panašius tikslus vykdo dvišalius projektus. Tokiu atveju bet kokia valstybė pasaulyje gali tapti Rusijos „strategine partnere“, jeigu vienoje arba kitoje srityje sutaps šių šalių interesai. Visai kitaip šis terminas suvokiamas Vokietijos ir Europos Sąjungos lygmeniu nuo to laiko, kai „strateginė partnerystė“ buvo įtraukta į Bendrąją ES Strategiją su Rusija 1999 m.³¹ Toks terminas ES reiškia ne tik interesų sąjungą, tačiau ir dvišalę partnerystę, paremtą bendromis vertybėmis.³² Kita vertus, požiūrių skirtumai atsikleidžia ir Rusijos vidutinio laikotarpio

³⁰ Meier, C., ir Timmermann, H., *Ein neues deutsch-russisches Verhältnis?*, SWP Aktuell, 2006, p. 5

³¹ Common strategy of the European Union of 4 June 1999 on Russia (1999/414/CFSP)

³² Schuette, R., *Interest and Values: An European Perspective*, EU's Common Strategy to Russia, Carnegie papers, 2004.

strategijoje su ES, kurioje toks išsireiškimas yra minimas tik paliečiant bendrus interesus, tačiau nesukuriant jokios nuorodos į bendras vertybes.

Bendros vertybės yra svarbus Vokietijos užsienio ir saugumo politikos elementas. Šalia bendrų interesų ir pasitikėjimo politiniais lyderiais, dėmesys skiriamas valstybių sugebėjimui bendradarbiauti pagal fundamentalius principus, kuriuos atitinkamai pripažįsta abiejų šalių visuomenės.³³ Šis vertybių bei interesų sąryšis remiasi idėja, kad tik demokratinių vertybių pripažinimas, praktika ir atitinkamos teisinės sistemos sukūrimas garantuos Rusijos rinkos atvirumą ilgajame laikotarpyje, taip pat toks principas atitinka subalansuotos ekonomikos tikslus, kurie nėra paremti tik naftos ir dujų eksportu. Svarbi prielaida smulkiojo ir vidutinio verslo sėkmingam įsitraukimui yra ta, kad galima kliautis veikiančia teisine sistema, ir Vokietija šioje srityje turi aiškų interesą.³⁴ To pasėkoje šalia pragmatinių susitarimų užsienio ir saugumo politikos srityje yra ieškoma galimybių plėtoti ryšius, paremtus bendromis vertybėmis ir iš jų kylančiais susitarimais. Iš kitos pusės, Rusijoje panašiai idėjai nėra skiriama atitinkamai daug dėmesio. Šios valstybės strategija yra grindžiama visai kitais, *Realpolitik* paremtais įsitikinimais, todėl esant tokiems pasaulėžiūros skirtumams galimybės atsirasti bendriems sąlyčio taškams beveik nėra.

Svarbią bazę Vokietijos – Rusijos bendradarbiavimui sudaro energetikos sektorius ir bendrieji strateginiai projektai. Daugybė vamzdynų, nutiestų dar Sovietų Sąjungos laikotarpiu iki dabar dominuoja skirstant energiją daugeliui Rytų ir Centrinės Europos šalių, todėl nenuostabu, kad Maskva ir toliau siekia apsaugoti bei plėsti šį pranašumą. Tuo tarpu Rusijos galimybės daryti įtaką Vokietijai itin priklauso nuo naftos ir gamtinių dujų eksporto. Beveik pusė amžiaus Rytų politika, formuota pagal įvairias „*Naujosios Ostpolitik*“ išraiškas – nuo „Pokyčio per suartėjimą“ iki „Pokyčio per prekybą“ sudarė erdvę augti Vokietijos priklausomybei nuo iš Rusijos importuojamų gamtinių dujų. 2012 m. iš Rusijos tiekiamų dujų apimtys Vokietijoje sudarė 37%.³⁵ Energetinio bendradarbiavimo išraiška – komercinis „Nord Stream“ dujotiekio projektas, priklausomas nuo Rusijos koncerno „Gazprom“, besidriekiantis po Baltijos jūra, sujungiantis Rusiją bei Vokietiją aplenkiant Baltijos valstybes ir Lenkiją. Nepaisant šių šalių kritikos, kad „Nord Stream“ suteiks šansą Kremlui šantažuoti kaimynines valstybes, projektas buvo patvirtintas, o A. Merkel vyriausybė nestabdė jo įgyvendinimo. Ši dujotiekis

³³ C. Powell komentaras *Izvestia*, 2004, // (ed.) Spanger, H. J., *Modernisierung contra Demokratisierung: Putins Russischer Weg*, HSFK Report, 2004

³⁴ Adomeit, H., *German-Russian Relations: Balance Sheet since 2000 and Perspectives until 2025*, IFRI, 2012, p. 11

³⁵ Chang, F. K., *Legacy of Ostpolitik: Germany's Russia policy and energy security*, The Foreign Policy Research Institute, 2014.

Šaltinis: „Nord Stream“ pipeline, Based on presentation to Deep Offshore Technology (DOT) International Oil and Gas Conference, Perth, Australia, Nov. 27-29, 2012.

„Nord Stream“ šiuo atveju turi ne tik komercinę, tačiau ir geopolitinę reikšmę, kai projekto įgyvendinimas prisideda ne tik prie energetinės priklausomybės didinimo, tačiau ir prie Europos valstybių vienybės skaldymo.

Vokietijos užsienio politikos samprata visada buvo plačiai įtakojama ekonominės dimensijos. Po Antrojo pasaulinio karo katastrofos Vokietija pagrindines jėgas, žmogiškuosius išteklius ir organizacinius sugebėjimus nukreipė į ekonominę sferą, į antrą planą nustumdama savo, kaip karinės galybės, įvaizdį. Per 44 Vakarų bei Rytų Vokietijos atskirties metus, Vokietijos Federacinės Respublikos pasirinkta ekonominė kryptis pasiteisino, o kadaise buvusi karinė jėga, Vokietija atgimė kaip socialinės ir ekonominės galios centras, siekdama politinių tikslų labiau linkusi naudotis savo ekonominiiais instrumentais, negu bet kokiais kitais. Europos lygmeniu siekdama daugiašalių susitarimų Vokietija pamažu atsikratė buvusio grėsmingos valstybės įvaizdžio. Po Vokietijos susivienijimo 1990 m. ši strategija buvo toliau palaikoma naujojoje globalizacijos eroje ir puikiai atspindėjo „*Naujosios Ostpolitik*“ diktuojamus tikslus. Buvo atsisakyta aktyvios karinės galios demonstravimo ir susikoncentruota ties ekonominės bei civilinės galios įvaizdžio įtvirtinimu. Nors iširus dvipoliam pasauliui Vokietijos kariuomenė ir toliau reguliariai dalyvaudavo NATO misijose, tačiau tiesiogiai mažėjo jos dydis ir finansavimas. Vietoj karinės galios Vokietija pasirinko ekonominės politikos dimensiją, atrasdama naujas rinkas Azijoje, Vidurio Rytuose ir Rytų Europoje,

bei išauginusi eksporto apimtis pretenduoja tapti ne tik Europos, tačiau ir vienu iš globalios ekonomikos centrų pasaulyje.³⁶

Vokiečių verslo interesai neapsiriboja tik ES rinka, o privatus sektorius formuoja Vokietijos užsienio politiką daugybėje sričių. Pagrindinis variklis Vokietijos ekonomikoje yra siekis išeiti už euro zonos ribų į rinkas Rytų Europoje, Vidurio Rytuose, Azijoje bei Rusijoje. To pasėkoje, sekant „*Naujosios Ostpolitik*“ diktuojamos užsienio politikos kryptimi, materialiai naudingų santykių palaikymas su Rusija atrodo kaip racionalus ir sektinas pavyzdys. „Viskas kas geriausia gali būti sukurta per ekonominius ryšius“ – tokia pagrindinė, civilinės jėgos paradigmos, kuria seka Vokietijos užsienio politika, reikšmė. Į globalią rinką orientuota Vokietijos verslo sistema teikia prioritetą stabiliam ekonominiam bendradarbiavimui, mažiau dėmesio skirdama šalies, su kuria bendradarbiaujama politinei charakteristikai, tokiai kaip demokratijos padėtis arba žmogaus teisės.³⁷ Tokia „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos išraiška gimininga geoeconominei arba komercinei *Realpolitik*, panašiai į politinį realizmą, kuris nacionalinį ekonominį interesą laiko pagrindiniu kelrodžiu formuojančiu šalies užsienio politiką.³⁸

2.2. Vokietijos verslo interesai ir jų reikšmė

Vokietijos verslas yra vienas svarbiausių šalies užsienio politiką su Rusija formuojančių faktorių. Tokie stambūs elementai kaip gamybinis bei energetikos sektorius tiesiogiai įtakoja šalies užsienio politikos strategijas, įraukia visą spektrą siekių bei interesų, kurių vedama Vokietija tapo sėkmingiausia Vakarų ekonomika. Būtent šioje sferoje Rusijos vaidmuo turi didžiausią reikšmę. Rusijos rinka yra svarbi vokiečių kompanijoms, apie šios šalies rinkos potencialą Vokietijoje kalbama daugelį metų.³⁹ Ekonomika taip pat užėmė pagrindinį vaidmenį „*Naujosios Ostpolitik*“ vedamoje užsienio politikos strategijoje.

Vokietijos – Rusijos partnerystės kontekste, Vokietijos Užsienio reikalų ministerija, lobistinės verslo organizacijos „OstAusschuss“ atstovai ir Vokietijos – Rusijos prekybos rūmai inicijavo bendradarbiavimą su Rusijos pareigūnais ir ekspertais per bendrus renginius. Viena iš pagrindinių platformų tokiems susitikimams tapo visuomeninis forumas „Peterburgo dialogas“, įkurtas 2001 m. G.

³⁶ Kornblum, J., *Germany: From the Middle to the Center*, The American Interest, 2010.

³⁷ Khoroshun, N. D., *Geo-economic Interests of Russia and Germany in the Field of Industry*, Asian Social Science, 11 (6), 2015, p. 118-125

³⁸ Kundnani, H., „*Germany as a Geo-economic Power*, The Washington Quarterly, 2011, p. 31-45; // (ed.) Abdelal, R., *The Profits of Power: Commercial Realpolitik in Europe and Eurasia*, Harvard Business School, 2010.

³⁹ Szabo, S. F., *Germany, Russia and the Rise of Geo-Economics*, p. 47.

Schroderio ir V. Putino bei skirtas tobulinti Vokietijos ir Rusijos pilietinės visuomenės bendradarbiavimą. Vokietijos ekonominės ir lobistinės organizacijos, tokios kaip „Europos Ekonominių ir Socialinių reikalų komitetas (EESRK)“ tiesiogiai prisideda prie valstybės santykių su Rusija. EESRK atlieka svarbų vaidmenį įtraukiant politiškai svarbius klausimus į Rytų Partnerystės strategiją. 2011 m. liepą EESRK paskelbė dokumentą siūlantį panaikinti vizas tarp ES ir Rusijos, taip pat ir kitoms Rytų Europos šalims, ne ES narėms. Vokietijos politinės strategijos formuotojai, ypač Bundestago nariai ir Vidaus reikalų Ministerijos atstovai nėra linkę įgyvendinti panašių siūlymų ne tik dėl bendros vizijos trūkumo, tačiau ir dėl dabartinių Rusijos veiksmų, atvedusių Vokietijos politinio elito atstovus prie nepasitikėjimo Rusija bei nusivylimo vystoma užsienio politika.

Svarbu pabrėžti, kad verslo bendruomenė į Rusiją žvelgia žymiai pozityviau, negu likusi Vokietijos visuomenės dalis. Kasmetinė apklausa, fiksuojanti Vokietijos verslininkų nuomonę apie verslo klimatą Rusijoje, užsakyta „OA Fondo“ 2011 m. pabaigoje atskleidė, kad du trečdaliai apklaustųjų Rusijos verslo aplinką vertina kaip labai teigiamą, o net 64% tikisi teigiamų poslinkių ekonominiame bendradarbiavime. Pagal Rytų komiteto pateiktas išvadas Vokietijos verslui svarbu stabilumas, kuris yra siejamas su V. Putino sugrįžimu į prezidento postą 2012 m.⁴⁰ Rusijos opozicijos figūra B. Nemcovas dar tuomet įspėjo, kad „Europa turi pasirinkti tarp dujų ir vertybių“⁴¹, kaip kad renkasi bendradarbiaudama su tokiomis valstybėmis kaip Iranas ir Venesuela.

LENTELĖ 1 – ES sankcijų poveikis eksportui į Rusiją

ŠALIS	Visas eksportas į Rusiją 2014 Q1 (EUR mn)	Eksporto į Rusiją pokytis (EURmn)	Eksporto pokytis į kitas rinkas (EUR mn)	Grynasis pokytis (EUR mn)	Grynasis pokytis % (2014)
Italy	96,151	-668	3,708	3,040	3.2%
France	109,586	-612	3,667	3,056	2.8%
United kingdom	96,345	-333	2,599	2,266	2.4%
Germany	278,427	-2,566	17,952	15,386	5.5%
EU Total	1,143,317	-8,652	49,019	40,367	3.5%

Šaltinis: Eurostat trade statistics; 2015Q1 compared to 2014Q1; Extra-EU and Intra-EU trade.

⁴⁰ German businessmen on Prospects of Economic Relations with Russia, Strategic Culture Foundation, (skyrius 3 – 51), 2012.

⁴¹ Interviu su Rusijos opozicijos lyderiu B. Nemcovu „Russian Opposition leader: „Putin wants to govern for the rest of his life“, Spiegel, 2011.12.01

Nepaisant šalies verslo bei lobistinių organizacijų teigiamo požiūrio į V. Putino sugrįžimą į prezidento postą, A. Merkel skepticizmas stabilaus bendradarbiavimo su Rusija atžvilgiu išaugo, o ekonominio bendradarbiavimo „įšalo“ piką pasiekė 2014 m. ES įvedus ekonomines sankcijas Rusijai dėl dalyvavimo konflikte Ukrainoje, kai Vokietija atliko lemiamą vaidmenį įtinkinat Vakarų valstybes dėl ekonominių sankcijų reikalingumo.

Pagrindinis iššūkis kritinėse situacijose nėra tai, kaip turėtų reaguoti Vokietijos verslas, tačiau kaip ir kiek verslo interesų turėtų atsispindėti šalies užsienio politikos strategijoje. Verslas turi skirtingus interesus, misiją bei tikslus nei vyriausybės. Verslo tikslai pragmatiškai apsiriboja siekiu didinti kapitalą bei akcijų vertę, todėl „*Naujosios Ostpolitik*“ užsienio politikos koncepcija sulaukia aiškaus palaikymo į verslo ryšius bei prekybą orientuotuose sluoksniuose. Politiniai lyderiai – skirtingai, turi įsipareigojimą subalansuoti ekonominių interesų svorį bei derinti jį su daug platesniu vertybinių interesų spektru taip, kad tai atitiktų viešąjį bei nacionalinį interesą. Šis privačių bei viešų interesų laukas kelia iššūkius Vokietijos vyriausybei priklausomai nuo to, kaip ekonominiams ir privatiems interesams bus leidžiama atsispindėti oficialioje politikoje su Rusija po sankcijų karo. Su sunkumais šioje srityje labiausiai susiduriama ir dėlto, kad Vokietijos vidaus ir užsienio politikoje ribos tarp privataus ir viešojo sektoriaus yra itin persipynusios.

Vokietijos verslo interesai yra varomoji „*Naujosios Ostpolitik*“ jėga, siekianti formuoti ekonominiu bendradarbiavimu grindžiamus santykius su Rusija. Įvairioms verslo bendrovėms, Rusija simbolizuoja su didžiuliu energijos išteklių šaltiniu bei milžiniška rinka turinčia daugiau nei 140 milijonų klientų. Verslo bendruomenė palaikė „*Naujosios Ostpolitik*“ formuotą vyriausybės politiką paremtą "pokyčiu per suartėjimą" ir „pokyčiu per prekybą“, kadangi tai puikiai siejosi su verslo interesais plėtoti glaudžius santykius su probleminiu Rusijos režimu, o kuriant „modernią partnerystę“ Vokietijos užsienio reiklų tarnybos glaudžiai bendradarbiavo su verslo kompanijomis.⁴² Verslo interesai bei ekonominės lobistinės organizacijos daro didžiulę įtaką Vokietijos užsienio politikos su Rusija strategijai bei įgyvendinimui, todėl išlieka viena pagrindinių kliūčių siekiant pratęsti Ukrainos konflikto implikuotas ES ekonomines sankcijas Rusijai, o palankus požiūris į „*Naujosios Ostpolitik*“ diktuojamus santykius su Rusija yra tiesiogiai susijęs su materialinės naudos siekiamybe, į antrąjį planą nustumiant vertybines nuostatas.

⁴² Formuszewicz, R., *Germany's Policy towards Russia: New Wine in an Old Wineskin*, Polish Institute of International Affairs (PISM), 2014.

3. Vokietijos vyriausybių kaita ir santykiai su Rusija.

Pristatoma po Vokietijos susivienijimo vyravusi užsienio politikos kryptis bei pagrindinės iniciatyvos plėtojant santykius su Rusija. Užsienio politikos dinamika atskleidžiama per vyriausybių kaitą, t.y. analizuojama po 1990 m. sekusių politinių ciklų formatu. Įvardijama, ką tuo laikotarpiu vadovavusi politinė klasė darė, kokius sprendimus priėmė, koks jėgų išsidėstymas, programos, dokumentai, pagrindiniai lyderiai, kaip priimtų sprendimų pagrindu buvo orientuojama Vokietijos Rytų politika bei brėžiamos bendradarbiavimo su Rusija gairės.

3.1. Vokietijos užsienio politikos raida nuo 1990 iki 2005 m.

Po 1990 m. ir Vokietijos susivienijimo valstybės politiką Rusijos atžvilgiu tiksliausiai galima apibrėžti kaip „*change through rapprochement*“ – „pokytis per suartėjimą“ arba tam tikrą jo interpretaciją. Būtent ši politika buvo laikoma esminiu faktoriumi, sudariusiu sąlygas taikiam šalies susivienijimui ir tuo pačiu persmelkta dėkingumo Rusijai jausmu, dėl nesipriešinimo šiam procesui. Tokie politiniai veiksniai kartu su ekonominiais interesais pirmaisiais metais formavo Berlyno postunifikacinį požiūrį į bendradarbiavimą su Rusija, taip pat „*change through interweavement*“ – „pokytis per bendradarbiavimą“, kuris iš esmės rėmėsi „*Naująja Ostpolitik*“. Pirmasis susivienijusios Vokietijos kancleris H. Kohl ir valdantieji laikėsi nuomonės, kad taika ir stabilumas Europoje gali būti pasiektas tik bendradarbiaujant su Rusija, o ne jai oponuojant.⁴³ Toks suvokimas yra glaudžiai susijęs su Vokietijos politinio elito siekiama atvesti šalį į susitaikymą po Antrojo pasaulinio karo bei vokiečių kaltės jausmu dėl nacizmo nusikaltimų. Taip pat Rusija simbolizavo didžiulę rinką Vokietijos eksportui, privačiam verslui ir technologijų plėtrai, todėl H. Kohl formuojamos Vokietijos užsienio politikos kontūrai buvo brėžiami pagal jau nusistovėjusius principus. Tuo metu, „*Naujoji Ostpolitik*“ atrodė kaip puiki galimybė atsinaujinusią Rusiją „sugražinti“ į plačiąją Europą, tuo pačiu įtvirtinant Vokietijos, kaip jos svarbiausios partnerės įvaizdį. Ši koncepcija atspindėjo Vokietijos viziją, kad tokia politika ne tik sustiprins dvišalį bendradarbiavimą, modernizuos Rusiją, atvers neribotas galimybes vokiečių verslui, tačiau ir taps efektyvia prevencija galimų konfliktų atsiradimui, kurie paprasčiausiai taps neracionalūs ir per daug kainuojantys abiem pusėms.

„*Naujoji Ostpolitik*“ savo aukso amžių susivienijusioje Vokietijoje pasiekė kanclerio G. Schroderio vadovavimo laikotarpiu. Socialdemokratas ir V. Brandto mokinys G. Schroderis siekė įgalinti

⁴³ *Užsienio reikalų ministro F. V Steinmeier kalba visuotiniame akcininkų susirinkime Vokietijos ir Rusijos forume, Vokietijos užsienio reikalų ministerijos tarnyba, 2014.03.13, Berlynas.*

„*Naujają Ostpolitik*“ per užsienio politikos koncepciją apibūdinamą kaip *Wandel durch Handel* – „pokyti per prekybą“. Buvo tikima, kad po Šaltojo karo atgimusi Rusija ir prezidentas V. Putinas simbolizuoja fundamentalius pokyčius, reiškiančius visišką sistemos atsinaujinimą. Būdamas kancleriu, G. Schroderis dėjo pastangas sustiprinti bendradarbiavimą su didžiąją Rytų kaimyne ir per asmeninius ryšius su Rusijos vadovu. Jis susitiko su V. Putinu mažiausiai 37 kartus, o 2004 m. pavadino jį „nepriekaištingu demokratu“.⁴⁴ G. Schroderis taip pat atvirai pasisakė už „Nord Stream“ projekto įgyvendinimą – gamtinių dujų dujotiekį, priklausomą nuo Rusijos „Gazprom“ ir tiesiogiai jungiantį Rusiją su Vokietija. Šiuo laikotarpiu Vokietijos santykiai su Rusija, konstruojami pagal „*Naujosios Ostpolitik*“ modelį nutolo nuo vertybinės dimensijos ir susikoncentravo ties praktiniais, ekonominiais bei prekybiniais interesais.

G. Schroderis ne tik tęsė Rusijai draugišką tradiciją – vienas iš jo vadovaujamos užsienio politikos bruožų buvo bendrų politinių pozicijų užėmimas tarptautiniais klausimais. To pavyzdys yra 2003 m. nutartis užimti kitokią nei JAV poziciją dėl Irako karo, demonstratyviai palaikant Prancūziją ir Rusiją. Nors šis sprendimas siejamas labiau su konkrečiu atveju, o ne siekiu tokiu būdu pagerinti Vokietijos – Rusijos santykius, tačiau atspindėjo tuo metu Rytų politikoje dominavusius principus. G. Schroderis ne tik vengė kritikos Rusijos atžvilgiu dėl šalyje vykdomų pažeidimų bei žmogaus teisių nesilaikymo, tačiau turėjo ir stiprų asmeninį interesą susijusį su dvišalių santykių plėtojimu. Jis išlaikė artimus santykius su V. Putinu, dažnai Rusijoje leisdavo atostogas ir net įsivaikino rusę mergaitę. Atvirai prorusiška G. Schroderio orientacija atsiskleidė jam tapus „Gazprom“ stebėtojų tarybos pirmininku. Kanclerio požiūris į Rusiją ir V. Putiną buvo įkūnytas jam nuolat pabrėžiant Rusijos svarbą pasaulinėje politinėje arenoje bei V. Putino, kaip „demokratijos čempiono“ įvardijimas.⁴⁵ Asmeninė lyderių draugystė taip pat atspindėjo to meto Vokietijos užsienio politikoje vyravusį įsitikinimą, kad Rusija nutolo nuo imperialistinės praeities, o naujasis šalies prezidentas V. Putinas yra šio teigiamo atsinaujinimo ir demokratinio vystymosi simbolis.

G. Schroderio vadovavimo metu Vokietijos užsienio politika Rusijos atžvilgiu sudarė tokį įspūdį – nepaisant demonstratyvios draugystės tarp abiejų politinių lyderių, užsienio politika buvo labiau panaši į pastangas bendradarbiauti vardan bendrų interesų, negu dėl bendrų idėjų ar vertybių, ką įrodo to meto Vokietijos siekis išvengti konkrečios viešosios pozicijos išsakymo apie Rusijos vidaus politiką.⁴⁶ Tuo tarpu Vokietijos Krikščionių Demokratų sąjunga/Krikščionių Socialinė sąjunga ir Laisvosios

⁴⁴ *Ex-Chancellor Schröder defends Putin in Helsinki*, Helsingin Sanomat, 2007.

⁴⁵ Schröder, G., *Entscheidungen: mein Leben in der Politik*, Hoffmann & Campe, 2006.

⁴⁶ Adomeit, H., Bastian, K., Gotz, R., *Deutsche Russlandpolitik unter Druck*, SWP-Aktuell, 2004.

Demokratų partijos opozicija laikėsi visai kitos krypties, tikindami kad ilgalaikė partnerystė su Rusija negali būti įgyvendinta nesiremiant bendrų vertybių sistema.⁴⁷

Abi G. Schroderio kadencijas Rusija buvo privilegijuotas Vokietijos partneris. Tokie ypatingi Berlyno santykiai su Maskva oficialiai paženklinoti kaip „strateginė partnerystė“, o penkiolika metų po Vokietijos susivienijimo užsienio politikos formuotojai tęsė „*Naujosios Ostpolitik*“ principais grindžiamą bendradarbiavimą su Rusija. Tokio bendradarbiavimo atspindys buvo itin pragmatiškas požiūris į dvišalius santykius, atvedęs nuo glaudaus ekonominio bendradarbiavimo iki akivaizdaus politinio elito palankumo bei net asmeninės lyderių draugystės. Visos šios pastangos tuo pačiu signalizavo ir apie Vokietijos įsitikinimą, kad Rusija iš esmės pasikeitė – efektyvaus bendradarbiavimo dėka tampa Vakarų pasaulio dalimi ir sparčiai vystosi demokratijos link.

3.2. Vokietijos užsienio politikos raida nuo 2005 m.

2005 m., kai Krikščionims Demokratams buvo patikėta formuoti vyriausybę, o kanclere tapo A. Merkel, atrodė, kad pagrindiniai „*Naujosios Ostpolitik*“ bruožai ir toliau turėtų išlikti Vokietijos užsienio politikoje su Rusija. Nors delikatus ir draugiškas santykių stilius, kurį geriausiai charakterizuoja santykiai tarp G. Schroderio ir V. Putino, transformavosi į dalykinį ir faktais grindžiamą diplomatinį stilių, o A. Merkel viešai ir atvirai kritikavo situaciją Rusijoje – skirtingai nei G. Schroderis, ji buvo labiau linkusi išreikšti susirūpinimą dėl stringančios demokratijos plėtros bei žmogaus teisių situacijos.⁴⁸ L. Shevtsova kalbėdama apie A. Merkel yra pavadinusi ją „Vienintele lydere, atvirai kalbančia V. Putinui apie teises bei laisves“,⁴⁹ tačiau nepaisant vyriausybės pasikeitimo pagrindinis Vokietijos ir Rusijos santykių konceptas išliko toks pats.⁵⁰ A. Merkel neketino kvestionuoti Rusijos svarbos dvišaliams santykiams nei dėl žmogaus teisių, nei dėl kitų vertybinių pažeidimų. Kaip ir jos pirmtakas, ji susikoncentravo ties komercinio bei ekonominio bendradarbiavimo skatinimu. Vokietijos – Rusijos prekybinis bendradarbiavimas augo nepaisant krizės bei kitų problemų, krečiančių pasaulio ekonomiką. Kita vertus, Vokietijos politinio elito teigiamas požiūris į Rusiją visada buvo grindžiamas pasitikėjimu. A. Merkel nevensgė vartoti griežtos retorikos atsiradus tokio

⁴⁷ Spanger, H., J., *Paradoxe Kontinuitäten: Die Deutsche Russlandpolitik und die koalitionären Farbenlehren*, HSFK Report, 2005.

⁴⁸ Rahr, A. G., *Germany and Russia: A Special Relationship*, The Washington Quarterly, 2007.

⁴⁹ Shevtsova, L., *Lonely power: why Russia has failed to become the West and why the West is weary of Russia*, Carnegie Endowment for International Peace, 2010, p. 218

⁵⁰ Kornelius, S., *Angela Merkel: the Chancellor and her world*, 2013, p. 84-112.

pasitikėjimo trūkumui, ir ypač jei tai lietė ekonominę svarbą turinčias problemas.⁵¹ 2007 m. ji kritikavo Rusijos sprendimą be įspėjimo nutraukti naftos tiekimą penkioms Europos šalims ir apkaltino Rusiją išdavus Vokietijos pasitikėjimą. Savo kalboje kanclerė pabrėžė, kad „nepriimtina, kai nėra konsultuojamasi dėl tokio pobūdžio sprendimų“, ir su aiškia nuoroda į prezidentą V. Putiną teigė, kad „neįmanoma sukurti bendradarbiavimo negrindžiamo bendru pasitikėjimu“.⁵² Iš kitos pusės, A. Merkel retorika buvo atsargesnė, kai tai lietė saugumo politiką. Ji, pavyzdžiui, nepalaikė NATO narystės idėjos Gruzijai ir Ukrainai Bukarešto Viršūnių susitikime 2008 m. Vokietija ragino Rusiją priimti konstruktyvų sprendimą siekiant išspręsti problemas susijusias su įšaldytais konfliktais buvusiose Sovietų Sąjungos šalyse ir vengti įtampos Gruzijoje, ir nors neprieštaravo NATO planams dislokuoti gynybines raketų sistemas, tačiau išreiškė poziciją, kad JAV turėtų glaudžiau bendradarbiauti su Rusija prieš imdamasi konkrečių veiksmų. Nors A. Merkel, skirtingai nei jos pirmtakas ir nesuformavo asmenine simpatija grįsto bendradarbiavimo su Rusijos vadovu, tačiau pirmosios kadencijos laikotarpiu reikšmingų pokyčių Vokietijos užsienio politikoje neatsirado. Visgi naujosios kanclerės atėjimas dar labiau išryškino dvi vyraujančias stovyklas Vokietijos politinio elito sluoksniuose.

Viena iš priežasčių, kodėl Vokietijos užsienio politika su Rusija stipriai nepasikeitė buvo ta, kad A. Merkel tapus kanclere Užsienio reikalų ministerija buvo pavaldi Socialdemokratams. Požiūrių skirtumas itin atsiskleidė kai 2005 – 2009 m. Krikščionių Demokratų ir Socialdemokratų Didžiosios koalicijos laikotarpiu tarp Krikščionių Demokratų kanclerės A. Merkel ir Socialdemokratų užsienio reikalų ministro F.V. Steinmeierio įsitvirtino dualistinis požiūris į užsienio politiką. F.V. Steinmeieris buvo žinomas kaip patikimas G. Schroderio bendražygis ir vienas pagrindinių „*Naujosios Ostpolitik*“ formuojamo bendradarbiavimo šalininkų. Kanclerės štabas bei Užsienio reikalų Ministerija deklaravo skirtingą požiūrį dėl to, kaip turėtų būti vystomi santykiai su Rytų Europa bei Rusija. F.V. Steinmeierio prioritetas buvo Rusija. Jam būnant ministru aiškiai atskirtos Rytų Europos bei Rusijos užsienio politikos kryptys, o konceptas „suartėjimas per bendradarbiavimą“ išplėtotas būtent jo komandos. Kol A. Merkel buvo nuosaikiai skeptiška dėl efektyvaus bendradarbiavimo su Rusija, o ypač su V.Putinu, F.V. Steinmeieris buvo varomoji jėga dar G. Schroderio užsienio politikos krypties, siekiančios Rusijos integracijos. Ministras atvirai kritikavo A. Merkel dėl jos užsienio politikos, kaltindamas manipuliacijomis viešąja vidaus nuomone bei siekiu izoliuoti Rusiją.⁵³ Lyginant su A. Merkel, F.V Steinmeieris labiau rūpinosi ne dėl teisės pažeidimų bei vertybinio nesuderinamumo, bet

⁵¹ Packer, G., *The quiet German: the astonishing rise of Angela Merkel, the most powerful woman in the world*, New Yorker, 2014.

⁵² *Merkel's criticism of Russia over energy marks shift in ties*, Deutsche Welle, 2007.

⁵³ Kritika A. Merkel užsienio politikai, *Ängstlicher Blick auf die Schlagzeile*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2007.

dėl Rusijos neigiamo požiūrio į priešraketinę gynybą bei grėsmes Europos saugumui. Esminė konkurencija tarp kanclerės bei užsienio reikalų ministro atsispindėjo nesutarimuose ir Rytų politikoje – ar laikytis vertybinio pagrindo daugiausiai dėmesio skiriant žmogaus teisių padėčiai ir demokratizacijai, ar tęsti pragmatišką bendradarbiavimo bei integracijos liniją.

2009 m. – 2013 m. KDS bei LDP koalicijos ir antrosios kanclerės A. Merkel vyriausybės laikotarpiu Vokietija ir toliau išliko pagrindiniu Rusijos partneriu Europoje, o D. Medvedevui tapus Rusijos prezidentu buvo pradėta skatinti „moderni partnerystė“ įvairiose bendradarbiavimo sferose, tokiose kaip komercijos, švietimo, teisės ir pilietinės visuomenės formavimo srityse. Dvišaliame susitikime Mesebergo pilyje šalia Berlyno 2010 m. birželį buvo diskutuojama glaudesnė Rusijos integracija į Europos struktūras.⁵⁴ A. Merkel parama D. Medvedevo užsienio politikos kryptčiai bei žadamoms reformoms buvo akivaizdi ir 2011 m. rugsėjį, kai ji dalyvavo Globalios politikos forume Jaroslavyje. Ypač D. Medvedevo prezidentavimo laikotarpiu Vokietijos ir Rusijos santykiai atrodė stabilesni negu bet kada anksčiau.⁵⁵ Skirtingai nei į bendradarbiavimą su V. Putinu, į kurį A. Merkel įtariai žvelgė nuo pat pradžių, į bendradarbiavimą su D. Medvedevu buvo dedamos didelės viltys ir suformuoti daug šiltesni santykiai, nei su jo pirmtaku. Po 2009 m. rinkimų Krikščionių Demokratų sąjungos ir Laisvosios Demokratų partijos koalicija inicijavo naują Vokietijos bei Rusijos santykių etapą – A. Merkel bei D. Medvedevo asmeninis palankumas priminė tą, kuris egzistavo tarp B. Jeltsino ir H. Kohl bei tarp G. Schroderio ir V. Putino.⁵⁶ A. Merkel pastangos D. Medvedevo prezidentavimo metu riboti susitikimus su Rusijos ministru pirmininku V. Putinu buvo signalas, kad ji pasiruošusi palaikyti „Naujos, modernios Rusijos“ idėją, o ne grįžti prie „Senosios, autoritarinės V. Putino Rusijos“. F.V. Steinmeierį užsienio reikalų ministro poste pakeitus G. Vestervelle iš Laisvosios Demokratų partijos, tuo metu buvusios partnere valdančiojoje koalicijoje, sušvelnėjo Vokietijos užsienio reikalų politika, kuri nebeatspindėjo atvirai prorusiškos „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos. Nors G. Vestervelle dėjo pastangas nesureikšminti savo vizitų į Rytų bei Centrinės Europos šalis, tačiau jo vadovaujama Užsienio reikalų ministerija nesugebėjo iškristalizuoti aiškios Vokietijos užsienio politikos krypties Rusijos atžvilgiu. To rezultatu tapo kanclerės štabo bei Bundestago įtakos išaugimas formuojant Vokietijos užsienio politiką, o Užsienio reikalų ministerija prarado buvusią įtaką, tokią, kokią turėjo F.V. Steinmeierio vadovavimo laikotarpiu. Nors Rusija nebuvo aiškiai deklaruojamas prioritetas, ji

⁵⁴ Rettman, A., *Germany and Russia call for new EU security committee*, Euobserver, 2010.

⁵⁵ Rustamova, L., *German–Russian dialogue and economic interaction* // (ed.) Makarychev, A., and Mommen, A., eds., *Russia's changing economic and political regimes: the Putin years and afterwards*, Routledge, 2013, pp. 189–203.

⁵⁶ Meister, S., *An Alienated Partnership: German-Russian relations after Putin's return*, The Finnish institute of International Affairs, 2012, p.4.

neminima kaip strateginė partnerė KDS ir LDP suformuotoje koalicijoje, tačiau laikoma "svarbia partnere sprendžiant regioninius ir pasaulinius uždavinius". Vienas iš koalicijos uždavinių per tokią partnerystę buvo palaikyti ir skatinti pačios Rusijos modernizaciją, mažinti pagarbos teisės viršenybei deficitą tokioje srityje kaip žmogaus teisės, skatinti demokratijos plėtros procesus valstybės institucinėje sąrangoje bei raginti laikytis viešosios politikos skaidrumo. Taip pat siekiama daugiau atsižvelgti į Rytų ir Vidurio Europos šalių interesus.

Vokietijos ir Rusijos santykiai blogėti pradėjo 2012 m.⁵⁷ Palankumas Maskvai sumenko sužinojus, kad V. Putinas grįžta į prezidento postą, o D. Medvedevo žadėtos reformos susiduria su nežinoma ateities perspektyva.⁵⁸ A. Merkel nuvydė D. Medvedevo sprendimas nebandyti siekti antrosios prezidento kadencijos, kas signalizavo, jog Vokietijos įsivaizduota Rusijos modernizacija bei demokratizacija lygiai taip pat kaip D. Medvedevo kadencija buvo tik šių pokyčių „imitacija“, o Rusija toliau vykdo *Realpolitik* principais grindžiamą politiką. Šaltėjančių santykių požymiai pasirodė 2012 m. birželį, kai federalinis Vokietijos prezidentas J. Gauck atšaukė susitikimą su V. Putinu ir jų bendrą pasirodymą „Vokietijos Metų“ renginio atidaryme, Rusijoje.⁵⁹ Tų pačių metų vasarą merginų roko grupės „Pussy Riot“ byla buvo plačiai nušviesta Vokietijos žiniasklaidos kaip įrodymas, kad Rusija grįžta prie diktatoriškų metodų.⁶⁰ 2012 m. lapkritį Bundestagas patvirtino rezoliuciją, kuri buvo itin kritiška V. Putino režimui.⁶¹ Užsienio reikalų ministerija bandė sušvelninti toną bei pažymėjo, kad rezoliucijos pirminis tikslas turėtų būti taikinamasis ir į savo pranešimą neįtraukė kritikos dėl pilietinių protestų, kurie galėjo dar labiau pabloginti santykius, tačiau nepaisant tono sušvelninimo, Rusija griežtai reagavo į Bundestago rezoliuciją. Buvo atsisakyta kalbėtis su A. Schockenhoff, Krikščionių Demokratų partijos nariu ir specialiuoju pasiuntiniu Rusijoje, dėl jo reguliariai išsakomos kritikos, o Rusijos Užsienio reikalų ministerija apkaltino jį skleidžiant „šmeižikiškus kaltinimus“ ir pareikalavo jo nušalinimo.⁶²

Vokietijos – Rusijos viršūnių susitikimas 2012 m. atspindėjo augančius nesutarimus. Dialogas tarp abiejų šalių pilietinės visuomenės atstovų, turėjęs tapti instrumentu kuriant bendrą abipusį supratimą, įgalinti bendras vertybes bei pasitikėjimą šiuo atveju tapo konfrontacijos ir nepasitikėjimo židiniu. Vokietijos atstovai apkaltino Rusiją laisvės suvaržymais bei žmogaus teisių pažeidimais. Vėl buvo

⁵⁷ Meister, S., *Germany's Russia policy under Angela Merkel: a balance sheet*, Polish Quarterly of International Affairs, 2013, p. 28–44.

⁵⁸ Kornelius, S., *Angela Merkel: the Chancellor and her world*, Alma books, 2013, p. 185.

⁵⁹ Gathmann, F., *Schwierige Präsidenten-Beziehung: Gaucks Putin-Problem*, Spiegel Online, 2012.

⁶⁰ *Husband of Pussy Riot member: We'll continue to fight, no matter what the verdict*, Spiegel Online, 2012.

⁶¹ *Resentment strains German-Russian relations*, Deutche Welle, 2012.

⁶² Kramer, D., Shevtsova, L., *Germany and Russia: end of Ostpolitik?*, American Interest, 2012.

prisiminta „Pussy Riot“ byla. Referuodamas į kritiką Dūmos narys A. Pushkovas užsipuolė Vokietiją dėl jos siekių diktuoti sąlygas ir demonstratyviai paliko salę.⁶³ Vokietijos mokslo bendruomenė taip pat tapo kritiškesnė Rusijos atžvilgiu.⁶⁴ „Moderni partnerystė“ buvo laikoma išsisėmusia, o „pokytis per prekybą“ įgavo neefektyvaus strateginio instrumento įvaizdį. Šis užsienio politikos konceptas pajuokiamai pradėtas vadinti ne „pokyčiu per prekybą“, tačiau „prekyba be pokyčio“.⁶⁵ Vokietijos „moderni partnerystė“ su Rusija buvo kaltinama kaip skirianti daugiau paramos esamai sistemai, o ne modernizacijai. Kritikos Rusijai banga palietė ištikimus „*Naujosios Ostpolitik*“ šalininkus bei Socialdemokratų partiją, o G. Erler apkaltino valdančiąją daugumą kurstant priešišką Rusijai atmosferą.⁶⁶

Kritiškas Berlyno požiūris į užsienio politiką su Rusija buvo įtakotas nuolatos pasikartojančių įtampų tarp abiejų valstybių, bei dėl skirtingo požiūrio į strateginius ir vertybiškai aktualius klausimus. 2013 m. sausį G. Vestervelle įspėjo Rusiją kad prieš mažumas nukreipti įstatymai, kuriuos patvirtino valstybės Dūma turės neigiamą įtaką Vokietijos – Rusijos santykiams.⁶⁷ Kovo mėn. Vokietijos politikai išreiškė protestą prieš nevyriausybių organizacijų kontrolę Rusijoje, įskaitant ir Vokietijos organizacijas, tokias kaip „Konrado Adenauerio Fondas“, kurios pagal naująjį įstatymą prilygintos „užsienio agentams“.⁶⁸

Vokietijos lūkesčiai sukurti stabilų bendradarbiavimą, grindžiamą ekonominiais ryšiais, teisinėmis institucijomis bei vertybėmis, atskleidžia paralelę tarp antrosios A. Merkel vyriausybės 2009 – 2013 m. ir dabartinės 2013 m. pabaigoje suformuotos Didžiosios koalicijos: abu kartus šie lūkesčiai susidūrė su trokštamo modelio neatitinkančia realybe. Po 2013 m. rinkimų ir ilgai trukusių derybų Didžioji koalicija vėl buvo suformuota iš Krikščionių Demokratų Sąjungos ir Socialdemokratų partijos. A. Merkel savo trečią kanclerės kadenciją pradėjo su F.V. Steinmeierio sugrįžimu į Užsienio reikalų ministro postą. Socialdemokratų prisijungimas prie koalicijos su aiškiu tikslu gerinti santykius su Rusija signalizavo, kad Vokietija neketina apleisti „*Naujaja Ostpolitik*“ paremtos bendradarbiavimo linijos su Rusija. Rusijos pasiuntinybėje A. Schockenhoff pakeistas palankesniu Rusijai G. Erler. Vietoj įprasto vieno sakinio apie Rusiją koalicijos susitarime tarp Krikščionių Demokratų ir Socialdemokratų šiai temai skirtas ištisas paragrafas, pabrėžiant galias šaknis turinčią

⁶³ Bidder, B., *Rugby vs. softball: barbs abound in Russian–German consultations*, Spiegel Online, 2012.

⁶⁴ Burkhardt, F., *Neopatriomonalisierung statt Modernisierung: Deutsche Russlandpolitik plus russischerotkat*, Osteuropa 63: (8), 2013, p. 95–106.

⁶⁵ Eichwede, W., *Einmischung tut not. Wider den Selbstbetrug der Putin-Freunde*, Osteuropa 63: (4), 2013, p. 91–100.

⁶⁶ Erler, G., *Schluss mit dem Russland-Bashing!*, Die Zeit, 2013.

⁶⁷ Weiland, S., *German Foreign Minister criticizes Russian legislation*, Der Spiegel, 2013.

⁶⁸ Bidder, B., *Razzia bei Adenauer-Stiftung: Russland verprellt seine Partner*, Spiegel Online, 2013.

bendradarbiavimo tradiciją tarp Rusijos ir Vokietijos. Diplomatiškai paminėta, kad esant fundamentaliems nesutarimams Vokietija pasiruošusi būti kritikos balsu Rusijos valdžiai ir sieks artimesnių santykių užmezgimo su pilietine visuomene, o dvišalių santykių artumas priklausys nuo demokratijos plėtros Rusijoje, lygio“.⁶⁹ F.V. Steinmeieris pažymėjo, kad Vokietijos tikslas yra skatinti pastangas užtikrinti stabilią Rusijos vidaus politikos demokratizaciją „pagal esančius Europos Sąjungos vertybinius pagrindus, tačiau tuo pačiu ir išlaikant pačios Rusijos tradicijas“.⁷⁰ Toks susitarimas atspindėjo Vokietijos istoriškai susiformavusią užsienio politikos su Rusija tradiciją remti ES ir Rusijos ekonominį bei energetinį dialogą, skatinti Rusiją jungtis į bendras organizacijas, svarstyti galimybes įgyvendinti Rusijos bei Europos Sąjungos bevizį režimą ir puoselėjo idėją, kad šios pastangos glaudžiau susies Rusiją su Europa bei nuties kelią teigiamiems pokyčiams pagal liberalųjį „*Naujosios Ostpolitik*“ formatą.

Po Sovietų Sąjungos griūties ir ankstyvaisiais V. Putino prezidentavimo metais Vokietijos santykiai su Rusija pagal „*Naujosios Ostpolitik*“ modelį veikė gerai dėl kelių pagrindinių priežasčių: t.y abi valstybės buvo suinteresuotos platesniu ekonominiu bendradarbiavimu, nešančiu naudą abejoms pusėms ir nebuvo ryškių priešpriešos taškų. Tokie faktoriai kaip tuometinių dominuojančių politinių jėgų prielankumas, palankios istorinės aplinkybės bei Rusijos liberalizacijos procesas sudarė galimybes dvišaliams santykiams vystytis pagal Vokietijos lūkesčius, atspindinčius liberaliąją vertybių sistemą. Prasidėję kariniai Rusijos veiksmai pirmiausia Čečėnijoje, vėliau Gruzijoje įnešė nerimo, bet iš esmės nepakeitė Vokietijos vykdomos užsienio politikos, tačiau vėlesnė Rusijos režimo transformacija, agresyvi vidaus bei užsienio politika ir demokratijos normų nepaistymas privertė suabejoti esamos užsienio politikos efektyvumu bei išskleidė iliuzijas siejamas su Rusijos modernizacija. Rusija pamažu tolo nuo liberalaus valstybės vystymosi modelio, įsitraukė į konfliktus valstybės viduje ir buvusiose Sovietų Sąjungos šalyse bei paskatino Vokietijos politinį elitą persvarstyti vykdomą užsienio politiką su Rusija.

⁶⁹ Makarychev, A., and Mommen, A., eds., *Russia's changing economic and political regimes: the Putin years and afterwards*, Routledge, 2013, p. 189–203.

⁷⁰ *Interviu su Vokietijos užsienio reikalų ministru F. W. Steinmeier*, rbb-Inforadio, 2006. 10.14

4. „Naujosios Ostpolitik“ erozija

Iššūkiu Vokietijos ir Rusijos santykiams tapo Ukrainos konfliktas. Iki tol tarptautinės krizės nesuteikė pakankamai pagrindo atsirasti pleištui šių dviejų valstybių bendradarbiavime, o tolimesni santykiai sąlyginai greitai sugrįždavo į buvusią padėtį, ką rodo pvz: Gruzijos karo atvejis. Šioje darbo dalyje bus analizuojama saugumo aplinkos kaita - konkrečiai Ukrainos krizės implikuoti pokyčiai - kodėl į juos buvo griežtai reaguojama, kaip pasikeitė Vokietijos ir Rusijos santykių dinamika šio konflikto eigoje bei kodėl šis pokytis paskatino suvokimą, kad Rusijos ir Vokietijos geopolitinių tikslų perskyra nepateisina „Naujosios Ostpolitik“ koncepcijos Vokietijos pusėje.

4.1. Rusijos revizionistinė politika ir Ukrainos konfliktas

Krizė Ukrainoje – visų pirma 2014 m. kovą Rusijos įvykdyta Krymo pusiasalio okupacija ir aneksija, o vėliau Rusijos dalyvavimas militarizuotame separatistų konflikte Rytų Ukrainoje, sukūrė vieną sunkiausių konfrontacijų tarp Rusijos ir Vakarų nuo Šaltojo karo pabaigos. Vokietijai konflikto sureguliuojimas visų pirma buvo pasitikėjimo klausimas, nuo kurio priklausė jos išskirtinumas santykiuose su Rusija. Kaip ir kitoms vakarų valstybėms, Ukrainos krizė taip pat tapo išbandymu tarptautinių teisės normų sulaužymu, sprendžiant kur dar galima derėtis, o kur imtis realių atsakomųjų veiksmų. Neramumai Ukrainoje Europos Sąjungai jau nebebuvo kažkur toli vykstantis konfliktas, tačiau čia pat, jos pasienyje kilusi grėsmė visų Europos šalių saugumui.

Politinis nestabilumas ir protestų banga Ukrainoje prasidėjo dar 2013 m. lapkritį, prezidentui V. Janukovyčiui atsisakius pasirašyti asociacijos ir laisvos prekybos sutartį su ES, Vilniuje vykusiame Rytų partnerystės viršūnių susitikime. Tuo metu Vokietija dar neturėjo aiškios užsienio politikos vizijos Ukrainos atžvilgiu, dalinai dėl to, kad vyriausybėje vyko pereinamasis laikotarpis. Nors A. Merkel ir kritikavo Rusiją dėl jos Šaltąjį karą primenančio mentaliteto, tačiau svarbiau negu Rusija buvo paties V. Janukovyčiaus nesugebėjimas pasirašyti susitarimo.⁷¹ Kiti Vokietijos politiniai lyderiai taip pat išreikė paramą pro-europietiškam Maidano judėjimui - viename iš paskutinių, savo, kaip Vokietijos užsienio reikalų ministro pasirodymų, G. Vestervelle net dalyvavo Kijeve 2013 m. gruodį vykusiame protesto eitynėse, sulaukusiose kritikos iš Kremliaus pusės.⁷²

2014 m. vasario – kovo mėnesiais, krizei paaštrėjus, Vokietija siekė užimti mediatoriaus vaidmenį tarp konfliktuojančių pusių bei tapti tarpininke kontaktuojant su Rusija. Esant požymiams, kad Rusijos

⁷¹ Pop, V., Rettman, A., *Merkel criticises Russia on eve of Vilnius summit*, Euobserver, 2013.

⁷² *Besuch bei der Opposition in Kiew: Westervelle wehrt sich gegen russische Kritik*, Spiegel Online, 2013.

kariai įsitraukė į konfliktą, Vokietija tapo viena pagrindinių ES ekonominių sankcijų advokačių, išreiškė aktyvią paramą Ukrainai ir jos teritoriniam vientisumui, ragino vieningai priimti sprendimus Rusijos atžvilgiu Vakarų valstybes, ir ypač ES. Vienas iš pagrindinių Vokietijos užsienio politikos bruožų tuo laikotarpiu buvo karinių veiksmų pasmerkimas, vietoj to siūlant naudoti ilgalaikes diplomatinio susitarimo priemones konflikto sureguliuvimui.

A. Merkel atvirai neigiamai reagavo į Krymo aneksiją ir Rusijos karių įsitraukimą į susirėmimus Rytų Ukrainoje. Po Krymo okupacijos Vokietija aiškiai nurodė, kad tokie veiksmai pažeidžia tarptautinę teisę, ir vėl buvo sugrįžta prie minties, kad jokia partnerystė arba bendradarbiavimas nėra įmanomi, jeigu nėra grindžiami pasitikėjimu ir bendromis vertybėmis. Kai nepaisant A. Merkel bandymų įtikinti V. Putiną atšaukti Krymo referendumą jis ne tik įvyko, tačiau okupaciją sekė ir aneksija, Vokietijos nusivylimas bendradarbiavimu su Rusija tapo akivaizdžiai pastebimas. Vykstant susirėmimams A. Merkel kelis kartus ragino Putiną pasinaudoti savo įtaką Rytų separatistams ir nutraukti ugnį,⁷³ taip pat buvo parodytas solidarumas su naująja Ukrainos vadovybe, pasisakoma už Ukrainos ir ES ryšių stiprinimą, palaikomi Europos energetikos politikos tikslai mažinti priklausomybę nuo Rusijos.

Nuo pat krizės Ukrainoje pradžios A. Merkel palaikė nuolatinį kontaktą su V. Putinu ir siekė sutelkti tarptautinę bendruomenę imtis koordinuotų veiksmų konflikto sprendimui. 2014 m. kovą buvo gautas Rusijos patvirtinimas dėl ESBO misijos Ukrainoje.⁷⁴ Vokietija taip pat turėjo abejonių dėl 2014 m. rugsėjį pasirašyto Minsko susitarimo vykdymo, todėl ir toliau reagavo į pažeidimus Rytų Ukrainoje. Augančią įtampą tarp Vokietijos ir Rusijos iliustruoja eilė diplomatinių incidentų, tokių kaip A. Merkel atsisakymas vykti į Tarptautinių investicijų Forumą Sočyje 2014 spalį, komplikuoti susitikimai su V. Putinu Milane ir lapkričio mėnesį Brisbene. Milane V. Putinas privertė jo laukti 5 valandas,⁷⁵ tuo tarpu Brisbene išvyko anksčiau, kadangi jautėsi laikomas antrosios pakopos nariu G20. Abu susitikimai atskleidė, kad Vokietijos ir Rusijos pozicijos dėl Ukrainos nesutampa, tačiau A. Merkel buvo linkusi puoselėti dialogą.⁷⁶ Nepaisant šių didžiųjų dalimi bevaisių pastangų inicijuoti bendradarbiavimą su Rusija, A. Merkel pasinaudojusi didžiuliu asmeniniu autoritetu akivaizdžiai prisidėjo prie 2015 m. vasarį Minske paskelbtų paliaubų tarp abiejų pusių.

Tarptautinės derybos Vokietijos požiūriu buvo vienintelis efektyvus būdas užbaigti konfliktą Ukrainoje. A. Merkel pabrėžė sankcijų išlaikymo svarbą kol nebus įgyvendintas Minsko susitarimas, tačiau priešinosi naujų sankcijų įvedimo galimybei ir atmetė ginklų tiekimo Ukrainai idėją. Savo

⁷³ *Dancing with the bear: Merkel seeks a hardline on Putin*, Spiegel Online, 2014.

⁷⁴ *Putin agrees to Ukraine "fact-finding" mission after talk with Merkel*, Deutsche Welle, 2014.

⁷⁵ Yardley, J., Herszenhorn, D. M., *Making Merkel wait, finding time for truffles*, New York Times, 2014.

⁷⁶ Müller, P., *Gespräch in Brisbane: Merkel verliert die Geduld mit Putin*, Spiegel Online, 2014.

kalboje metinėje Miuncheno saugumo konferencijoje 2015 m. vasarį ji griežtai kritikavo Rusiją už tarptautinės teisės nepaisymą ir įsipareigojimų nesilaikymą, tačiau tai pat pabrėžė, kad Ukrainos krizė negali būti išspręsta naudojant karinę jėgą.⁷⁷ Vietoj to buvo pabrėžiama ilgalaikio susitarimo svarba bei kantrybė, kurios prireiks abiem pusėms norint stabilizuoti esamą padėtį. Norint simboliškai pademonstruoti taikaus metodo svarbą A. Merkel nusprendė nevykti į Maskvoje vykstantį karinį paradą, skirtą paminėti Pergalės dienas ir Antrojo Pasaulinio karo pabaigai, o vietoj to atvyko kitą dieną ir dalyvavo ceremonijoje, skirtoje žuvusiųjų karių pagerbimui.⁷⁸

Dauguma valdančiosios Krikščionių Demokratų partijos narių pritarė kanclerės pozicijai Rusijos klausimu, o kai kurie politikai nesibaimino vartoti ir griežtesnės retorikos. Finansų ministras V. Schauble Rusijos veiksmus Ukrainoje prilygino nacistinės Vokietijos ekspansionizmui, pabrėždamas, kad panašiais metodais vadovavosi Hitleris aneksuodamas Sudetų kraštą, ir kad tokie veiksmai vokiečiams jau yra pažįstami iš jų pačių istorijos.⁷⁹ Gynybos ministrė U. von der Leyen buvo atsargesnė, pabrėždama diplomatinių derybų svarbą ir nepritardama Ukrainos galimybei prisijungti prie NATO.⁸⁰ Vėliau ministrė kritikavo Rusiją sužlugdžius daugybę metų tarp Vokietijos ir Rusijos puoselėtą pasitikėjimą, tačiau taip pat pabrėžė, kad ir NATO privalo laikytis įsipareigojimų, kylančių iš Steigimo Akto.⁸¹ Tuo pačiu metu kai kurie senieji Krikščionių Demokratų partijos nariai, įskaitant ir buvusį H. Kohl patarėją H. Teltschik ir buvusį federalinį prezidentą R. Herzog ėmėsi vyriausybės užsienio politikos kritikos. H. Teltschik buvo vienas iš atviro laiško „Kitas karas Europoje – ne mūsų vardu“, publikuoto „Die Zeit“ 2014 m. gruodį, iniciatorių. Laiške stengiamasi paliesti griežtėjančios Vokietijos užsienio politikos temą, o Vokietijos vyriausybė kaltinama pastangomis demonizuoti Rusiją ir rusus.⁸²

Socialdemokratai, skirtingai negu Krikščionys Demokratai, buvo žymiai santūresni kritikuodami Rusiją. Visų pirma Užsienio reikalų ministras F.V. Steinmeieris nepalaikė sankcijų, taip pat susilaikė nuo didesnės kritikos Rusijai, kaip G8 narei. Vėliau jo pozicija supanašėjo su A. Merkel – jis palaikė trijų pakopų ES sankcijas ir pabrėžė, kad „Niekas Europoje netiki, kad galima paprastai sugrįžti prie įprasto bendradarbiavimo ir „business as usual“ su Rusija, po tokio įvykio kaip Krymo aneksija“. F.V. Steinmeieris kritikavo prorusiškas demonstracijas, taip pat įspėjo Kremlį, kad teks susidurti su itin

⁷⁷ Federalinės kanclerės A. Merkel kalba 51-ojoje Miuncheno saugumo konferencijoje, 2015.01.07

⁷⁸ Merkel bleibt Weltkriegsgedenkfeier in Moskau fern, Zeit Online, 2015.

⁷⁹ Reiermann, C., *Fighting words: Schäuble says Putin's Crimea plans reminiscent of Hitler*, Spiegel Online, 2014.

⁸⁰ *Wir werden den Konflikt friedlich lösen*, Bild, 2014.

⁸¹ *German Defense Minister: "Russia has destroyed a massive amount of trust"*, Spiegel Online, 2014.

⁸² Laiškas: *Wieder Krieg in Europa? Nicht in unserem Namen*, Die Zeit, 2014.

griežta tarptautinės bendruomenės reakcija, „jeigu bus ryžtasi eiti dar toliau nei Krymas.“⁸³ Kita vertus, F.V. Steinmeieris kiekvieną kartą gyrė Putiną už jo konstruktyvius veiksmus link derybinio susitarimo bei gynė Vokietijos užsienio politiką su Rusija kai ji buvo kritikuojama kaip esanti per minkšta esamų aplinkybių kontekste bei primena nuolaidžiavimo politiką. 2014 m. lapkritį Bundestage F.V. Steinmeieris ir A. Merkel pagaliau patvirtino, kad jų veiksmai yra suderinti ir esminių nesutarimų nėra.⁸⁴ Kita vertus, jau gruodžio mėnesį, stipriai krentant rublio kursui F.V. Steinmeieris įspėjo, kad tolimesnės sankcijos nebūtų palankios bendrajam Europos saugumui ir kad nereikia Rusijos „klupdyti ant kelių“.⁸⁵ Toks požiūris atspindėjo Vokietijos Rytų politikoje giliai išsąsknijusį įsitikinimą, kad pernelyg aktyvus spaudimas sukurs Antrojo pasaulinio karo analogija grindžiamą diplomatinę katastrofą. Vokietija ėmėsi nuosaikesnės retorikos, o jau 2015 m. birželį prieš G7 susitikimą Vokietijoje prasidejo, kad Rusijos sugrįžimas į G8 būtų pageidautinas.⁸⁶

Socialdemokratų partijos stovykloje kai kurie garsūs politikai, pavyzdžiui, partijos lyderis bei Ekonominių reikalų ir Energetikos ministras S. Gabriel taip pat išreiškė kritinį požiūrį Rusijos atžvilgiu. S. Gabriel išreiškė poziciją, kad Rusija privalo sėsti prie derybų stalo ir atitolinti save nuo karinių veiksmų Rytų Ukrainoje.⁸⁷ Jis taip pat paminėjo, kad Vokietija neturi alternatyvos rusiškoms dujoms, bet tai neturi būti suprantama kaip problema, kadangi net didžiausios įtampos laikotarpiais Šaltojo karo metu nebuvo svarstoma nutraukti dujų tiekimo Vokietijai, o esamoje situacijoje bendrų vertybių laikymasis turi išlikti prioritetu prieš ekonominius interesus.⁸⁸ Visgi dauguma socialdemokratų buvo skeptiškai nusiteikę dėl sankcijų tęstinumo ir pasisakė už jų nutraukimą Rusijai pripažinus Ukrainos prezidento rinkimų rezultatus 2014 m. gegužę. Nors partija laikėsi kritinio požiūrio dėl Rusijos dalyvavimo konflikte, tačiau po keleivinio Malaizijos lainerio MH17 numušimo virš Rytų Ukrainos vėl buvo sugrįžta prie minties, kad konfliktas gali būti išspręstas nesiimant aktyvių priemonių. Rugpjūčio mėnesį prabilta apie Ukrainos federalizaciją.⁸⁹ Lapkritį buvęs partijos pirmininkas M. Platzeck pasisakė už Krymo pripažinimą Rusijai, nors vėliau išsiginė tokios pozicijos.⁹⁰ Patyrę socialdemokratų užsienio politikos ekspertai išreiškė nuomonę, kad nostalgiska

⁸³ Nass, M., Thumann, M., *Frank-Walter Steinmeier: "Das ist politisch inakzeptabel"*, interviu su užsienio reikalų ministru F. W. Steinmeier, Die Zeit, 2014.04.16

⁸⁴ *Merkel bekräftigt Einigkeit der Koalition gegenüber Putin*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2014.

⁸⁵ *Russland nicht in die Knie bringen*, interviu su F. W. Steinmeier, Der Spiegel, 2014.12.20

⁸⁶ Ewert, B., *Steinmeier setzt auf Rückkehr Moskaus in Kreis der G8*, interviu su F. W. Steinmeier, Neue Osnabrücker Zeitung, 2015.06.04

⁸⁷ *Russland muss handeln*, interviu su S. Gabriel, Passauer Presse, 2014.03.14

⁸⁸ *Gabriel sieht keine Alternative zu russischem Gas*, Zeit Online, 2014

⁸⁹ *Gabriel plädiert für Föderalisierung der Ukraine*, Die Welt, 2014.

⁹⁰ *Russland-Politik: SPD-Politiker Platzeck nimmt Aussagen zur Krim zurück*, Spiegel Online, 2014

užsienio politika, paremta „*Naujaja Ostpolitik*“ ir „suartėjimo“ iniciatyvomis yra naudinga Kremlui, tačiau neduoda jokios naudos siekiant išspręsti konfliktą Ukrainoje.⁹¹

Dauguma buvusių socialdemokratų politikų atvirai rėmė Rusiją ir kritikavo Vakarų valstybių pozicijas. Tarp ryškiausiai pasisakiusių buvo buvęs kancleris G. Schroderis, kritikavęs Europos Komisiją už nesupratimą, kad Ukraina yra kultūriškai susiskaldžiusi valstybė, todėl klaida ją versti pasirinkti tarp Asociacijos sutarties su ES ir Muitų Sąjungos su Rusija.⁹² G. Schroderio komentarai nebuvo palankiai priimti Europos Parlamente, ypač dėl jo kontraversiškos pozicijos kaip Vokietijos – Rusijos dujotiekio kompanijos valdybos nario, taip pat ir dėl gerai žinomos jo asmeninės draugystės su Rusijos lyderiu. Kita vertus G. Schroderis nebuvo vienintelis garsus socialdemokratas atvirai palaikęs Rusiją – H. Schmidtas taip pat kritikavo Vakarų valstybes, o sankcijų įvedimo politiką pavadino „kvaila“.⁹³ K. von Dohnanyi, kitas socialdemokratų narys, teigė, kad Amerika, dar labiau negu Rusija yra kalta dėl konflikto pradžios, dėl savo ambicijų prijungti Ukrainą prie NATO. Kita vertus buvo pabrėžta, kad nepaisant siekio suprasti situaciją iš Rusijos perspektyvos, tai dar nereiškia nuolaidžiavimo jos daromiems pažeidimams.⁹⁴

DSP (Demokratų Socialistų partija) kairiojo sparno lyderis G. Gysi už krizės išprovokavimą kaltino vakarus. Nors ir kritikavo Rusiją už Krymo aneksiją, tačiau teigė, kad „Vokietija ir jos sąjungininkai“ elgėsi ne ką geriau, o kariniai Rusijos veiksmai gali būti prilyginti Vakarų veiksams Jugoslavijoje, Afganistane, Irake ir Libijoje.⁹⁵ Populistiniai politiniai judėjimai Vokietijoje taip pat buvo linkę teisinti Rusiją bei kritikuoti Vakarų pozicijas, o Ukrainos klausimas suskaidė Euroskeptikų partiją. Vokietijos ultra – dešinieji taip pat susidūrė su sunkumais renkantis kurią pusę palaikyti – Nacionalinė demokratinė partija buvo skeptiška sankcijų Rusijai atžvilgiu, tačiau kita opozicija iš esmės palaikė vyriausybės vykdomą užsienio politiką su Rusija Ukrainos krizės kontekste. Žaliųjų partija, savo tikslu laikanti vertybėmis paremtą „suartėjimo“ politiką su Rusija sankcijas pavadino „teisėtomis“, kadangi Rusija šiurkščiai pažeidė tarptautinę teisę ir tuo pagilino Ukrainos susiskaldymą. Kartu su Krikščionimis Demokratais, Žalieji buvo labiausiai linkę palaikyti sankcijų pratęsimo politiką, jeigu Rusija ir toliau kišis į ginkluotą konfliktą Ukrainos Rytuose.⁹⁶ Vokietijos Laisvoji demokratų partija, 2013 m. praradusi vietas Bundestage, taip pat palaikė sankcijų politiką iš pagarbos demokratija grįstai

⁹¹ Voigt, K., *A new phase of Russia and Ostpolitik has begun*, American Institute for Contemporary German Studies, Johns Hopkins University, 2014.

⁹² *Ukraine-Konflikt: Schröder macht EU für Krim-Krise mitverantwortlich*, Spiegel Online, 2014.

⁹³ *Helmut Schmidt hat Verständnis für Putins Krim-Politik*, Zeit Online, 2014.

⁹⁴ Dohnanyi, K., *Was sie in die Knie zwingt*, Frankfurter Allgemeine, 2014.

⁹⁵ Nelles, R., Reinbold, F., *Gysi-Interview zur Ukraine: „Der Westen hat auch alles falsch gemacht“*, interviu su G. Gysi, Spiegel Online, 2014.05.09

⁹⁶ *Özdemir fordert „spürbar“ schärfere Sanktionen gegen Russland*, Zeit Online, 2015.

liberaliai politikai ir tarptautinės teisės normoms.⁹⁷ Nors ir čia būta kritikos, kad Vokietija nepakankamai gilinasi į Rusijos pozicijas ir krizės priežastis, tačiau vyriausybės užsienio politika sulaukė aiškaus palaikymo.

Vokietijos viešoji nuomonė Ukrainos krizės klausimu buvo prieštaringa, tačiau didžiąja dalimi išreiškė palaikymą vyriausybės ir ES vykdomai užsienio politikai, įskaitant ir sankcijas. Toks palaikymas gali būti siejamas su visuomenės noru matyti savo šalį kaip mediatorių, tarpininką tarp konfliktuojančių pusių, tačiau ne tiesioginę konflikto dalyvę. Nenorą leisti į tiesiogines konfrontacijas su Rusija galima matyti ir iš to, kad dauguma vokiečių atmetė galimybę teikti karinę pagalbą Ukrainai. 2014 m. kovą vykdytų apklausų duomenimis pusė Vokietijos visuomenės palaikė vyriausybės vykdomą politiką, kai 29% ją vertino kaip per griežtą, o 18% kaip per švelnią.⁹⁸ Vėlesnių apklausų duomenimis dar daugiau Vokiečių palaikė vyriausybę pasirinktą liniją, kai tuo tarpu tų, kurie simpatizavo V. Putinui bei teigė, kad Ukraina priklauso Rusijos įtakos zonai skaičius tiesiogiai sumažėjo po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos.

Vokietijos reakcija į krizę Ukrainoje, Rusijos įvykdytą Krymo okupaciją bei ginkluotus susirėmimus su separatistais Rytiniuose Ukrainos regionuose buvo paremta Rusijos veiksmų pasmerkimu, iš kurio kilo poreikis įvesti sankcijas. Ekspansionistinės Rusijos politikos išprovokuotas, Vokietijos užsienio politikos pokytis iliustruoja, nutolimą nuo pagrindinių, tradicinių Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ principų, kuriais remdamasi, vardan ekonominės naudos Vokietija matė save kaip Rusijos advokatą Europoje. Buvęs Žaliųjų Partijos užsienio reikalų ministras J. Fischer apibūdino šį užsienio politikos pokytį ne kaip „atsargią mažų žingsnelių politiką siekiant suartėjimo su Rusija“, tačiau kaip „adekvačią reakciją į Rusijos keliamas grėsmes ir net ėjimą į konfrontaciją, jeigu to prireikia“.⁹⁹ Po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos nesutarimus tarp kanclerės A. Merkel ir jos Krikščionių demokratų partijos bei užsienio reikalų ministro F.V. Steinmeierio ir socialdemokratų galima laikyti labiau politinio diskurso ginčais, o ne rimtu susirėmimu tarp dviejų atskirų Vokietijos užsienio politikos su Rusija vizijų, kadangi abejoms pusėms tai buvo signalas apie fundamentalią svarbą Europos saugumui turinčios taisyklės – valstybės teisės į suverenumą ir teritorijos vientisumą, sulaužymą. Skirtingi požiūriai ir nuomonės atrado terpę pasireikšti įvairiuose visuomeniniuose bei politiniuose debatuose, tačiau realios kritikos, nukreiptos prieš sankcijas, buvo sulaukta tik iš tų politinių jėgų arba žmonių, kurie nepriklausė valdančiajai koalicijai. Tiek Vokietijos industrijos atstovai, tiek visuomenės nuomonės apklausos atskleidė, kad didžioji dalis pasisako už vyriausybės vykdomą užsienio politikos

⁹⁷ Herzinger, R., *Die FDP geißelt den "Selbstekel" des Westens*, interviu su C. Lindner, Die Welt, 2014.12.30

⁹⁸ N24-Emnid apklausa: *Mehrheit der Deutschen befürchtet Annexion weiterer Gebiete durch Putin*, N24, 2014.03.27

⁹⁹ Fischer, J., *Angela Merkel's moment of truth*, Project Syndicate, 2015.

kryptį, ko sunkiai buvo galima tikėtis pačioje krizės pradžioje, ir kas metė realiausią iššūkį Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ tradicijai.

4.2. Vokietijos ir Rusijos santykių krizė

2014 m. tapo aišku, kad Vokietijos ir Rusijos užsienio politikos vizijos išsiskiria taip stipriai, kad santykiai tarp šių dviejų valstybių buvo pavadinti „naujuoju ledynmečiu“. Nors šis dar neseniai viena kitai ypatingą palankumą demonstravusių valstybių santykių nuosmukis gali atrodyti skubotas, tačiau iš tiesų jis neįvyko staiga. Susvetimėjimas tarp Vokietijos ir Rusijos pradėjo augti dar D. Medvedevo prezidentavimo pabaigoje ir tapo ypač ryškus V. Putinui sugrįžus į Prezidento postą 2012 m. Taip pat kanclerės A. Merkel vadovavimo stilius bei tonas, skirtingai negu jos pirmtako G. Schroderio, atskleidė ne tik pasikeitusią atmosferą abiejų šalių santykiuose, tačiau ir žymėjo Vokietijos politinio elito požiūrio į Rusiją transformaciją. Nors Rusijos, kaip įtakingo politinio veikėjo vaidmuo ir toliau nebuvo kvacionuojamas, tačiau šalis nebebuvo laikoma patikima partnere. Pirmieji dvišalių santykių krizės ženklai atsiskleidė sulig nesėkme gerinant verslo klimatą Rusijoje, sąstingiu kovoje su korupcija, ribotais pajėgumais užtikrinant teisės viršenybę Rusijos vidaus politikoje bei augančia įtampa bendrojoje ES ir Rusijos kaimynystėje. Krizė Ukrainoje ir Maskvos įvykdyta Krymo aneksija paskatino Vokietiją persvarstyti nuo pat Šaltojo karo pabaigos praktikuotą Rytų politiką, jos silpnybes bei stiprybes pasikeitusiai geopolitinei situacijai. Rytų politikos, grįstos pragmatizmu bei ekonominių interesų viršenybe nesėkmė taip pat simbolizavo ir V. Brandto politinių įpėdinių siekiamybės pratęsti „*Naująją Ostpolitik*“ dar ketvirčiui amžiaus nuo Berlyno sienos griūties, pabaigą. „Pokytis per suartėjimą“ - *Change through rapprochement*, buvęs pagrindinis šios politikos šūkis, simbolizavęs tikslus remti demokratizaciją, teisinės valstybės viršenybę bei Rusijos integraciją į Europą per ekonominį bendradarbiavimą, prarado savo adekvatumą naujųjų geopolitinių pokyčių kontekste.

Prarastas Vokietijos pasitikėjimas dabartine Rusijos vadovybe, ypač gerai atsispindintis asmeniniuose A. Merkel ir V. Putino santykiuose, padarė atitinkamą žalą ir dvišaliams Vokietijos ir Rusijos santykiams. Vokietijos politiniam elitui Ukrainos krizė tuo pačiu tapo ir Rusijos krize, t.y esamos politinės realybės išbandymu ir visų jos prielaidų patikrinimu, Ukrainai tokiame prasmių lauke atliekant ekstremalias sąlygas išprovokavusios valstybės funkciją.¹⁰⁰ Viso to rezultatas atsispindi Vokietijos vidaus politikoje – net švelniausiai Rusijos atžvilgiu nusiteikę socialdemokratai, kaip ir jų kolegos konservatoriai ar žalieji, pripažįsta, kad Rusija ir Vokietija išpažįsta skirtingas vertybes bei

¹⁰⁰ Nünlist, C., *More Responsibility? German Foreign Policy in 2014*, Center for Security Studies (CSS), 2014, p. 3

turi skirtingus interesus, liečiančius fundamentalius klausimus. Vokietijos vidaus ir užsienio politika šiandien yra grindžiama teisinės valstybės viršenybe, daugiausia dėmesio skiriant tarptautinės teisės įgyvendinimui bei apsaugai. Taip pat Vokietijos politinis elitas aštriai ir dažnai labai jautriai reaguoja į nacizmo paliktas pamokas, todėl Rusijos vykdomi tarptautinės teisės pažeidimai, šiuo atveju pasikėsinimas į kitos valstybės suverenitetą - aneksuojant Krymą – Vokietijai yra nepriimtini. Esant tokiai situacijai, Vokietija susiduria su problema, kad „*Naujosios Ostpolitik*“ modelis neturi tinkamų įrankių, kuriuos būtų galima panaudoti reaguojant į grubius tarptautinės teisės pažeidimus, todėl iškyla poreikis keisti užsienio politikos modelį įnešant papildomų priemonių, kurios padidintų šios politikos efektyvumą. Tai yra esminis faktorius, formuojantis Vokietijos užsienio politikos kryptį, kuri įsitvirtino A. Merkel vadovaujamos vyriausybės darbotvarkėje.

4.3. „Naujosios Ostpolitik“ nesėkmės priežastys

„*Naujosios Ostpolitik*“ nesėkmės simboliu gali būti laikomas nesugebėjimas susaistyti Rusijos per ekonomines bei institucines priemones, bei iš to sekęs Vokietijos naivaus požiūrio į Rusiją praradimas. Vokietijos politinio elito laikysena demonstruoja nusivylimą egzistuojančia praktika ir Rusijos nesugebėjimu (nenorėjimu) plėtoti dvišalius santykius ES priimtiniu būdu. Vokietija visada laikėsi principo, kad bendradarbiavimas su Rusija gali atnešti daugiau naudos, negu atvira konfrontacija, o įtraukimo strategija efektyvesnė negu atskirties. Tačiau dabar Rusija Vakarų akyse atrodo kaip neprognozuojama valstybė, kurios veikimo principai menkai tepriklauso nuo jos viešų įsipareigojimų. Rusijos nesugebėjimas susidoroti su vidaus politikos problemomis, įsitraukimas į separatistinius konfliktus, o galiausiai ir šiurkštus tarptautinės teisės nepaisymas įgavęs grimasas Krymo aneksijos pavidalu sugniuždė Vokietijos pasitikėjimą Rusija bei privertė suabejoti jos tinkamumu bendradarbiauti, ypač tarptautinio saugumo srityje. Taip pat krizė Ukrainoje tapo iššūkiu tolimesniam „*Naujosios Ostpolitik*“ taikymui su Rusija, kas Vokietiją galėjo pastatyti į tokią padėtį, kai jos užsienio politika pagal šią koncepciją tarptautinėje bendruomenėje galėjo būti suprasta kaip nereagavimas į Rusijos vykdomus agresyvius veiksmus arba netgi jų pateisinimas.

Nuo pat naujosios Rytų politikos įvedimo septintojo dešimtmečio pabaigoje, Vokietija tikėjosi paveikti Rytų Europą laikydamosi suartėjimo su Maskva taktikos. Nors tokia politika galėjo būti veiksminga Šaltojo karo laikotarpiu, tačiau Vokietijos užsienio politikos bendruomenė dažnai pervertina šios

politikos įtaką po Sovietų Sąjungos žlugimo.¹⁰¹ Ironiška, kad ta pati politika, anksčiau naudota siekiant Maskvos režimo transformacijos, dabar tarnauja nebent kaip įrankis siekiant išvengti bet kokios režimo kaitos, nes nerimaujama dėl situacijos sukomplikavimo ir dar nepalankesnės valdžios atėjimo Rusijoje. Vokietijos politinis elitas ir verslo atstovai buvo pagrindinis „*Naujosios Ostpolitik*“ variklis, nuoširdžiai tikėję šios politikos sėkme įtraukti Rusiją į bendrą Europos strategiją ir tuo pačiu sutvirtinti dvišalius santykius.¹⁰² Tačiau nepaisant SSRS griūties Rusija toliau priešinosi tokiai transformacijai. „*Naujosios Ostpolitik*“ atgimimas kaip „moderni partnerystė“ nepadėjo Rusijai modernizuotis, tačiau greičiau paskatino priešingą efektą. Atsiribodama nuo Vakarų struktūrų Rusija ir toliau laikė Vokietiją savo „ypatinga partnere Europoje“, tačiau tik tuomet, kai pastarosios siekiai nesikirto su jos pačios interesais. To šaknys glūdi ne tik Vokietijos, tačiau ir Rusijos politikos tradicijoje. Rusija „*Naująją Ostpolitik*“ visada suprato kiek kitaip negu Vokietija. Buvusioje Sovietų Sąjungoje išsiskyrė kelios mąstymo srovės – viena jų laikėsi nuomonės atsiriboti nuo Vakarų pasaulio siekiant išvengti jo įtakos procesams pačioje Rusijoje, kita srovė buvo atvira „*Naujajai Ostpolitik*“, tačiau šis atvirumas nebuvo homogeniškas. Nors dalis Sovietų Sąjungos politinio elito siekė geresnių santykių su Vakarų Vokietija, šis siekis buvo išskirtinai paremtas ekonominės naudos išskaičiavimais, tokiais kaip energetikos eksportas į Vakarų Vokietiją bei artimesni prekybiniai ryšiai. Dar viena palankumo „*Naujajai Ostpolitik*“ priežastis buvo siekis skatinti Vakarų Vokietijos neutralitetą bei atitolinti nuo NATO, atsverti JAV hegemoniją bei išlaikyti galios balansą.

Rusijos interesai, pagal visus *Realpolitik* bruožus neatskiriami nuo daugiapolės užsienio politikos vizijos. Tokia vizija suteikia Rusijai veiksmų laisvę visomis kryptimis, todėl atmeta bet kokią įpareigojantį Rusijos įsitraukimą į Vakarų struktūras, kur jos politika būtų varžoma bendros vertybių sistemos. Laikantis šio požiūrio, Rusija privalo turėti nepriklausomą vaidmenį pasaulio politikoje, dalyvauti tokiose pasaulietinėse struktūrose kaip JTO, G8, G20, EBPO, bet tuo pačiu išlaikyti savo suverenitetą ir nesijungti į tokias viršnacionalines organizacijas kaip NATO arba ES. Rusija laiko save pasauline galia ir siekia spręsti pasaulinius reikalus kaip supervalstybė, tačiau savo užsienio politiką ketina formuoti remdamasi išskirtinai nacionaliniais interesais, o ne bendromis vertybėmis, bendra teisine sistema ar pagal Vakarų valstybėms reikšmingas demokratines normas. Paradoksalu, kad tokia mąstymo lauke Vokietijos rolė yra padėti Rusijai integruotis į Europą, tačiau visai kitaip, ir visai su kitokiu tikslu, negu šią integraciją įsivaizduoja pati Vokietija. Pagrindinius sunkumus tokiai

¹⁰¹ Chivvis, C. S., Rid, T., *The Roots of Germany's Russia Policy*, Survival: Global Politics and Strategy, 51 (2), 2009, p. 105–122.

¹⁰² Kempe, I., *A New Ostpolitik? Priorities and Realities of Germany's EU Council Presidency*, Bertelsmann Group for Policy Research (4), 2007

integracijai sudaro ne ES, tačiau pačios Rusijos nenoras integruotis į Europos sąjungos struktūras pagal siūlomas taisykles.

Vokietijos užsienio politikos pokytis, be kitų veiksnių, buvo veikiamas tarp vyriausybės lyderių ir užsienio politikos elito vyraujančios dinamikos. Toks aiškinimas remiasi principu, kad įsitikinimai, kuriuos politiniai lyderiai turi vieni apie kitus, tiesiogiai įtakoja užsienio politikos strategijos pasirinkimą, kuria bus vadovaujama formuojant dvišalį bendradarbiavimą. Politinis klimatas tarp atsakingų institucijų ir asmeniniai santykiai tarp lyderių padeda nuspręsti dėl pasirinktos strategijos efektyvumo. S. Meisterio požiūriu, Vokietijos pasitikėjimo praradimas Rusijos atžvilgiu yra matomas ir asmeniniuose A. Merkel santykiuose su V. Putinu, kurių nuosmukis atsiliepė dvišaliams santykiams.¹⁰³ Tokio tipo aiškinimas įneša naują dedamąją analizuojant Vokietijos – Rusijos santykių pokytį, t.y pasitikėjimo praradimą tarp politinių lyderių. A. Merkel ir F.V Steinmeierio nusivylimas Rusijos veiksmais implikavo mintį, kad „*Naujosios Ostpolitik*“ praktika nebegali būti tęsiama esamomis sąlygomis.

Kaip šiame darbe jau buvo minėta anksčiau, Vokietijos ir Rusijos santykiai ėmė prastėti V. Putinui sugrįžus į prezidento postą 2012 m. Tai siejama su kanclerės A. Merkel suvokimu, kad Vokietijos pastangos, investuotos į santykių su Rusija gerinimą D. Medvedevo prezidentavimo laikotarpiu, nedavė trokštamų rezultatų. Kryptis, kuria vystėsi Rusijos vidaus politika V. Putino vadovavimo laikotarpiu prieštaravo Vokietijos tikslams bei viltims, siejamoms su Rusijos modernizacija. Antrasis lemiamas posūkis įvyko 2014 m., kai A. Merkel ir F.V. Steinmeieris ėmė jausti, kad V. Putinas ir S. Lavrovas meluoja tiesioginių susitikimų metu. 2014 m. vasarį Rusija teigė, kad esamos Ukrainos sienos bus gerbiamos, o V. Putinas asmeniškai užtikrino A. Merkel, kad Kryme nėra reguliarių Rusijos karinių dalinių.¹⁰⁴ A. Merkel laikė V. Putiną sudėtingu partneriu, tačiau tokiu, su kuriuo galima tartis. Ukrainos krizė pakeitė šią nuostatą. Buvo suprasta, kad net privačiuose pokalbiuose V. Putinas nekalba tiesos – pavyzdžiui: jis neigė, kad Rusijos kariuomenė tiesiogiai prisidėjo prie Krymo perėmimo, o vėliau neigė Rusijos karių buvimą Rytų Ukrainoje. Viešai A. Merkel neapkalbino V. Putino melagyste, tačiau diplomatinuose sluoksniuose tapo aišku, kad kanclerės požiūris į V. Putiną, o tuo pačiu ir į pasitikėjimu grindžiamus santykius su Rusija tapo neigiamas.¹⁰⁵ A. Merkel užsienio politika Rusijos atžvilgiu pradėta formuoti remiantis įsitikinimu, kad tarp jos ir V. Putino negali būti sąžiningo

¹⁰³ Meister, S., *How Russia lost Germany: and how it can win it back*, Russia in Global Affairs, 2015.

¹⁰⁴ Rinke, A., *How Putin lost Berlin: Moscow's annexation of Crimea has transformed Germany's Russia policy*, IP Journal, 2014.

¹⁰⁵ FT reporters, *Battle for Ukraine: how the West lost Putin*, Financial Times, 2015.

dialogo.¹⁰⁶ Griežta Vokietijos reakcija į Krymo aneksiją bei ES ekonominių sankcijų Rusijai palaikymas buvo pasekmė ne tik to, kad Rusija pažeidė teritorinio vientisumo principą, kuris fundamentaliai svarbus visos Europos saugumui, tačiau ir to, kad V. Putinas asmeniškai išdavė Vokietijos kanclerės pasitikėjimą, o S. Lavrovas savo kolegą F.V Steinmeierį. Tokie Vokietijos nusivylimai dar labiau paaštrėjo Rusijai neprisiėmus atsakomybės siekiant surasti bei nuteisti asmenis, atsakingus už Malaizijos keleivinio lainerio numušimą virš Rytų Ukrainos 2014 m. liepą. Vokietijos nepasitikėjimas Rusija dėl šios agresyvios politikos Ukrainoje stipriai didėjo, buvo įsivelta į sankcijų karus, o Rusija vietoj atviro dialogo galimybės akivaizdžiai rinkosi uždarumo ir kontrolės didinimo priemones.

Vienas iš svarbiausių faktorių, tiesiogiai liečiančių šių dviejų valstybių bendradarbiavimą yra tai, kad Vokietijos – Rusijos santykiai jau neapsiriboja tik ekonominiais bei kultūriniais ryšiais, tačiau persidengia su žmogaus teisių, demokratijos, teisės viršenybės bei bendrų vertybių sfera, kurioje slypi pagrindiniai iššūkiai iki tol Vokietijos praktikuotai Rytų politikai. „*Naujoji Ostpolitik*“ praranda iki šiol turėtą efektyvumą dvišaliuose santykiuose kadangi ji nebėra pajėgi susidoroti su iš tokio konteksto kylančiais prieštaravimais. Reguliaros „*Deutschlandtrend*“ apklausos rodo, kad panašūs prieštaravimai tik sunkėja. 2014 m. kovą tik 14% apklaustų vokiečių laikė Rusiją „patikimu partneriu“.¹⁰⁷ 2008 m. Gruzijos karo metu tokių buvo net 34%. 2008 m. kilęs Rusijos – Gruzijos karas įnešė neramumų į Vokietijos – Rusijos santykius, tačiau joks esminis pokytis neįvyko. Diskursas pradėjo keistis 2012 m., kai žiniasklaida ėmė skelbti „*Naujosios Ostpolitik*“ pabaigą ir naująją Vokietijos – Rusijos santykių „ledynmetį“, tačiau negatyviausią tašką santykiai pasiekė 2014 m. Ukrainos krizės metu. Nuo tada iki dabar Vokietija ir Rusija nėra pasiekusios tokio savitarpio bendradarbiavimo lygio, koks buvo iki 2014 m.¹⁰⁸ Nepaisant Vokietijos pastangų derėtis su Kremliumi dėl sprendimo, galinčio padėti išspręsti krizę Ukrainoje priėmimo, Vokietija nebėra suprantama kaip Rusijos advokatė Europoje.¹⁰⁹ Taip yra todėl, kad ekonominiai interesai, formavę pagrindines šių dviejų valstybių užsienio politikos nuostatas, Ukrainos krizės akivaizdoje buvo nusverti politinių interesų ir ideologinių aplinkybių.¹¹⁰ Nors pagrindinė šiuolaikinės Vokietijos užsienio politikos dogma – kad saugumas gali būti užtikrintas tik per bendradarbiavimą, o ne izoliaciją, išlieka aktualus, tačiau pastarųjų metų geopolitiniai pokyčiai bei Rusijos ekspansionizmo protrūkiai paliko gilią žymę šios valstybės politiniame diskurse. Supratimas,

¹⁰⁶ *Ukraine crisis: Vladimir Putin has lost the plot, says German chancellor*, The Guardian, 2014.

¹⁰⁷ ARD-Deutschlandtrend: August 2014. *Ukraine-Konflikt: Rolle Deutschlands und der EU*, 2014. 03

¹⁰⁸ Neukirch, R., Schepp, M., *Chilly peace: German–Russian relations enter a new ice age*, Spiegel Online, 2012.

¹⁰⁹ Seibel, W., *Arduous learning or new uncertainties? German diplomacy and the Ukrainian crisis*, Global Policy (6): Issue Supplement S1, 2015, p. 56–72.

¹¹⁰ Meister, S., *Politics trump economics*, IP Journal, 2015.

kad Vokietijos politikų nuomonė bei įtaka turi savo ribas Rusijoje, ženklina naują pradžią to, ką galima pavadinti efektyvesnės, naujais veikimo instrumentais papildytos Rytų politikos užuomazgomis.

Yra aišku, kad Ukrainos konflikto kontekste „*Naujoji Ostpolitik*“ peržengia dvišalio bendradarbiavimo ribas ir daro tiesioginę įtaką Vokietijos įvaizdžiui tarptautinėje bendruomenėje. Vadovaudamasi savo Rytų politikos koncepcija Vokietija galėjo nepaisyti kritikos ir rinktis ekonominių interesų įgyvendinimą, tačiau prasidėjus konfliktui Ukrainoje bei ir esamų sienų perstumdymui Vokietija atsiduria ties dilema, ar galima toliau bendradarbiauti su agresoriumi. Šiuo atveju šalis pastatoma ne prieš ekonominį, tačiau prieš vertybinį pasirinkimą – ar nepaisyti agresyvios Rusijos politikos ir toliau plėtoti ekonominius interesus grįstą dvišalį bendradarbiavimą, ar atsiriboti bei į pirmą planą kelti vertybines nuostatas.

Vokietijos ilgametė nuomonė apie Rusiją bei jos interesus pasikeitė, tačiau ilgalaikis tikslas užtikrinti taiką bei gerovę Europoje toliau laikomas prioritetu.¹¹¹ Visgi šis tikslas nebėra suprantamas per formulę „padėkime Rusijai tapti Europa“, o veikia per supratimą, kad tokia politika prasilenkia su Rusijos interesais išlaikyti savo įtaką bet kokiais būdais, nepaisant ekonominių išskaičiavimų ar tarptautinės teisės normų. Abejonės dėl „*Naujosios Ostpolitik*“ efektyvumo susiformavo per tris pagrindines fazes:

Pirma: D. Medvedevo atsitraukimas ir V. Putino sugrįžimas į prezidento postą 2012 m. patvirtino įtarimus dėl demokratinių procesų imitacijos ir išskleidė viltis siejamas su Rusijos modernizacija, taip pat paneigė viltis dėl D. Medvedevo žadėtų reformų. Nuo pat D. Medvedevo prezidentavimo pradžios A. Merkel siuntė aiškius ženklus visapusiškai palaikydama Rusijos atsinaujinimą ir galimai net kitokio, vakarietiškesnio bei demokratiškesnio politinio elito atsiradimą, kas atitiko Vokietijos tikslus įtraukti Rusiją į platesnį bendradarbiavimo lauką su Europos valstybėmis. Visgi tokie lūkesčiai nepasiteisino, o V. Putino sugrįžimas atskleidė Rusijos modernizacijos kryptį, kuri nesutampa su Vokietijos lūkesčiais ir paneigia liberalųjį „*Naujosios Ostpolitik*“ formatą, todėl įnešė abejonių dėl tokios politikos rezultato efektyvumo.

Antra: Krymo aneksija Ukrainos konflikto metu sukėlė fundamentalų šoką Vakarų pasaulyje, kas paskatino Vokietijos užsienio politikos formuotojus persvarstyti Kremliaus vykdomą politiką bei savo pačių prielaidas dėl „*Naujosios Ostpolitik*“ adekvatumo dvišaliams santykiams. Nepasitikėjimas, įsitvirtinęs Vokietijos politinio elito požiūryje į Rusiją ir Rusijos nesugebėjimas ES priimtinu būdu spręsti konfliktą Ukrainoje tapo ne tik abipusių sankcijų pradžios tašku, tačiau ir įšalo dvišaliuose

¹¹¹ Gromadzki, G., *Perception of the Russia-Ukraine conflict in Germany and in Poland – an evaluation*, The Green Political Foundation, 2015, p. 1-12

santykiuose įsitvirtinimu. Iš tokios įtampos atsiradęs suvokimas, kad Rusijos vadovybė Europos ateitį bei dvišalį bendradarbiavimą supranta fundamentaliai skirtingai, negu tai supranta Vokietija, tapo esminiu lūžiu įvertinant „*Naujosios Ostpolitik*“ nesugebėjimą tinkamai reaguoti į tokio pobūdžio iššūkius.

Trečia: Šiame transformacijos lauke Vokietijos užsienio politikai su Rusija iškyla poreikis tokių priemonių, kokių „*Naujosios Ostpolitik*“ modelis neturi. Negana to, tolimesnis jos taikymas neigiamai atsilieptų abiejose pusėse: Vokietiją pastatytų į nepatogią padėtį vakarų pasaulio akyse o Rusijos vadovybei duotų papildomų argumentų pateisinti agresiją. Būtent todėl iškilo poreikis kitokios politikos, turinčios instrumentų tinkamai reaguoti į susiklosčiusią situaciją. Nuo 2014 m. lapkričio Vokietija persvarsto savo užsienio politiką su Rusija bei savo Rytų politiką, kuri tiesiogiai įtakota Ukrainos konflikto brėžia naujas dvišalio bendradarbiavimo gaires.

Vokietija yra šalis Europos širdyje, siekianti atrasti būdus taikiai spręsti likusius nesutarimus kylančius iš Rytų bei Vakarų įtampų. Manyti, kad ji gali visiškai atsiriboti nuo Rusijos daromos įtakos būtų nerealu. Visgi po pastarųjų geopolitinių pokyčių Rytų Europoje, Vokietijos požiūris į Rusiją stipriai pasikeitė, o pirmieji pokyčiai užsienio politikoje atsiskleidžia per tokias iniciatyvas, kaip *Wandel durch Starke* – „pokytis per stiprybę“. Naujasis Vokietijos požiūris atsispindės šios šalies užsienio politikos gairėse, į kurias Rusija bei jos lyderiai turės atsižvelgti formuodami savo ateities bendradarbiavimo darbotvarkę su Europa. Naujosios Vokietijos Rytų politikos, įgyvendinamos A. Merkel vadovaujamos vyriausybės iniciatyva, pagrindiniai tikslai siejasi su stabilumo kūrimu regione, tačiau priemonės siekiant minėto tikslo yra suvokiamos per kitokią prizmę, negu iki šiol. Nors Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ tradicija šiame pokyčių lauke dalinai išlaikė savo esminius postulatus, tačiau geopolitiniai pokyčiai regione bei agresyvi Rusijos užsienio politika implikavo naujų priemonių bei instrumentų poreikį, kurio trūko iki šiol taikytoje Rytų politikoje. Vienas iš svarbiausių principų, įsitvirtinusių naujojoje Vokietijos Rytų politikoje yra pragmatiškas požiūris į ne tik ekonominio bei energetinio bendradarbiavimo, tačiau ir nacionalinio saugumo srityje.

4.4. Pateikiamas 2015 m. situacijos įvertinimas

Pastarojo meto Vokietijos vyriausybė susiduria su plataus spektro Rytų užsienio politikos iššūkiais, kuriuos įgyvendinti iki šiol padėdavo nusistovėjusios „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepcijos principai. Anksčiau šiame darbe aptartų geopolitinių pokyčių kontekste Vokietijos „*Naujajai Ostpolitik*“ pradėjus nebeatliepti jai keliamų reikalavimų, atsirado poreikis kompensuoti tinkamos užsienio

politikos su Rusija deficitą. Subalansuota Rytų politika tapo vienu svarbiausių iššūkių Vokietijos vyriausybei bei užsienio politikos elitui, kuris dėl savo vidinės poliarizacijos susidurdavo su problema, kad Maskvai buvo siunčiamos skirtingos, kartais viena kitai prieštaraujančios žinutės. Visgi 2015 m. Vokietijos vyriausybės užsienio politikos strategija nuo pat koalicijos sudarymo 2013 m. Gruodžio 13 d. pasižymi priimamų sprendimų tvirtumu bei nuoseklumu. Ukrainos krizės įtakota politika Rusijos atžvilgiu kontrastuoja su ankstesnių krizių pavyzdžiu – kai po Gruzijos karo 2008 m. Berlynas gana greitai sugrįžo į *"business as usual"* diktuojamo bendradarbiavimo su Maskva rėmus, dabartiniai Vokietijos ir Rusijos santykiai signalizuoja apie abipusį atšalimą, kurio pasekmės sunkiau įveikiamos ir intensyviau atsispindi dvišaliuose santykiuose. Tokio atšalimo įtakoti pokyčiai glaudžiai siejasi su Vokietijos nutolimu nuo *„Naujosios Ostpolitik“* koncepcijos.

Vienas iš svarbiausių, *„Naujosios Ostpolitik“* diktuojamų Vokietijos Rytų politikos tikslų buvo ekonomika paremta strateginė partnerystė su Rusija. Šiandienos kontekste „strateginė partnerystė“ atrodo kaip projektas, netekęs galios daryti teigiamą įtaką Rusijai, o D. Medvedevo prezidentavimo laikotarpiu inicijuota „moderni partnerystė“ – kaip nepajudėjusi toliau nuo pradžios taško. Vokietijos vyriausybės prisiimta rolė oponuoti Rusijai dėl šios vykdomų teritorinių bei kitų tarptautinės teisės pažeidimų siunčia žinutę, kad politiniame kontekste „ypatingi santykiai“ tarp šių dviejų valstybių pasibaigė – Vokietija laikosi griežtos nuomonės dėl ekonominių sankcijų pratesimo, prekybos apimtys mažėja, iš abiejų pusių pasigirsta kaltinimų dėl vykdomo „informacinio karo“, politinis klimatas tarp valstybių lyderių bei užsienio politikos elito persmelktas įtampų, o Vokietijos viešojo nuomonė apie Rusiją bei jos lyderius kritusi iki žemiausio lygio nuo pat Sovietų Sąjungos subyrėjimo. Mažai tikėtina, kad tokie santykiai tik trumpalaikis fenomenas.¹¹²

„Naujaja Ostpolitik“ paremto bendradarbiavimo metodai, tokie kaip ypatingo statuso Rusijai suteikimas vardan ekonominių tikslų įgyvendinimo taip pat atrodo kaip praeitas etapas. Prekybiniai tinklai bei asmeniniai ryšiai nebėra naujosios užsienio politikos centras, o G. Schroderio vyriausybės metu vyravęs konceptas *„Russia First“* nebelaikomas Vokietijos Rytų politikos prioritetu. Dabartinės kanclerės A. Merkel vyriausybės politika pasižymi siekiu subalansuoti Rytų politikos iššūkius: iš vienos pusės, išlaikomas glaudus kontaktas su Rusijos prezidentu V. Putinu, iš kitos – Centrinėje ir Rytų Europoje vykstantys pokyčiai yra priimami rimtai, reaguojant į juos mažiau linkstama taikstyti su Rusijos faktoriumi bei nuolaidžiauti. Tam tikru lygmeniu yra nutolta nuo F.V. Steinmeierio pastangų išlaikyti šią dar G. Schroderio vyriausybės propaguoją politinę kryptį, o Socialdemokratų

¹¹² 2014 m. gegužę A. Merkel pažymėjo, kad jei krizė Ukrainoje nebus išspręsta greitai arba stigs bendradarbiavimo su vidaus ir išorės veikėjais, reikės „kantrybės ir atkaklumo“ tam, kad teisės viršenybės principas laimėtų prieš principą „galingasis visada teisus“.

partijos intelektualinis palikimas – „*Naujoji Ostpolitik*“, paprasčiausiai nebetenka savo buvusios galios dabartinių geopolitinių pokyčių kontekste. Paradoksalu, kad šiandien „*Naujoji Ostpolitik*“ atrodo kaip agresyvios Rusijos politikos pateisinimas. Tolesnis bendradarbiavimas neselektyviai taikant šios politinės koncepcijos principus prilygtų Rusijos vykdomų teritorinių bei teisinių pažeidimų ignoravimui, kas neigiamai atsiliptų tiek Vokietijos, tiek visos Europos saugumui.

Nors Vokietijoje yra nemažai grupių norinčių tęsti „*Naują Ostpolitik*“ – tokių, kaip šalies verslo bendruomenė bei Socialdemokratų partijos branduolys, tačiau šiandienos kontekstas reikalauja vertybinio pasirinkimo. Nuo konflikto Ukrainoje pradžios Vokietijos užsienio politikos strategijoje įvyko pasikeitimų, kurie nėra suderinami su „*Naują Ostpolitik*“ ir atskleidžia politinio elito pastangas surasti kuo pakeisti neveiksmingą sistemą. Dabartinė Vokietijos užsienio politikos kryptis remiasi trimis pagrindiniais ramsčiais:

Pirma: Principingai reaguojama į grėsmes liečiančias nacionalinio saugumo klausimus. Valstybių suverenumo bei vientisumo principas yra suvokiamas kaip vienas taikos Europoje pamatų, kurio pažeidimai kertasi su esminę svarbą turinčiais saugumo interesais, todėl praktiškas požiūris į santykius su Rusija vystosi ne tik ekonominio bei energetinio, tačiau ir nacionalinio saugumo srityje. To pasekoje Vokietijos reakcija į Rusijos įvykdytą Krymo aneksiją atspindi, kad šiandienos kontekste Vokietija yra daug mažiau prorusiška, negu tradiciškai manoma, ypač jeigu tai liečia jai vertybiškai svarbius klausimus.

Antra: Palaikydama ekonominių sankcijų įvedimą bei vėliau pratesimą, Vokietija pademonstravo lūžį savo Rytų užsienio politikos srityje, kai dėl fundamentalių vertybinių principų pažeidimo buvo aukojama ekonominio bendradarbiavimo su Rusija perspektyva. Vykdydama ekonominio spaudimo priemones Vokietija visų pirma kelia tikslą implikuoti pokyčius Rusijos vidaus politikoje bei pademonstruoti šios valstybės politiniam elitui, kad už tam tikrą, fundamentalią svarbą turinčių taisyklių nesilaikymą bus sulaukta atitinkamos reakcijos.

Trečia: Naujoji Vokietijos užsienio politikos su Rusijos strategija glaudžiau derinama su kitų ES valstybių narių pozicijomis¹¹³. Tokios politikos tikslas yra efektyvesnis Europos šalių bendradarbiavimas kolektyvinio saugumo srityje, o Vokietijos valdančiosios daugumos lyderiai linkę remti suderintą užsienio politiką. Maskvos atžvilgiu tai skamba kaip ypatingojo statuso suspendavimas, kai Vokietija, skirtingai negu iki šiol demonstruoja savo pasirengimą drauge su kitomis ES narėmis spręsti dėl „raudonųjų linijų“ Rusijai nustatymo.

¹¹³ Kanclerės A. Merkel Vyriausybės politikos pranešimas Bundestage, 2014.03.20.

2014 m. lapkritį Vokietijai pradėjus persvarstyti savo užsienio politiką su Rusija tapo aišku, kad pagal „*Naująją Ostpolitik*“ po Šaltojo karo vyravusios praktikos – visų pirma išimtinai ekonominių interesų formuojamas bendradarbiavimas, nebentka prasmės. Vokietija atvirai ir aštriai kritikavo Rusiją ir buvo pasiruošusi sumokėti ekonominio bendradarbiavimo kainą įvedant sankcijas, kaip atsaką į tarptautinės teisės pažeidimus. Iš kitos pusės, Vokietijos užsienio politikos pokytis nėra absoliutus: partnerystė bei stabilus bendradarbiavimas yra suvokiami kaip dvišalių santykių ramsčiai, prie kurių šalys turėtų sugrįžti ilgojoje perspektyvoje.

Vokietija dėka savo istorinės patirties bei geopolitinės pozicijos nėra linkus šlietis prie kokios nors konkrečios jėgos, tačiau mato save kaip tarpininką bei mediatorių, kurio pagrindinis tikslas yra suderinti skirtingus interesus, net jei tai liečia bendradarbiavimą su valstybe esančia anapus demokratinio pasaulio, šiuo atveju – Rusija. Rusijos izoliacija suprantama kaip nesėkmė, kurios būtina vengti bet kokia kaina, todėl nepaisant tarptautinės teisės pažeidimų bei agresyvios užsienio politikos svarbu palikti atvirą kelią diplomatiniam dialogui. Vokietija laikosi nuomonės, kad joks konfliktas negali būti išspręstas karinėmis priemonėmis, o vienintelis efektyvus susitarimas yra politinis. Visgi esant akivaizdžiai konfrontacijai tarp valstybių Vokietijos pastangos įtraukti Rusiją išlieka miglotos.

Partnerystė bei stabilus bendradarbiavimas taip pat yra suvokiami kaip dvišalių santykių ramsčiai, prie kurių šalys turėtų sugrįžti ilgojoje perspektyvoje. Vokietijos ekonominiai interesai glaudžiai siejasi su Rusija, todėl nepaisant dabartinių įtampų viliamasi plėtoti abiem pusėms naudingą bendradarbiavimą, kuris neverstų taikstyti su tarptautinės teisės principų pažeidimais. Panašios tendencijos vyrauja ir energetikos sektoriuje, ko pavyzdys yra galimas „Nord Stream 2“ projektas.¹¹⁴ Tokie planai siunčia žinią, kad Vokietija siekia grįžti prie tradicinių, „ypatingų santykių“ su Rusija, taip pat "pokyčio per suartėjimą" idėją, kuri kaip ir „*Naujoji Ostpolitik*“, vis dar labai gyva Socialdemokratų partijos aplinkoje. Toks mąstymo laukas neapleidžia įsitikinimo, kad Rusija vis dar gali pasikeisti, tereikia dar aktyviau integruoti ją į platų bendradarbiavimo su Vokietija bei ES, tinklą. Kol naftos ir dujų kainos žemos, o Rusija yra veikiamą ekonominio spaudimo priemonių, Berlyne pasigirsta raginimų, kad atėjo laikas vėl pabandyti "pokyčio per suartėjimą" metodą.

Apibendrinant, Vokietijos užsienio politikos pokytis yra agresyvios Rusijos užsienio politikos pasekmė. Vokietijos užsienio politika visų pirma keitėsi kaip atsakas į Rusijos veiksmus, supratus kad senoji politika neveikia ir reikia nusiųsti Rusijai signalą, kad ši negali laužyti tarptautinės teisės normų ir likti nenubausta. Šiuo atveju pokyčiui reikėjo aiškaus sukrėtimo, iš kurio sekė nusivylimas esamos koncepcijos efektyvumu, o reakcinė tokio pokyčio prigimtis implikuoja mintį, kad sugrįžimas prie

¹¹⁴ Speck, U., *The German-Polish divisions hurt common EU policy towards Russia*, New Eastern Europe, 2016.01.13

stabilaus dvišalio bendradarbiavimo tiesiogiai priklausys nuo Rusijos. Visgi šioje šalyje vykstantys procesai Vokietijai nežada nieko teigiamo. D. Medvedevo „modernizacija“ į prezidento postą sugrįžus V. Putinui buvo pakeista mažai ką bendro su liberaliu Vokietijos požiūriu turinčia antidemokratine bei nacionalistine mobilizacija. Toks Rusijos posūkis greičiausiai nėra NATO grėsmės ar priešiškos ES politikos išdava, o veikiau įtakotas vidinių veiksnių, tokių kaip Kremliaus susirūpinimas savo įtakos sferų išlaikymu bei nerimas, kad Rusijos demokratizacija bei liberalizacija, taip skatinama Vokietijos, gali pažeisti Kremliaus interesus bei atvesti šalį į destabilizaciją.

Vokietijos pozicija šiandienos kontekste yra sudėtinga. Nors šalies politinis elitas tradiciškai sutinka, kad Europos saugumas gali būti kuriamas tik kartu su Rusija, o ne prieš ją, tačiau nėra tokio sprendimo, kuris padėtų plėtoti santykius esant situacijai, kai Rusija atsisako bendradarbiauti pagal principus, kuriuos Vokietija (taip pat ES ir kitos Vakarų valstybės) supranta kaip neginčijamus. Pripažįstama, kad nebus įmanoma išlaikyti stabilaus dialogo su V. Putinu siekiant išspręsti Ukrainos konfliktą, o Rusijai renkantis kontrolės bei uždaro priemonės Vokietijos pastangos sukurti stabilų dialogą išlieka miglotos. Šiandien dar nėra galima atsakyti kokia Vokietijos politika Rusijos atžvilgiu bus ar kokia turėtų būti. Svarbiausia gilintis į principus, formuojančius šios valstybės požiūrį į santykius su Rusija, dvišalių santykių kaitą bei jos priežastis. V. Putino Rusijos ekonominis nestabilumas bei agresyvi užsienio politika, kurios esminis taškas buvo Krymo aneksija, suteikė Vokietijos politiniam elitui unikalią progą persvarstyti savo Rytų politikos, formuotos pagal „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepciją adekvatumą, bei išgrynino šių dviejų valstybių pasaulėžiūros skirtumą, kuriuo jos remiamasi įgyvendindamos dvišalius santykius. Ukrainos krizės metu Rusijos išprovokuotas Vokietijos užsienio politikos pokytis įnešė suvokimo, kad „*Naujoji Ostpolitik*“ pasiekė savo efektyvumo ribas, o abipusiai skirtumai reikalauja persvarstyti buvusią užsienio politiką bei ieškoti naujų alternatyvų, kurios pateisintų ilgalaikius Vokietijos užsienio politikos tikslus bei teigiamai atsilieptų visos ES bendrajai užsienio ir saugumo politikai. Tai, ar esama Vokietijos užsienio politika Rusijos atžvilgiu bus sėkminga, yra klausimas, į kurį atsakyti bus galima žymiai vėliau.

Nepaisant Vokietijos politinio elito pastangų toliau vystyti dvišalius santykius pagal liberalų „*Naujosios Ostpolitik*“ formatą Rusijos užsienio politikos agresyvumas, įsitraukimas į konfliktą Ukrainoje bei po jo sekusi Krymo aneksija privertė suabejoti esamos užsienio politikos efektyvumu, atskleidė jos pagrindines silpnybes bei išskleidė iliuzijas siejamas su Rusijos modernizacija. Rusija sulaužė Vokietijai itin svarbias tarptautinės teisės normas – fundamentalią svarbą vakarų pasauliui turinčias taisykles bei tuo pačiu prarado vieno iš artimiausių sąjungininkų – Berlyno pasitikėjimą.

Išvados

1. Formuodama savo užsienio politiką Vokietija save suvokia per liberalizmą ir vadovaujasi Liberalizmo vertybiniais argumentais, o Rusijos pasaulio suvokimas grindžiamas *Realpolitik* tradicija ir nacionalinio intereso maksimalizavimo siekiu. Esant momentui, kuomet liberaliosios tradicijos praktikavimas neprieštaravo Rusijos *Realpolitik* idėjoms Rusijos santykiai su Vokietija pagal „*Naujosios Ostpolitik*“ modelį buvo stabilūs ir sąlyginai tenkino šiam modeliui keliamus lūkesčius, tačiau suartėjimui su Vakarais nebetenkinant Rusijos *Realpolitik* interesų, liberaliomis paradigmomis grindžiami Rusijos ir Vakarų santykių formatai pradėjo nebeatliepti jiems keliamų tikslų. To pasėkoje Vokietijos „*Naujosios Ostpolitik*“ su Rusija neveiksnumas kildinamas iš paradigminių skirtumų, kai tolimesnis bendradarbiavimas vieną iš pusių verčia paminti fundamentalias vertybines nuostatas.
2. Vokietijos „*Naujoji Ostpolitik*“ kaip politinė koncepcija visų pirma orientuota į glaudesnio bendradarbiavimo paieškas su Rusija, per ekonominius ryšius siekiant artimesnės integracijos, o per abipusę priklausomybę esamų – įtampų sumažinimo. Varomoji „*Naujosios Ostpolitik*“ jėga yra verslo interesai, prioritetu laikantys ekonominiu bendradarbiavimu grindžiamus santykius su Maskva ir tiesiogiai susiję su materialinės naudos siekiamybe į antrąjį planą nustumiant vertybines nuostatas. Nors Šaltojo karo laikotarpiu „*Naujoji Ostpolitik*“ darė teigiamą poveikį Vakarų Vokietijos ekonomikai ir buvo dalinai efektyvi politinėje plotmėje, tačiau šio modelio efektyvumas dažnai pervertinamas įgyvendinant Vokietijos užsienio politiką su V. Putino Rusija.
3. „*Naujosios Ostpolitik*“ efektyvumas priklauso nuo kelių pagrindinių priežasčių: t.y abi valstybės turi būti suinteresuotos platesniu, abipusę naudą nešančiu ekonominiu bendradarbiavimu, tačiau tokie santykiai neturi atnešti nepageidaujamų politinių rezultatų. Taip pat per abipusės priklausomybės įtvirtinimą siekiama valstybės partnerės palankios režimo transformacijos. Pasibaigus Šaltajam karui šis modelis laikinai pateisino Vokietijos keliamus užsienio politikos tikslus su Rusija, kadangi B. Jelcino bei ankstyvaisiais V. Putino prezidentavimo metais liberali Rusijos vystymosi kryptis atspindėjo Vokietijos lūkesčius, siejamus su Rusijos modernizacija.
4. Nepaisant Vokietijos politinio elito pastangų vystyti dvišalius santykius pagal liberalųjį „*Naujosios Ostpolitik*“ modelį, režimo Rusijoje transformacija, užsienio politikos agresyvumas, įsitraukimas į konfliktą Ukrainoje bei po jo sekusi Krymo aneksija privertė suabejoti

„*Naujosios Ostpolitik*“ tinkamumu susiklosčiusioje situacijoje. Rusija sulaužė Vokietijai itin svarbias tarptautinės teisės taisykles, todėl šiame prasmių lauke Vokietija susiduria su problema, kylančia iš to, kad „*Naujosios Ostpolitik*“ modelis neturi tinkamų įrankių, kuriuos būtų galima panaudoti reaguojant į grubius tarptautinės teisės pažeidimus. Atsiradęs poreikis keisti užsienio politikos modelį siekia įnešti papildomų priemonių, kurios padidintų užsienio politikos efektyvumą. Tai yra esminis faktorius, lemiantis atsitraukimą nuo „*Naujosios Ostpolitik*“ ir formuojantis A. Merkel vadovaujamos Vokietijos užsienio politikos kryptį.

5. Vokietijos užsienio politikos pokytis yra reakcinės prigimties, visų pirmą kilęs kaip agresyvios Rusijos užsienio politikos pasekmė. Prasilenkiančios liberaliai save apsibrėžiančios Vokietijos ir *Realpolitik* tradicija besivadovaujančios Rusijos raidos trajektorijos, skirtingas Vokietijos ir Rusijos požiūris į fundamentalius klausimus, liečiančius Europos saugumą, dvišalį bendradarbiavimą ir nacionalinius interesus sukūrė įtampas, kuriose slypi pagrindiniai iššūkiai iki tol Vokietijos praktikuotai Rytų politikai. „*Naujoji Ostpolitik*“ pasiekia savo efektyvumo ribas Vokietijos užsienio politikoje su Rusija dėl savo nepajėgumo ir įrankių trūkumo siekiant susidoroti su iš vertybinio nesuderinamumo kylančiais prieštaravimais, tokiais kaip: pasitikėjimo stoka, tarptautinės teisės pažeidimai ir demokratijos normų nesilaikymas.
6. „*Naujosios Ostpolitik*“ erozija įvyko per 3 pagrindinius etapus: **Pirma:** D. Medvedevo atsitraukimas ir V. Putino sugrįžimas į prezidento postą 2012 m. patvirtino įtarimus dėl demokratinų procesų imitacijos ir išskleidė Vokietijos iliuzijas sietas su Rusijos modernizacija; **Antra:** Rusijos įvykdyta Krymo aneksija įnešė suvokimo, kad Rusija bei jos vadovybė Europos ateitį bei dvišalį bendradarbiavimą supranta fundamentaliai skirtingai, negu tai supranta Vokietija, o tai paskatino Vokietijos užsienio politikos elitą persvarstyti prielaidas dėl „*Naujosios Ostpolitik*“ adekvatumo; **Trečia:** Tokiame transformacijos lauke kyla kitokios politikos poreikis, kurios turimi instrumentai tinkamai atlieptų susiklosčiusią situaciją. Nuo 2014 m. lapkričio Vokietija persvarsto savo užsienio politiką su Rusija bei savo Rytų politiką, kuri tiesiogiai įtakota Ukrainos konflikto brėžia naujas dvišalio bendradarbiavimo gaires.
7. A. Merkel vedama Vokietijos užsienio politikos kryptis remiasi trimis pagrindiniais ramsčiais:
 - a) Principingai reaguojama į grėsmes liečiančias nacionalinio saugumo klausimus. Valstybių suverenumo bei vientisumo principas yra suvokiamas kaip vienas taikos Europoje pamatų, kurio pažeidimai kertasi su fundamentalią svarbą turinčiais saugumo interesais, todėl praktiškas požiūris į santykius su Rusija vystosi ne tik ekonominio bei energetinio, tačiau ir nacionalinio saugumo srityje.
 - b) Vokietija demonstruoja pokytį užsienio politikos srityje, kai dėl

fundamentalių vertybinių principų pažeidimo yra aukojama ekonominio bendradarbiavimo su Rusija perspektyva. Vykdydama ekonominio spaudimo priemones Vokietija tikisi paskatinti pokytį Rusijos vidaus politikoje bei pabrėžia, kad už taisyklių nesilaikymą bus sulaukta atitinkamos reakcijos. c) Naujoji Vokietijos Rytų politikos strategija glaudžiau derinama su kitų ES valstybių narių pozicijomis. Tokios politikos tikslas yra efektyvesnis Europos šalių bendradarbiavimas kolektyvinio saugumo srityje, o Vokietijos lyderiai linkę remti suderintą užsienio politiką bei drauge spręsti dėl „raudonųjų linijų“ Rusijai nustatymo.

8. Dėka istorinės patirties ir geopolitinės padėties Vokietija negali visiškai atsiriboti nuo Rusijos įtakos todėl šalies užsienio politikoje išlieka „*Naujosios Ostpolitik*“ bruožų: Vokietija toliau pozicionuoja save kaip mediatorių, siekiantį užtikrinti konfliktų sprendimą nekarinėmis priemonėmis, todėl siekia politinio bei diplomatinio kelio santykiuose su Rusija, o šios šalies izoliacija suprantama kaip nesėkmė, kurios būtina vengti bet kokia kaina, t.y nepaisant tarptautinės teisės pažeidimų bei agresyvios Rusijos užsienio politikos, diplomatinis dialogas ir bendradarbiavimas laikomi prioritetais. Taip pat partnerystė bei stabilus bendradarbiavimas suvokiami kaip dvišalių santykių ramsčiai, prie kurių šalys turėtų sugrįžti ilgojoje perspektyvoje. Vokietijos ekonominiai interesai glaudžiai siejasi su Rusija, todėl nepaisant dabartinių įtampų viliamasi plėtoti abiem pusėms naudingą bendradarbiavimą, kuris neverstų taikstyti su tarptautinės teisės principų pažeidimais.
9. A. Merkel vadovaujama vyriausybė Rusija ir toliau išlieka svarbia valstybe, tačiau ji nebėra laikoma patikima partnere. Berlynas tradiciškai siekė sukurti tokią situaciją, kurioje Rusijos politinės galios augimas ir elgesys nesikirstų su tarptautinės teisės normomis bei nekeltų pavojaus Europos saugumo pamatams. V. Putino Rusijos ekonominis nestabilumas bei agresyvi užsienio politika, kurios esminis taškas buvo Krymo aneksija, suteikė Vokietijos politiniam elitui unikalią progą atskleisti Rytų politikos, formuotos pagal „*Naujosios Ostpolitik*“ koncepciją silpnybes ir stiprybes, bei išgrynino šių dviejų valstybių pasaulėžiūros skirtumą, kuriuo jos remiasi įgyvendindamos užsienio politiką. Ukrainos krizė įnešė suvokimo, kad „*Naujoji Ostpolitik*“ pasiekė savo efektyvumo ribas, o abipusiai skirtumai reikalauja ieškoti naujų bendradarbiavimo alternatyvų, kurios pateisintų ilgalaikius Vokietijos tikslus bei teigiamai atsilieptų visos ES bendrajai užsienio ir saugumo politikai.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Literatūra:

Monografijos:

1. Wendt, A., *Tarptautinės politikos socialinė teorija*, Vilnius: Eugrimas, 2005.
2. Jackson, R., Sørensen, G. G., *Introduction to international relations: Theories and approaches*, Oxford University Press, 2007.
3. Keohane, R. O., Nye, J. S., *Power and interdependence*, Longman, 2001.
4. Doyle, M. W., *Liberalism and foreign policy*, Oxford University Press, 2008.
5. Fink, C., Schaefer, B., *Ostpolitik, 1969–1974, European and Global Responses*, Cambridge University Press, 2011.
6. Spaulding, R. M., *Osthandel and Ostpolitik: German Foreign Trade Policies in Eastern Europe - From Bismarck to Adenauer (Monographs in German History)*, Berghahn Books, 1997.
7. Kiep, W. L., *Bridge Builder: An Insider's Account of Over 60 Years in Post-War Reconstruction, International Diplomacy, and German – American Relations*, Purdue University Press, 2012.
8. Krumm, R., *Constructing Identities in Europe: German and Russian Perspectives*, Internationale Politik und Sicherheit, Nomos Publishers, 2012.
9. Dahlmann, D., Scheide, C., ... das einzige Land in Europa, das eine grosse Zukunft vor sich hat: Deutsche Unternehmen und Unternehmer im Russischen Reich im 19. und 20. Jahrhundert, Klartex, 1998.
10. Gray, W. G., *Trading Power: West Germany's Rise to Global Prominence from Adenauer to Schmidt*, Purdue University, 2004.
11. Szabo, S. F., *Germany, Russia and the Rise of Geo-Economics*, Bloomsbury Academic, 2015.
12. Schröder, G., *Entscheidungen: mein Leben in der Politik*, Hoffmann & Campe, 2006.
13. Kornelius, S., *Angela Merkel: the Chancellor and her world*, Alma books, 2013.

Straipsnių rinkiniai:

14. Schuette, R., *Interest and Values: An European Perspective*, Carnegie papers, 2004.

15. Rustamova, L., *German–Russian dialogue and economic interaction* // (ed.) Makarychev, A., and Mommen, A., eds., *Russia's changing economic and political regimes: the Putin years and afterwards*, Routledge, 2013.
16. *West Germany, East Germany, and the German Question: Five Lectures at the American Institute for Contemporary German Studies*, The Johns Hopkins University, 1986.

Straipsniai periodiniuose moksliniuose žurnaluose:

17. Rana, W., *Theory of Complex Interdependence: A Comparative Analysis of Realist and Neoliberal Thoughts*, International Journal of Business and Social Science, 2015.
18. Kuchins, A. C., Zavelev, I. A., *Russian foreign policy: Continuity and change*, The Washington Quarterly, 2012.
19. Preyer, G., *The perspective of multiple modernities: on Schmucl Eisenstadt sociology*, Journal of Political and Moral Theory, 2013.
20. Craig, G. A., *Did Ostpolitik Work?*, Foreign affairs, 1994.
21. Krell, G., *West German Ostpolitik and the German Question*, Journal of Peace Research, 28 (3), 1991, p. 315-323
22. Ku, Y., *The Politics of Historical Memory in Germany: Brandt's Ostpolitik, the German-Polish History Textbook Commission, and Conservative Reaction*, Journal of Educational Media, Memory, and Society, 2, (2), 2010
23. Lane, C., *Germany's New Ostpolitik*, Foreign Affairs, 74 (6), 1995, p. 78-84
24. Vogel, H., *Russland ohne Demokratie*, // (ed.) Schneider, E., *Putins Zweite Amtszeit*, SWP Studie, 2006. swp.berlin.org
25. Forsberg, T., *From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia*, International Affairs 92 (1), 2016
26. Meier, C., Timmermann, H., *Ein neues deutsch-russisches Verhältnis?*, SWP-Aktuell, 2006.
27. Kornblum, J., *Germany: From the Middle to the Center*, The American Interest, 2010.
28. Kundnani, H., *Germany as a Geo-economic Power*, The Washington Quarterly, 2011, p. 31-45; // (ed.) Abdelal, R., *The Profits of Power: Commercial Realpolitik in Europe and Eurasia*, Harvard Business School, 2010.
29. Khoroshun, N. D., *Geo-economic Interests of Russia and Germany in the Field of Industry*, Asian Social Science, 11 (6), 2015.

30. Götz, R., *Germany and Russia - Strategic Partners?*, Geopolitical Affairs (4), 2007.
31. Adomeit, H., Bastian, K., Gotz, R., *Deutsche Russlandpolitik unter Druck*, SWP-Aktuell, 2004.
32. Wolfe, J. H., *West Germany's Ostpolitik*, World Affairs 134 (3), 1971, p. 210-219
33. Kempe, I., *A New Ostpolitik? Priorities and Realities of Germany's EU Council Presidency*, Bertelsmann Group for Policy Research (4), 2007
34. Rahr, A. G., *Germany and Russia: A Special Relationship*, The Washington Quarterly, 2007.
35. Shevtsova, L., *Lonely power: why Russia has failed to become the West and why the West is weary of Russia*, Carnegie Endowment for International Peace, 2010, p. 218
36. Packer, G., *The quiet German: the astonishing rise of Angela Merkel, the most powerful woman in the world*, New Yorker, 2014.
37. Meister, S., *An Alienated Partnership: German-Russian relations after Putin's return*, The Finnish institute of International Affairs, 2012.
38. Meister, S., *Germany's Russia policy under Angela Merkel: a balance sheet*, Polish Quarterly of International Affairs, 2013.
39. Kramer, D., Shevtsova, L., *Germany and Russia: end of Ostpolitik?*, American Interest, 2012.
40. Chivvis, C. S., Rid, T., *The Roots of Germany's Russia Policy*, Survival: Global Politics and Strategy, 51 (2), 2009.
41. Burkhardt, F., *Neopatriomonalisierung statt Modernisierung: Deutsche Russlandpolitik plus russischerotkat*, Osteuropa 63: (8), 2013, p. 95–106.
42. Eichwede, W., *Einmischung tut not. Wider den Selbstbetrug der Putin-Freunde*, Osteuropa 63: (4), 2013, p. 91–100.
43. Voigt, K., *A new phase of Russia and Ostpolitik has begun*, American Institute for Contemporary German Studies, Johns Hopkins University, 2014.
44. Fischer, J., *Angela Merkel's moment of truth*, Project Syndicate, 2015.
45. Meister, S., *How Russia lost Germany: and how it can win it back*, Russia in Global Affairs, 2015.
46. Rinke, A., *How Putin lost Berlin: Moscow's annexation of Crimea has transformed Germany's Russia policy*, IP Journal, 2014.
47. Seibel, W., *Arduous learning or new uncertainties? German diplomacy and the Ukrainian crisis*, Global Policy (6): Issue Supplement S1, 2015, p. 56–72.
48. Meister, S., *Politics trump economics*, IP Journal, 2015.

49. Meister, S., *Reframing Germany's Russia policy - an opportunity for the EU*, European Council on Foreign Relations, 2014.
50. Meister, S., *Reframing Germany's Russia policy - an opportunity for the EU*, European Council on Foreign Relations (ECFR), 2014, p. 9
51. Nünlist, C., *More Responsibility? German Foreign Policy in 2014*, Center for Security Studies (CSS), 2014.
52. Adomeit, H., *German-Russian Relations: Balance Sheet since 2000 and Perspectives until 2025*, IFRI, 2012.
53. Chang, F. K., *Legacy of Ostpolitik: Germany's Russia policy and energy security*, The Foreign Policy Research Institute, 2014.
54. Formuszewicz, R., *Germany's Policy towards Russia: New Wine in an Old Wineskin*, Polish Institute of International Affairs (PISM), 2014.

Kita literatūra:

55. *German businessmen on Prospects of Economic Relations with Russia*, Strategic Culture Foundation, (skyrius 3 – 51), 2012.
56. *Deutsche Russland-Politik*, Internationale Politik, no. 6, 2012, p. 54–9.

2. Šaltiniai

Ataskaitos:

57. *Kanclerės A. Merkel Vyriausybės politikos pranešimas Bundestage*, 2014.03.20.
<http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-03-20-bt-merkel.html>
58. C. Powell komentaras *Izvestia*, 2004, // (ed.) Spanger, H. J., *Modernisierung contra Demokratisierung: Putins Russischer Weg*, HSFK Report, 2004.
59. Spanger, H., J., *Paradoxe Kontinuitäten: Die Deutsche Russlandpolitik und die koalitionären Farbenlehren*, HSFK Report, 2005.
60. Gromadzki, G., *Perception of the Russia-Ukraine conflict in Germany and in Poland – an evaluation*, The Green Political Foundation, 2015.

Interviu:

61. Nass, M., Thumann, M., *Frank-Walter Steinmeier: "Das ist politisch inakzeptabel"*, interviu su užsienio reikalų ministru F. W. Steinmeier, Die Zeit, 2014.04.16
62. *Russland nicht in die Knie bringen*, interviu su F. W. Steinmeier, Der Spiegel, 2014.12.20
63. Ewert, B., *Steinmeier setzt auf Rückkehr Moskaus in Kreis der G8*, interviu su F. W. Steinmeier, Neue Osnabrücker Zeitung, 2015.06.04
64. *Russland muss handeln*, interviu su S. Gabriel, Passauer Presse, 2014.03.14
65. Nelles, R., Reinbold, F., *Gysi-Interview zur Ukraine: "Der Westen hat auch alles falsch gemacht"*, interviu su G. Gysi, Spiegel Online, 2014.05.09
66. Herzinger, R., *Die FDP geißelt den "Selbstekel" des Westens*, interviu su C. Lindner, Die Welt, 2014.12.30
67. Interviu su Rusijos opozicijos lyderiu B. Nemcovu „*Russian Opposition leader: „Putin wants to govern for the rest of his life“*“, Spiegel, 2011.12.01
68. Speck, U., *The German-Polish divisions hurt common EU policy towards Russia*, New Eastern Europe, 2016.01.13
69. Interviu su A. Schockenhoff, KDS/SKS parlamentinės grupės pirmininku užsienio reikalams Bundestage ir Vokietijos vyriausybės atstovu bendradarbiavimui su Rusija, 2011.12.03.
<http://www.dradio.de/dkultur/sendungen/interview/1619498/>
70. *Interviu su Vokietijos užsienio reikalų ministru F. W. Steinmeier*, rbb-Inforadio, 2006. 10.14

Kalbos:

71. *Russian President Vladimir Putin's Speech at the 2007 Munich Conference on Security Policy, Courtesy Munich Conference on Security Policy*, 2007.02.12
72. *Užsienio reikalų ministro F.V. Steinmeier kalba visuotiniame akcininkų susirinkime Vokietijos ir Rusijos forume*, Vokietijos užsienio reikalų ministerijos tarnyba, 2014.03.13, Berlynas.
73. *Federalinės kanclerės A. Merkel kalba 51-ojoje Miuncheno saugumo konferencijoje*, 2015.01.07
74. *Vokietijos Ekonomikos Rytų komiteto vykdomojo direktoriaus R. Lindner kalba Vokietijos Užsienio ryšių tarnybos (DGAP) renginio metu*, 2011.12.07, <http://www.ost-ausschuss.de/der-modernisierungsdruck-steigt>

Valstybės institucijų svetainių duomenys:

75. Statistisches Bundesamt Rangfolge der Handelspartner im Aussenhandel, Ranking of Commercial Partners in Foreign Trade, Germany's Federal Statistical Office, 2012., www.bundesstatistik.de
76. Common strategy of the European Union of 4 June 1999 on Russia (1999/414/CFSP),. Trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114137.pdf
77. „Nord Stream“ pipeline, Based on presentation to Deep Offshore Technology (DOT) International Oil and Gas Conference, Perth, Australia, Nov. 27-29, 2012.
78. Eurostat trade statistics; *Shifts in goods exports to Russia and to other countries* – EU Member States, 2015Q1 compared to 2014Q1; Extra-EU and Intra-EU trade.

Apklauso:

79. N24-Emnid apklausa: *Mehrheit der Deutschen befürchtet Annexion weiterer Gebiete durch Putin*, N24, 2014.03.27
80. ARD-Deutschlandtrend: August 2014. *Ukraine-Konflikt: Rolle Deutschlands und der EU*, 2014. 03. Rasta: <http://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2014/august/>, Žiūrėta: 2016. 05.02

Kiti šaltiniai:

81. *Ex-Chancellor Schröder defends Putin in Helsinki*, Helsingin Sanomat, 2007.
82. *Merkel's criticism of Russia over energy marks shift in ties*, Deutsche Welle, 2007. <http://www.dw.de/merkels-criticism-of-russia-over-energy-marks-shift-in-ties/a-2307173>, žiūrėta: 2015.04.20
83. Kritika A. Merkel užsienio politikai, *Ängstlicher Blick auf die Schlagzeile*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2007.
84. Rettman, A., *Germany and Russia call for new EU security committee*, Euobserver, 2010., <https://euobserver.com/foreign/30223>, žiūrėta 2016.04.21

85. Gathmann, F., *Schwierige Präsidenten-Beziehung: Gaucks Putin-Problem*, Spiegel Online, 2012. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/praesident-gauck-geht-russlands-staatsoberhaupt-putin-aus-dem-weg-a-852531.html> žiūrėta: 2016.04.20
86. *Husband of Pussy Riot member: We'll continue to fight, no matter what the verdict*, Spiegel Online, 2012. <http://www.spiegel.de/international/world/interview-with-husband-of-pussy-riot-member-nadezhda-tolokonnikova-a-849730.html>, žiūrėta: 2016.04.21
87. *Resentment strains German-Russian relations*, Deutsche Welle, 2012. <http://www.dw.com/en/resentment-strains-german-russian-relations/a-16382648>, žiūrėta: 2016.04.21
88. Bidder, B., *Rugby vs. softball: barbs abound in Russian–German consultations*, Spiegel Online, 2012. <http://www.spiegel.de/international/world/a-harsh-tone-dominates-russian-german-consultations-inmoscow-a-867622.html> žiūrėta: 2016.04.21
89. Erler, G., *Schluss mit dem Russland-Bashing!*, Die Zeit, 2013.
90. Weiland, S., *German Foreign Minister criticizes Russian legislation*, Der Spiegel, 2013. <http://www.spiegel.de/international/world/german-foreign-minister-criticizes-russian-legislation-against-gays-a-880311.html> žiūrėta: 2016.04.21
91. Bidder, B., *Razzia bei Adenauer-Stiftung: Russland verprellt seine Partner*, Spiegel Online, 2013. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/russland-computer-der-adenauer-stiftung-bei-razzien-beschlagnahmt-a-891003.html> žiūrėta: 2016.04.21
92. Pop, V., Rettman, A., *Merkel criticises Russia on eve of Vilnius summit*, Euobserver, 2013.
93. *Besuch bei der Opposition in Kiew: Westerwelle wehrt sich gegen russische Kritik*, Spiegel Online, 2013.
94. *Dancing with the bear: Merkel seeks a hardline on Putin*, Spiegel Online, 2014.
95. *Putin agrees to Ukraine “fact-finding” mission after talk with Merkel*, Deutsche Welle, 2014.
96. Yardley, J., Herszenhorn, D. M., *Making Merkel wait, finding time for truffles*, New York Times, 2014.
97. Müller, P., *Gespräch in Brisbane: Merkel verliert die Geduld mit Putin*, Spiegel Online, 2014.
98. *Merkel bleibt Weltkriegsgedenkfeier in Moskau fern*, Zeit Online, 2015.
99. Reiermann, C., *Fighting words: Schäuble says Putin’s Crimea plans reminiscent of Hitler*, Spiegel Online, 2014.
100. *Wir werden den Konflikt friedlich lösen*, Bild, 2014.

101. *German Defense Minister: "Russia has destroyed a massive amount of trust"*, Spiegel Online, 2014.
102. *Merkel bekräftigt Einigkeit der Koalition gegenüber Putin*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2014.
103. *Gabriel sieht keine Alternative zu russischem Gas*, Zeit Online, 2014
104. *Gabriel plädiert für Föderalisierung der Ukraine*, Die Welt, 2014.
105. *Russland-Politik: SPD-Politiker Platzeck nimmt Aussagen zur Krim zurück*, Spiegel Online, 2014
106. *Ukraine-Konflikt: Schröder macht EU für Krim-Krise mitverantwortlich*, Spiegel Online, 2014.
107. *Helmut Schmidt hat Verständnis für Putins Krim-Politik*, Zeit Online, 2014.
108. Dohnanyi, K., *Was sie in die Knie zwingt*, Frankfurter Allgemeine, 2014.
109. *Özdemir fordert "spürbar" schärfere Sanktionen gegen Russland*, Zeit Online, 2015.
110. FT reporters, *Battle for Ukraine: how the West lost Putin*, Financial Times, 2015.
111. *Ukraine crisis: Vladimir Putin has lost the plot, says German chancellor*, The Guardian, 2014.
112. Neukirch, R., Schepp, M., *Chilly peace: German–Russian relations enter a new ice age*, Spiegel Online, 2012.
113. Laiškas: *Wieder Krieg in Europa? Nicht in unserem Namen*, Die Zeit, 2014.

SUMMARY

German foreign policy with Russia, based on "New Ostpolitik" model leads to bilateral relations, which are implemented under the economic calculation and institutional ties, trying to engage Russia into wider cooperation with Western Europe. According to changing situation in the region, it faces new challenges and specific problems. Russia's active role in various conflicts involves Germany, as an international political player, which looks for new instruments and supplies for cooperation with Russia in order to ensure safety and stability in its close neighborhood.

The aim of this study is to make a qualitative analysis of German foreign policy with Russia and to evaluate, in the bilateral context, the efficiency of "New Ostpolitik" model. To achieve the following goal the tasks are: to form a research model for German foreign policy with Russia in the context of liberal theory based on its effectiveness in bilateral relations; To analyze the "new Ostpolitik" concept; Discuss the features of German foreign policy and interests after the Cold War; to analyze the German – Russian relations dynamics since 1990 by 2015; to set New Ostpolitik "success/failure causes and the key of Merkel's government foreign policy with Russia. Used methods – theoretical analysis, analysis of scientific literature, qualitative content analysis.

The study seeks to verify the thesis statements: "New Ostpolitik" is no longer effective in the current German foreign policy with Russia because of its inability to deal with problems arising from the incompatibility of values, such as: lack of trust, violations of international law and democratic principles. "New Ostpolitik" erosion can be divided into three stages: Medvedev's retreat and Putin's return to the presidency in 2012 which confirmed the suspicions about the imitation of democratic processes and dispelled the hopes associated with the modernization of Russia, Russia's annexation of Crimea and German aspiration to review its Eastern policy. In 2015 German foreign policy is based on three main pillars: a principal position and responses to the threats related to national security issues, stagnation of the economic cooperation with Russia for fundamental principles and international law violations and German East policy strategy is more closely coordinated with other EU Member States' positions. Ukraine crisis provoked the change in German foreign policy with Russia and brought new realization that mutual differences require a revision of the former foreign policy and to look for new alternatives, which would justify long term foreign policy goals and gives positive influence for the whole EU Common Foreign and Security Policy.